FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA

Strategiat työle kvääniin/ norjansuomalaisten olloin kansa Finmarkussa

Kveenien/norjansuomalaisten oloja koskevan työn strategioita Finnmarkissa

Strategier for arbeidet med kvenske/norskfinske forhold i Finnmark

Strategiijat nannet kvenaid/ norggasuopmelaččaid dili Finnmárkkus

2018 – 2020

Strategiat työle kvääniin/norjansuomalaisten olloin kansa Finmarkussa

Kveenien/norjansuomalaisten oloja koskevan työn strategioita Finnmarkissa

Strategier for arbeidet med kvenske/norskfinske forhold i Finnmark

Strategiijat nannet kvenaid/ norggasuopmelaččaid dili Finnmárkkus

2018 – 2020

Päätetty Finmarkun fylkintingassa, assiissa 22/18, 20. jyynikuuta 2018.

Finnmarkin maakuntavaltuuston päätös asiassa 22/18, 20. kesäkuuta 2018.

Vedtatt i Finnmark fylkesting i sak 22/18, 20. juni 2018.

Mearriduvvon Finnmárkku fylkkadikkis áššis 22/18, geassemánu 20. b. 2018.

Etusivvu: Illustrasjuunikuva.
Etusivu: Kuvituskuva.
Forside: Illustrasjonsbilde.
Ovdasiidu: Čájáhusgovva.
Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

SISÄLYS

1 Alkusanat ... 6

2 Johatus ... 10
2.1 Haastheet ... 14
2.2 Sannoin merkitykset ... 14

3 Mooli ... 18
3.1 Samfynnin moolit ... 18
3.2 Osamooli ... 18

4 Kvääniin ja norjansuomalaisten histuuria Finmarkussa ... 22
4.1 Asettuminen ja migrasjuuni ... 22
4.2 Sanat kvääni ja norjansuomalainen ... 22

5 Nasjunaalinen minuriteetti Norjassa ... 26
5.1 Minuriteettiinsuojelu internasjunaalisissa konvensjuuniissa ... 26
5.2 Staatin suuntalinjat ... 26
5.3 Tottuuskommisjuuni ... 30
5.4 Regiuunireformi ... 30

6 Organisasjuunit ja institusjuunit ... 34
6.1 Faakimiljööt ... 34
6.2 Organisasjuunit ... 38

7 Kieli ja kielen oppiminen ... 42
7.1 Kväänin kieli ... 42
7.2 Suomen kieli ... 42
7.3 Perimäkieli opetuksessa ... 46
7.4 Strategiat ... 46

8 Kynsti ja kylttyyri, litteratuuri ja biblioteekki ... 50
8.1 Kväänin/norjansuomalainen litteratuuri ... 50
8.2 Biblioteekki ja litteratuurinjakaminen ... 54
8.3 Kynsti, musikki, teatteri ja filmi ... 54
8.4 Lapset ja nuoret ... 58
8.5 Strategiat ... 58

9 Kylttyyrimuistot, museumi ja ei-materiaalinen kylttyyriperintö ... 62
9.1 Kylttyyrimuistot ... 62
9.2 Museumit ja arkiivit ... 66
9.3 Ei-materiaalinen kylttyyriperintö ... 66
9.4 Paikannimet ... 70
9.5 Strategiat ... 70

10 Internasjunaalinen yhtheistyö, kylttyyrielämänkeino, tyrismi ja meediat ... 74
10.1 Internasjunaalinen yhtheistyö ... 74
10.2 Kväänit/norjansuomalaiset meediassa ... 74
10.3 Kylttyyrielämänkeino ja tyrismi ... 78
10.4 Strategiat ... 78

11 Litteratuuri ... 82

SISÄLLYSLUETTELO

1 Esipuhe ... 7

2 Johdanto ... 11
2.1 Haasteet ... 15
2.2 Käsitteiden selvennyksiä ... 15

3 Tavoite ... 19
3.1 Yhteiskunnallinen tavoite ... 19
3.2 Osatavoitteet ... 19

4 Kveenien ja norjansuomalaisten historia Finnmarkissa ... 23
4.1 Asutus ja muuttoliike ... 23
4.2 Käsitteet kveeni ja norjansuomalainen ... 23

5 Kansallinen vähemmistö Norjassa ... 27
5.1 Vähemmistöjen suojelu kansainvälisissä sopimuksissa ... 27
5.2 Valtion suuntaa antavat määräykset ... 27
5.3 Totuuskomissio ... 31
5.4 Aluehallinnon uudistus ... 31

6 Järjestöt ja laitokset ... 35
6.1 Asiantuntijatahoja ... 35
6.2 Järjestöjä ... 39

7 Kieli ja kielenopetus ... 43
7.1 Kveenin kieli ... 43
7.2 Suomen kieli ... 43
7.3 Perintökieli ja opetus ... 47
7.4 Strategiat ... 47

8 Taide ja kulttuuri, kirjallisuus ja kirjasto ... 51
8.1 Kveeni-/norjansuomalaiskirjallisuus ... 51
8.2 Kirjasto ja kirjallisuuden välitys ... 55
8.3 Taide, musiikki, teatteri ja elokuva ... 55
8.4 Lapset ja nuoret ... 59
8.5 Strategioita ... 59

9 Kulttuurimuistot, museot ja aineeton kulttuuriperintö ... 63
9.1 Kulttuurimuistomerkit ... 63
9.2 Museot ja arkistot ... 67
9.3 Aineeton kulttuuriperintö ... 67
9.4 Paikannimet ... 71
9.5 Strategiat ... 71

10 Kansainvälinen yhteistyö, kulttuurielinkeinot, matkailu ja viestimet ... 75
10.1 Kansainvälinen yhteistyö ... 75
10.2 Kveenit/norjansuomalaiset viestimissä ... 75
10.3 Kulttuurielinkeinot ja matkailu ... 79
10.4 Strategiat ... 79

11 Litteratur ... 82

INNHOLDSFORTEGNELSE

1 Forord ... 8

2 Innledning ... 12
2.1 Utfordringer ... 16
2.2 Begrepsavklaringer ... 16

3 Mål ... 20
3.1 Samfunnsmål ... 20
3.2 Delmål ... 20

4 Kvensk og norskfinsk historie i Finnmark ... 24
4.1 Bosetting og migrasjon ... 24
4.2 Begrepene kvensk og norskfinsk ... 24

5 En nasjonal minoritet i Norge ... 28
5.1 Minoritetsvern i internasjonale konvensjoner ... 28
5.2 Statlige føringer ... 28
5.3 Sannhetskommisjon ... 32
5.4 Regionreform ... 32

6 Organisasjoner og institusjoner ... 36
6.1 Fagmiljøer ... 36
6.2 Organisasjoner ... 40

7 Språk og språklæring ... 44
7.1 Kvensk språk ... 44
7.2 Finsk språk ... 44
7.3 Arvespråk i opplæringa ... 48
7.4 Strategier ... 48

8 Kunst og kultur, litteratur og bibliotek ... 52
8.1 Kvensk/norskfinsk litteratur ... 52
8.2 Bibliotek og litteraturformidling ... 56
8.3 Kunst, musikk, teater og film ... 56
8.4 Barn og unge ... 60
8.5 Strategier ... 60

9 Kulturminner, museum og immateriell kulturarv ... 64
9.1 Kulturminner ... 64
9.2 Museer og arkiv ... 68
9.3 Immateriell kulturarv ... 68
9.4 Stedsnavn ... 72
9.5 Strategier ... 72

10 Internasjonalt samarbeid, kulturnæring, reiseliv og medier ... 76
10.1 Internasjonalt samarbeid ... 76
10.2 Kvensk/norskfinsk i media ... 76
10.3 Kulturnæring og reiseliv ... 80
10.4 Strategier ... 80

11 Litteratur ... 82

SISDOALLU

1 **Ovdasátni** ... 9

2 **Álggahus** ... 12
2.1 Hástalusat ... 17
2.2 Doabačielggadeapmi ... 17

3 **Ulbmilat** ... 21
3.1 Servodatulbmil ... 21
3.2 Oasseulbmilat ... 21

4 **Kvenaid ja norggasuopmelaččaid historjá Finnmárkkus** ... 25
4.1 Ássan ja fárren ... 25
4.2 Doahpagat kvena ja norggasuopmelaš ... 25

5 **Nationála unnitlohku Norggas** ... 29
5.1 Unnitloguid suodjaleapmi riikkaidgaskasaš soahpamušain ... 29
5.2 Stáhtalaš láidestusat ... 29
5.3 Duohtavuođakommišuvdna ... 33
5.4 Regionođastus ... 33

6 **Organisašuvnnat ja ásahusat** ... 37
6.1 Fágabirrasat ... 37
6.2 Organisašuvnnat ... 41

7 **Giella ja giellaoahppu** ... 45
7.1 Kvenagiella ... 45
7.2 Suomagiella ... 45
7.3 Árbegiella ja oahpahus ... 49
7.4 Strategiijat ... 49

8 **Dáidda ja kultuvra, girjjálašvuohta ja girjerádju** ... 53
8.1 Kvena-/norggasuomagirjjálašvuohta ... 53
8.2 Girjerádju ja girjjálašvuođagaskkusteapmi ... 57
8.3 Dáidda, musihkka, teáhter ja filbma ... 57
8.4 Mánát ja nuorat ... 61
8.5 Strategiijat ... 61

9 **Kulturmuittut, museat ja vuoiŋŋalaš kulturárbi** ... 65
9.1 Kulturmuittut ... 65
9.2 Museat ja arkiiva ... 69
9.3 Vuoiŋŋalaš kulturárbi ... 69
9.4 Báikenamat ... 73
9.5 Strategiijat ... 73

10 **Riikkaidgaskasaš ovttasbargu, kulturealáhus, mátkeealáhus ja mediat** ... 77
10.1 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu ... 77
10.2 Kvena/norggasuoma media ... 77
10.3 Kulturealáhus ja mátkeealáhus ... 81
10.4 Strategiijat ... 81

11 **Girjjálašvuohta** ... 82

1. ALKUSANAT

Fylkinsanajohtaaja Ragnhild Vassvik.
Kuva: Ekaterina Golitsyna

Kvääniilä/norjansuomalaisila oon pitkä histuuria Finmarkussa. Kvääniin/norjansuomalaisten samfynnielämä Finmarkussa oon monipuolinen, ja se koskettellee semmoissii teemoi niinko kylttyyrii ja tradisjuunii, kynstii ja kynstilistä käsityötä, kieltä ja litteratuurii, tietämystä ja oppimista, kylttyyrimuistoi ja kylttyyriperinttöö, museumiita ja tieonjakamista, elämänkeinoo, organisasjuuni-toimii ja rajjoin yli menneevää yhtheistyötä. Eriliikaisesti se kuiten koskee sitä mikä oon rohki tähelinen meile kaikile: identiteettii ja yhtheenkuulumista.

Kvääniin/norjansuomalaisten assiit oon meän fylkin assiit, ja net oon siksi luonolinen teema Finmarkun fylkinkomuunille, sekä regiunaalisena maaherrana ja samfynnin ja eistyksen aktöörinnä. Finmarkun fylkinkomuuni halluu työtelä semmoisen samfynnin eestä, missä het, keilä oon kvääni/norjansuomalainen tavusta, saatethaan ilmaista, säilyttäät ja eistäät ommaa identiteettii keskenänsä ja muutoin samfynnissa. Finmarkun fylkinkomuuni pittää olla eeläkävviijä, niin ette kvääniin/ norjan-suomalaisten kylttyyrin ja kielen säilytethään, lujitethaan ja tehhään näkkyyvämmäksi, sekä regiunaalisesti ja nasjunaalisesti.

Kaikila, tavustasta perustamatta, oon samat maholisuuet, oikkeuet ja velvolisuuet ottaat osan samfynnhiin ja pittäät omat resyrsit. Kaikila oon oikkeus luoa oman identiteetin, ja kaikila oon oikkeus päättäät ette kuuluthaanko het minuriteetthiin vai eikö. Se oon tähelistä tehhä näkkyyväksi sen ette kvääniilä/norjansuomalaisila oon usseita meininkkiitä ja tappoi nähhä menneisyyttä. Heilä oon kans eriliikaissii meininkiitä siitä kunka luohaan paras maholinen tulleevaisuus yhessä. Met halluuma muistela kvääniin/ norjansuomalaisten samfynnielämän ympäri Finmarkussa, niin ko se oon ja oon ollu. Halluuma ette kvääniin/norjansuomalaisten samfynnielämä saattaa tulla lujemaksi kans tulleevaisuuessa.

Kylttyyrinen monipuolisuus oon meän yhtheinen rikkhaus. Siinä mielessä olema met finmarkkulaiset eriliikaisen rikkhaat. Met olema kauvoin elänheet ja hantteeranheet usseita kyltyyriitä ja identiteettiitä. Siitä aijoma ottaat vaarin, sitä aijoma lujittaat ja kans eistäät yhessä.

Vesisaaressa 20. jyynikuuta 2018

Ragnhild Vassvik
fylkinsananjohtaaja

1. ESIPUHE

Kveeneillä/norjansuomalaisilla on pitkä historia Finnmarkissa. Heidän elämänsä Finnmarkin yhteiskunnassa on monitahoista ja se koskee monia alueita, kuten kulttuuria ja perinteitä, taidetta ja taidekäsityötä, kieltä ja kirjallisuutta, tietoa ja oppimista, kulttuurimuistomerkkejä ja kulttuuriperintöä, museoita ja tiedonvälitystä, elinkeinoja, järjestötoimintaa ja rajan ylittävää yhteistyötä. Ennen kaikkea se koskee sitä, mikä on erittäin tärkeää meille kaikille: identiteettiä ja ryhmään kuulumista.

Kveenejä/norjansuomalaisia koskevat asiat kuuluvat meidän maakuntaamme, ja ne ovat luonnollinen teema Finnmarkin maakunnalle sekä alueellisena suunnitteluviranomaisena että yhteiskunnan kehittämiselimenä. Finnmarkin maakunta haluaa työskennellä sellaisen yhteiskunnan hyväksi, joka edistää välttämättömiä edellytyksiä, jotta kveeneiksi/norjansuomalaisiksi lukeutuvat henkilöt voivat ilmaista, ylläpitää ja kehittää identiteettiään, sekä omassa ryhmässään että suhteessaan muuhun yhteiskuntaan. Finnmarkin maakunnan tulee olla kannustajana edesauttamassa kveenejä/norjansuomalaisia koskevien asioiden ylläpitoa, voimistamista ja näkyvyyden parantamista, sekä alueellisesti että valtakunnallisesti.

Kaikilla tulee taustastaan riippumatta olla yhtäläiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet osallistua yhteiskuntaan ja käyttää voimavarojaan. Kaikilla on oikeus luoda oma identiteettinsä, ja kaikkien vähemmistöön kuuluvien on saatava itse päättää, haluavatko he kohdeltavan itseään vähemmistöön kuuluvana vai eivät. On tärkeää tuoda esille, että kveeni-/norjansuomalais-vähemmistön keskuudessa on eriäviä mielipiteitä ja näkemyksiä sekä menneisyydestä että siitä, miten paras mahdollinen tulevaisuus luodaan yhdessä. Haluamme kertoa millaista kveenien/norjansuomalaisten yhteiskuntaelämä Finnmarkissa on ollut ja on, ja luoda edellytykset kveenien/norjansuomalaisten yhteiskuntaelämän edelleen vahvistamiseksi.

Kulttuurien moninaisuus rikastuttaa yhteisöä. Siinä suhteessa olemme erittäin rikkaita Finnmarkissa. Meillä on pitkäaikaiset kokemukset siitä, miten eletään useiden kulttuurien ja identiteettien yhteiskunnassa ja miten niihin suhtaudutaan. Yhdessä haluamme ylläpitää, vahvistaa ja kehittää tätä.

Vesisaaressa 20. kesäkuuta 2018

Ragnhild Vassvik
maakunnan puheenjohtaja

1. FORORD

Kvener/norskfinner har en lang historie i Finnmark. Det kvenske/norskfinske samfunnslivet i Finnmark er mangfoldig og berører temaer som kultur og tradisjon, kunst og kunsthåndverk, språk og litteratur, kunnskap og læring, kulturminner og kulturarv, museer og formidling, næring, organisasjonsliv og grenseoverskridende samarbeid. Ikke minst berører det noe som er svært viktig for oss alle: Identitet og tilhørighet.

Kvenske/norskfinske saker hører hjemme i fylket vårt og er et naturlig tema for Finnmark fylkeskommune, både som regional planmyndighet og som samfunns- og utviklingsaktør. Finnmark fylkeskommune ønsker å arbeide for et samfunn som fremmer de forutsetningene som er nødvendig for at personer med kvensk/norskfinsk tilhørighet skal kunne uttrykke, opprettholde og videreutvikle sin identitet, både innenfor sin egen gruppe og i møte med samfunnet forøvrig. Finnmark fylkeskommune skal ha en pådriverrolle for å bidra til opprettholdelse, styrking og økt synliggjøring av kvenske/norskfinske forhold, både regionalt og nasjonalt.

Alle, uansett bakgrunn, skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser. Alle har rett til å skape sin egen identitet, og alle med tilknytning til en minoritet skal selv få avgjøre om de vil behandles som tilhørende minoriteten eller ikke. Det er viktig å synliggjøre at det innen minoriteten kvener/norskfinner finnes flere meninger og syn både på fortida og på hvordan man skaper en best mulig framtid sammen. Vi ønsker å fortelle om kvensk/norskfinsk samfunnsliv slik det har vært og er i Finnmark, og å legge forholdene til rette for at kvensk/norskfinsk samfunnsliv fortsatt kan styrkes.

Kulturelt mangfold er en rikdom for fellesskapet. I Finnmark er vi svært rike i så måte. Vi har lang erfaring i å leve med og håndtere flere kulturer og identiteter. Det skal vi ta vare på, styrke og utvikle sammen.

Vadsø, 20. juni 2018

Ragnhild Vassvik
fylkesordfører

1. OVDASÁTNI

Kvenain/norggasuopmelaččain lea guhkes historjá Finnmárkkus. Kvenaid/ norggasuopmelaččaid servodateallin Finnmárkkus lea máŋggabealat mas kultuvra, árbevierut, dáidda ja giehtadáidda, giella ja girjjálašvuohta, máhtolašvuohta ja oahppan, kulturmuittut ja kulturárbi, museat ja gaskkusteapmi, ealáhusat, organisašuvdnaeallin ja rájáidrasttildeaddji ovttasbargu leat vuođđun. Muhto eanaš sáhka lea das mii buohkaide lea hui dehálaš: Identitehta ja gullevašvuođa.

Kvenaid/norggasuopmelaččaid guoskevaš áššit gullet min fylkii ja leat lunddolaš temát Finnmárkku fylkkagildii, sihke regionála plána-eiseváldin, servodat-ovddideaddjin ja ovdánahttinásahussan. Finnmárkku fylkkagielda háliida bargat dakkár servodaga ovdii mii addá kvenaide/norggasuopmelaččaide dárbbašlaš eavttuid dovddahit, bisuhit ja viidáset ovddidit iešdovdduset, sihke joavkkuset siskkobealde ja servodagas muđui. Finnmárkku fylkkagielda galgá doaibmat láide-steaddjin vai kvenaid/norggasuopmelaččaid dilli seailluhuvvo, nannejuvvo ja čalmmustuvvo buorebut, sihke regionála ja nationála dásis.

Buohkat, beroškeahttá duogážis, galget oažžut seamma vejolašvuođaid, vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid oassálastit servodagas ja geavahit iežaset resurssaid. Buohkain lea vuoigatvuohta duddjot alcceseaset iešdovddu, ja buot unnitlogut galget beassat ieža mearridit háliidit go meannuduvvot unnitlohkun dahje eai. Lea dehálaš čalmmu-stahttit ahte kvenaid/norggasuopmelaččaid gaskkas leat máŋggalágan oaivilat ja oainnut vássánáiggi ektui ja dasa mo boahtteáiggi galggašii ovttas hábmet. Mii háliidat muitalit kvenaid/norggasuopmelaččaid servodateallimis nu go dat lea leamaš ja lea Finnmárkkus, ja láhčit dili kvenaid/norggasuopmelaččaid servodateallimii vai dat ain nannejuvvošii.

Kultuvrralaš šláddjivuohta lea riggodat searvevuhtii. Dan dáfus dat lea riggodahkan Finnmárkui. Mis lea guhkes hárjáneapmi eallit iešguđetlágan kultuvrraiguin ovttas ja hálddašit máŋggaid kultuvrraid ja identitehtaid. Daid beliid fertet áimmahuššat, nannet ja ovddidit ovttas-ráđiid.

Čáhcesuolu, 20.06.2018

Ragnhild Vassvik
fylkkasátnejođiheaddji

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Usseet pytingit jokka kuuluthaan kväänin/norjansuomalaisheen kylttyyrhiin, oon tääpänä puttoomassa alas ja vaarassa jaukkuut. Tässä Kalliniemestä Vesisaaren komuunissa.

Monet kveenien/norjansuomalaisten kulttuuriin liittyvät rakennukset ovat nykyään rappeutuneita ja vaarassa tuhoutua. Tämä sijaitsee Kalliniemessä Vesisaaressa.

En rekke bygninger med tilknytning til kvensk/norskfinsk kultur er i dag i forfall og står i fare for å forsvinne. Her fra Skallnes i Vadsø kommune.

Máŋga kvena/norgga-suoma kultuvrii guoskevaš visti leat dál nu heajos dilis ja balahuvvojit gahččat. Gállonjárggas Čáhcesullo gielddas.

2. JOHATUS

Tämä dokumentti oon alku pitkäaikhaiselle satsaukselle kväänin kielheen ja kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyrhiin ja samfynnielämhään.

Finmarkun fylkinkomuuni oon saanu inspirasjuunin Tromssan fylkinkomuunin kväänin kielen ja kylttyyrin toimiplaanasta, joka oon mailman ensimäinen. Samhaan aikhaan tunnustethaan, ette kvääniin/ norjansuomalaisten kylttyyrin olot oon erikoiset Finmarkussa. Histuuria oon erikoinen, ja fylkissa asuthaan monet kväänit ja norjansuomalaiset. Sen tähen oon hyvä syy laittaat oman strategiadokumentin tälle työle Finmarkussa.

Nyt ko isot stryktyyrelliset muutokset regiunaalisissa hallintatasoissa oon heti tulemassa, se oon rohki tähelistä ette meilä oon selvä suhet meän minuriteettijoukkoin kans. Se oon kans tärkkee ette tiämä kunka työtelemmä minuriteettiin eestä viralisessa hallinassa. Tämä dokumentti näyttää tärkkeimät alat mistä fylkinkomuunilla oon eesvastaus. Nämät tulhaan olemhaan tärkkeet kans regiuunireformin jälkhiin. Sekä Finmarkun ja Tromssan toimiplaanat representeerathaan yhessä sen työn, millä aijothaan lujittaat kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyrii, kieltä ja samfynnii regiunaalitasala tästä etheenkäsin. Dokumentti peekkaa kans komuuniitten ja staatin tähelishiin satsausalhoin, ja samala se pannee teeman levveemphään perspektiivhiin.

Strategiadokumentin meininki oon luoa pohjan ja opastaat ko työtelhään kväänin/norjansuomalaisen kylttyyrin, kielen ja samfynnin kans Finmarkussa. Dokumentissa käyhään läpi kväänin kielen ja kväänin/norjansuomalaisen kylttyyrin ja samfynnielämän tilan Finmarkussa. Mooli oon löyttäät sen mikä oon tärkkeintä tehhä sen etheen ette kväänin/norjansuomalaisella kylttyyrillä olis paremat maholisuuet säilyyt, eistyyt ja tulla näkkyyväksi. Dokumentti kuvvaa resyrsiitä mikkä oon jo olemassa, ja lisäksi se freistaa löyttäät uussii maholisuuksii, strategioita ja passeliita toimii tähän työhön. Meininkinnä oon ette dokumentista tullee lähtökohta laajemphaan yhtheistyöhön ja dialooghiin niitten aktööriitten kesken, joila oon tekemistä kväänin/norjansuomalaisen kylttyyrin ja samfynnielämän kans.

Ko minuriteettikylttyyrin lujitethaan ja tehhään näkkyyväksi, sen pittää jammisti tehhä yhtheistyössä niitten kans, ketä se työ jällää. Se oon ollu tärkkee tämän valmhiin dokumentin arvole ja hyöyle, ette minuriteetti oon ollu myötä tässä prusessissa. Finmarkun fylkinkomitea hantteeras strategiadokumentin työn aloitusmellingin

Kuva/valokuva/foto/govven: Monica Milch Gebhart/Varanger museum

Kvääniviikola 2016 tehhään oppiijat sjilttiitä joissa oon kvääninkieliset paikannimet. Tässä 1. ja 2. klassi Annijoelta.

Vuoden 2016 Kveeniviikolla oppilaat tekevät kilpiä kveeninkielistä paikannimistä. Tässä Annijoen koulun 1. ja 2. luokka käymässä.

På Kvenuka 2016 lager elevene skilt med kvenske stedsnavn. Her er 1. og 2. klasse fra Vestre Jakobselv på besøk.

2016 Kvenavahkus oahppit ráhkadedje báikenammagalbbaid kvenagillii. Dát leat Ánnejoga 1. ja 2. luohkkálaččat guossis.

2. JOHDANTO

Tällä asiakirjalla aloietaan pitkän aikavälin panostus kveenin kieleen ja kveenien/norjansuomalaisten kulttuuriin ja yhteiskuntaelämään.

Finnmarkin maakunta on saanut inspiraatiota Tromsin maakunnan kveenin kieltä ja kulttuuria koskevasta toimintasuunnitelmasta, joka on ensimmäinen laatuaan. Samalla tunnustamme ne kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin erityiset piirteet, jotka ovat vallinneet Finnmarkissa. Sekä historian erikoispiirteet että se tosiasia, että maakunnassa asuu lukuisia kveenejä ja norjansuomalaisia, antaa hyvän syyn erityisen strategia-asiakirjan laatimiseen tätä Finnmarkissa toteutettavaa työtä varten.

Nyt kun aluehallintotasolla on tapahtumassa suuria rakennemuutoksia, on erityisen tärkeää ylläpitää tietoista suhtautumista vähemmistöryhmiimme ja siihen, miten työskentelemme niiden parhaaksi julkishallinnossa. Tässä asiakirjassa esittelemme ydinalueita, joista maakunta on vastuussa ja jotka edelleenkin tulevat olemaan ajankohtaisia aluehallintouudistuksen jälkeen. Sekä Finnmarkin että Tromsin asiakirjat tulevat edustamaan yhteistä kveeni-/norjansuomalaisasioita koskevan työn tulevaa voimistamista aluetasolla. Asiakirjassa osoitetaan lisäksi tärkeitä panostusalueita kunnan ja valtion hallinnon tasolla, jotta teema nähdään suuremmassa asiayhteydessä.

Strategia-asiakirjan tarkoitus on muodostaa pohja ja suunta tulevalle kveenien/norjansuomalaisten oloja koskevalle työlle Finnmarkissa. Kveenin kielen ja kveenien/ norjansuomalaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän tilanteen tarkastelun päämääränä on tunnistaa tärkeimmät haasteet, jotta kveenien/ norjansuomalaisten kulttuurilla olisi hyvät mahdollisuudet säilyä, kehittyä ja tulla tunnetuksi. Asiakirja kuvailee jo olemassa olevat voimavarat ja pyrkii lisäksi tunnistamaan uusia mahdollisuuksia, strategioita ja relevantteja vaikutuskeinoja tässä työssä. Asiakirjan on tarkoitus toimia lähtökohtana toimijoiden väliselle kasvavalle yhteistyölle ja dialogille kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän hyväksi.

Vähemmistökulttuurin vahvistamisen ja näkyväksi tekemisen tulee aina tapahtua yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä niiden kanssa, joita asia koskee. Osallistumisella on ollut ratkaiseva merkitys valmiin asiakirjan arvon ja hyödyn kannalta. Strategia-asiakirjatyön käynnistämisil-

Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

2. INNLEDNING

Dette dokumentet representerer starten på en langsiktig innsats for kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur og samfunnsliv.

Finnmark fylkeskommune har latt seg inspirere av Troms fylkeskommunes handlingsplan for kvensk språk og kultur, den første i sitt slag. Samtidig anerkjennes de spesielle forholdene for kvensk/norskfinsk kultur som har gjort seg gjeldende i Finnmark. Både særegenhetene ved historien og det faktum at fylket har mange kvenske og norskfinske innbyggere, gir god grunn til å utarbeide et eget strategidokument for dette arbeidet i Finnmark.

Når større strukturelle endringer i det regionale forvaltningsnivået står på trappene, er det særlig viktig å ha et bevisst forhold til våre minoritetsgrupper og hvordan vi arbeider for disse i offentlig forvaltning. Dette dokumentet presenterer kjerneområder som fylkeskommunen har ansvar for og som fremdeles vil være aktuelle i tida etter regionreformen. Både Finnmarks og Troms' dokumenter vil representere en samlet styrking av arbeidet med kvenske/ norskfinske forhold på regionalt nivå i tida framover. Dokumentet peker i tillegg på viktige innsatsområder på kommunalt og statlig forvaltningsnivå for å sette temaet i en større sammenheng.

Strategidokumentet er ment å danne grunnlag og gi retning for det videre arbeidet med kvenske/norskfinske forhold i Finnmark. Situasjonen for kvensk språk og kvensk/ norskfinsk kultur og samfunnsliv i Finnmark vil bli gjennomgått med det mål å identifisere de viktigste utfordringene for at kvensk/norskfinsk kultur skal ha gode muligheter for bevaring, utvikling og synliggjøring. Dokumentet beskriver ressurser som allerede finnes, og søker i tillegg å identifisere nye muligheter, strategier og relevante virkemidler for arbeidet. Dokumentet er ment å bli et utgangspunkt for økt samarbeid og dialog aktører imellom for kvensk/norskfinsk kultur og samfunnsliv.

Arbeidet med styrking og synliggjøring av en minoritetskultur bør alltid foregå i samarbeid og samråd med dem det gjelder. Involvering har hatt avgjørende betydning for verdien og nytten av det ferdige dokumentet. Oppstartsmelding for arbeidet med strategidokumentet ble behandlet av fylkesutvalget i Finnmark 19. september 2017, i sak 4/17. Våren 2018 ble det gjennomført to involveringsrunder hvor en rekke relevante aktører ble invitert til å delta i en referansegruppe. Referansegruppa har bestått av representanter for Norske kveners forbund – Ruijan Kveeniliitto, Kvenungdommen – Kveeninuoret, Kvenlandsforbundet – Kveenimaayhistys, Norsk-finsk forbund – Norjalais-suomalainen liitto, Vadsø museum –

Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

2. ÁLGGAHUS

Dát dokumeanta álggaha guhkesáiggebarggu ovddidit kvenagiela ja kvenaid/norggasuopmelaččaid kultuvrra ja servodateallima.

Romssa fylkkasuohkana Doaibmaplána kvenagiela ja kultuvrra várás, vuosttamus mii oppanassiige lea almmuhuvvon, lea movttiidahttán Finnmárkku fylkkagieldda. Seammás dohkkehuvvo ahte kvenaid/norggasuopmelaččaid kultuvra lea leamaš erenoamáš dilis Finnmárkkus. Sihke historjjá erenoamášvuohta ja duohtavuohta ahte fylkkas ellet ollu kvenat ja norggasuopmelaččat, addet nana vuođu ráhkadit sierra strategiijadokumeantta dán barggu várás Finnmárkkus.

Go stuorit struktuvrralaš rievdadusat regionála hálddašandásis leat boađi boađi, de lea erenoamáš dehálaš ahte mii leat eanet dihtomielalaččat iežamet unnitlohkojoavkkuid hárrái ja dasa mo mii ovddidat sin áššiid almmolaš hálddašeamis. Dokumeanttas ovdanbuktojuvvojit váldosuorggit maid fylkkagielda ovddasvástida ja mat leat áigeguovdilat maiddái regionođastusa maŋŋil. Sihke Finnmárkku ja Romssa dokumeanttat čalmmustahttet vejolašvuođaid nannet kvenaid/norggasuopmelaččaid dili regionála dásis. Dokumeanttas čujuhuvvojit dan lassin dehálaš vuoruhansuorggit mat gullet gieldda ja stáhtalaš hálddašandássái, jus áššii bidjat stuorit oktavuhtii.

Strategiijadokumeantta ulbmil lea ráhkadit vuođu ja addit láidestusa kvena/norggasuopmelaččaid áššiid viidáset bargui. Kvenagiella ja kvena/norggasuopmelaččaid kultuvra ja servodateallin Finnmárkkus galgá guorahallojuvvot dainna ulbmilin ahte dovdáhit dehálaččamus hástalusaid vai kvenaid/norggasuopmelaččaid kultuvra oažžu buriid vejolašvuođaid seailut, ovdánit ja oidnot. Dokumeanta čilge resurssaid mat juo gávdnojit, ja geahččala dan lassin gávdnat oađđa vejolašvuođaid, strategiijaid ja áššáiguoskevaš váikkuhangaskaomiid. Dokumeantta vuolggasadjin lea buoridit ovttasbarggu ja gulahallama kvenaid/norggasuopmelaččaid kultuvrra ja servodateallima beroštedjiid gaskka.

Unnitloguidkultuvrra nannen ja čalmmustahttin berre álo čađahuvvot ovttasbarggu bokte ja ovttas singuin geaidda áššii guoská. Dokumeantta bohtosii lea searvadahttin leamaš hui ávkkálaš ja árvvolaš. Finnmárkku fylkkalávdegoddi meannudii čakčamánu 19.b.2017 strategiijadokumeantta álggahandieđáhusa. 2018 giđa čađahuvvojedje guokte oahpásmuvvančoahkkima gos relevánta beroštеaddjit bovdejuvvojedje searvat referánsajovkui. Norgga kvenaidlihtu, Kvena-

19. septemperikuuta vuona 2017, assiissa 4/17. Kevväilä vuona 2018 viethiin läpi kaksi myötäpyyntämäkierosta, missä usseet relevantit aktöörit kuttuthiin myötä referansijoukkhoon. Referansijoukossa oon olheet representantit Ruijan Kveeniliitosta, Kveeninuoriista, Kveenimaayhistyksestä, Norjalais-suomalaisesta liitosta, Vadsø museum – Ruija kvenmuseumista, Kainun institutista ja Paikannimipalveluksesta. Referansijoukko oon jakanu meiningit strategiaprusessissa. Lisäksi strategiadokumentti oon ollu kuusi viikkoo kuulemakieroksella. Finmarkun fylkinkomitea oon johtanu strategiatyötä. Komunaali- ja uuistusdepartementti oon antanu 100 000 kruunuu Finmarkun fylkinkomuunille tähän työhön.

2.1 Haastheet

- Kväänin kieli oon vaarassa kuola poijes, ja oon iso tarvet säilyttäät, eistäät ja elästyttäät kielen.
- Kväänin kieli ja kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyri oon tyhä vähän näkkyyvä viralisissa paikoissa.
- Se vailuu ylheisesti tieto teemoista kväänin/norjansuomalaisen histuurian ja kylttyyrin ympäri.
- Kväänin ja suomen kielen ja kylttyyrin opettaminen kouluissa oon huonossa tilassa.
- Fylkinkomunaaliset oorningit ei ota eriliikaisesti vaarin kvääniin/norjansuomalaisten toimista.
- Fylkinkomunaalisessa plaanavärkissä oon tyhä vähän kvääniin/norjansuomalaisten assiita.

2.2 Sannoin merkitykset

Ko tässä dokumentissa puhuthaan minuriteetista, niin se freistathaan käyttäät kummatki hyväksytyt nimiformut «kväänit/norjansuomalaiset». Samhaan laihiin piethään adjektiivit «kvääni/norjansuomalainen» ko puhuthaan yhtheisen histuurian, kylttyyrin, samfynnin jne. ympäri. Ko puhuhthaan kielen ympäri, niin dokumentissa tehhään eroituksen kväänin kielen (kväänin kirjakielen) ja suomen kielen välilä (suomen kirjakielen, niin ko sen oon normeerattu tääpäälisessä Suomessa, ja jota jokku käskethään riikinsuomeksi). Minuriteetti kuttuu puhuttuu kieltä kvääniksi, suomeksi, vanhaksi suomeksi ja ”meän suomeksi”. Minuriteetin sisälä saattaa olla eroitus sen välilä, millä sanala kuttuthaan ittensä ympäri (omanimitys), ja millä sanalla käskethään kieltä (kielennimitys).

moitusta käsiteltiin Finnmarkin maakunnanhallituksessa 19. syyskuuta 2017, asiana 4/17. Keväällä 2018 toteutettiin kaksi osallistumiskierrosta, joissa joukko relevantteja toimijoita kutsuttiin osallistumaan ohjausryhmään. Ohjausryhmä on koostunut seuraavien järjestöjen edustajista: Norske kveners forbund – Ruijan Kveeniliitto, Kvenungdommen – Kveeninuoret, Kvenlands-forbundet - Kveenimaayhistys, Norsk-finsk forbund – Norjalais-suomalainen liitto, Vadsø museum – Ruija kvenmuseum, Kainun institutti – Kvensk institutt ja Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus. Ohjausryhmä on avustanut tekemällä ehdotuksia strategiaprosessiin. Lisäksi strategia-asiakirja on ollut kuuden viikon mittaisella lausuntokierroksella. Finnmarkin maakuntahallitus on ollut strategiatyön johtoryhmänä.

Kunnallis- ja modernisointiministeriö on myöntänyt 100 000 kruunua strategia-asiakirjan laatimiseen.

2.1 Haasteet

- Kveenin kieli on uhanalainen kieli, ja kielen ylläpitämisen, kehittämisen ja elvyttämisen tarve on suuri.
- Kveenin kielen ja kveeni-/norjalaissuomalaiskulttuurin näkyvyys julkisuudessa on vähäinen.
- Yleisen tiedon taso kveenien/norjansuomalaisten historiasta ja kulttuurista on matala.
- Kveenin ja suomen kielen ja kulttuurin opetuksen asema kautta koko koulunkäynnin on vaaranalainen.
- Maakunnalliset järjestelmät eivät kohdistu erityisesti kveenejä/norjansuomalaisia koskeviin toimenpiteisiin.
- Maakuntasuunnitelmat sisältävät vähän kveenejä/norjansuomalaisia koskevia asioita.

2.2 Käsitteiden selvennyksiä

Vähemmistöryhmästä puhuessaan asiakirja pyrkii kaikissa yhteyksissä mainitsemaan molemmat hyväksytyt nimimuodot vähemmistöstä kokonaisuutena, siis “kveenit/norjansuomalaiset”. Samalla tavalla käytetään nimitystä, kun puheena on yhteinen historia, kulttuuri, yhteisö jne. Kun kyseessä on kieli, asiakirjassa erotetaan toisistaan kveenin kieli (kveenin kirjakieli) ja suomen kieli (suomen kirjakieli sellaisena miksi se nykyään on normitettu Suomessa). Vähemmistö saattaa kutsua puhekieltä kveeniksi, suomeksi, vanhaksi suomeksi ja “meidän suomeksi”. Vähemmistön sisällä eivät aina nimitykset itsestä (omanimitys) ja se miksi kieltä kutsutaan (kielennimitys) ole yhteneväisiä.

Ruija kvenmuseum, Kainun institutti – Kvensk institutt og Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus. Referansegruppa har bidratt med innspill i strategiprosessen. I tillegg har strategidokumentet vært på en seks ukers høringsrunde. Fylkesutvalget i Finnmark har vært styringsgruppe for strategiarbeidet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har tildelt Finnmark fylkeskommune 100 000 kroner til arbeidet med strategidokumentet.

2.1 Utfordringer

- Kvensk er et truet språk, og det er stort behov for språkbevaring, -utvikling og revitalisering.
- Kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur er lite synlige i det offentlige rom.
- Det allmenne kunnskapsnivået om temaer innen kvensk/norskfinsk historie og kultur er lavt.
- Undervisning i kvensk og finsk språk og kultur har en utsatt plass i skoleløpet.
- De fylkeskommunale ordningene er ikke spesielt rettet mot kvenske/norskfinske tiltak.
- Det fylkeskommunale planverket inneholder lite om kvenske/norskfinske saker.

2.2 Begrepsavklaringer

I omtale av minoritetsgruppa tilstreber dokumentet gjennomgående å nevne begge de godkjente formene av navn på minoriteten som en enhet, altså "kvener/norskfinner". På samme måte brukes sammenstilling av adjektivene "kvensk/norskfinsk" når det er tale om felles historie, kultur, samfunn osv. Når det gjelder språk, skiller dokumentet mellom kvensk språk (skriftspråket kvensk) og finsk språk (skriftspråket finsk, slik det er normert i dagens Finland, av noen også kalt riksfinsk). Talespråket kan av minoriteten benevnes kvensk, finsk, gammelfinsk og «vårt finsk». Innad i minoriteten er det ikke alltid sammenfall mellom hva en kaller seg (selvbenevnelse) og hva en kaller språket (språkbenevnelse).

nuorat, Kvenariikkasearvvi, Norgga-Suoma lihtu, Čáhcesullo musea-kvenamusea, Kvena instituhta ja Kvena báikenammabálvalusa ovddasteaddjit leat leamaš mielde referánsajoavkkus. Refereansajoavku lea addán evttohusaid strategiijaproseassas. Strategiija-dokumeanta lei maid sáddejuvvon gulaskuddamii, mas áigemearri buktit cealkámušaid lei guhtta vahku. Finnmárkku fylkkalávdegoddi doaimmai stivrenjoavkun strategiijabarggu oktavuođas.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea Finnmárkku fylkkagildii juolludan 100 000 kruvnnu strategiijadokumeantta barggu várás.

2.1 Hástalusat

- Kvenagiella lea áitojuvvon giella, ja giellagáht-temii, -ovdáneapmái ja –ealáskahttimii lea stuora dárbu.
- Kvenagiella ja kvena/norgga-suoma kultuvra lea uhcán oidnosis almmolaš lanjain.
- Máhtolašvuohta kvena/norgga-suoma historjjás ja kultuvrras lea váilevaš.
- Kvena- ja suomagiel oahpahus ja kulturoahpahus lea uhcán vuoruhuvvon skuvlamannolagas.
- Fylkkagieldda ortnegat eai leat erenoamážit heivehuvvon kvena/norgga-suoma doaibmabijuid várás.
- Kvena/norgga-suoma áššit leat uhcán namuhuvvon fylkkagieldda plánain.

2.2 Doabačielggadeapmi

Unnitlohkojoavkku namuheami oktavuođas geahččalat dokumeanttas geavahit nu bures go sáhttit goappašiid dohkkehuvvon namahusa mat leat mearriduvvon unnitlohkui, namalassii “kvenat/norggasuopmelaččat”. Seammaláhkai geavahuvvojit adjektiivvat “kvena/norgga- suoma” go lea sáhka oktasaš historjjás, kultuvrras, servodateallimis jna. Giela dáfus, dokumeanta earuha kvenagiela (kvena čállingiela) ja suomagiela (suoma čállingiela, nu go dat lea dohkkehuvvon Suomas, muhtumat gohčodit dan riikkasuomagiellan). Unnitlohku geavaha kvena-, suoma-, boaressuomagiela ja “min suomagiela” hállangiellan. Unnitlogu siskkobealde dávjá ii leat dat maid iežas gohčoda (iešnamahus) seamma go dat maid giela gohčoda (giellanamahus).

Kuva/valokuva/foto/govven: Monica Milch Gebhart/Varanger museum

Kvääniviikola 2016 tehhään oppiijat sjilttiitä joissa oon kvääninkieliset paikannimet. Tässä 1. ja 2. klassi Annijoelta. Marcus Mannsverk sahhaa fiinisti pistosahala.

Vuoden 2016 Kveeniviikolla oppilaat tekevät kilpiä kveeninkielistä paikannimistä. Tässä Annijoen koulun 1. ja 2. luokka käymässä. Marcus Mannsverk käyttelee hienosti pistosahaa.

På Kvenuka 2016 lager elevene skilt med kvenske stedsnavn. Her er 1. og 2. klasse fra Vestre Jakobselv på besøk. Marcus Mannsverk sager fint med stikksaga.

2016 kvenavahkus oahppit ráhkadedje báikenammagalbbaid kvenagillii. Dá leat Ánnejoga 1. ja 2. luohkkálaččat guossis. Marcus Mannsverk lea čeahppi sahát buvkosaháin.

3. MOOLI

3.1 Samfynnin mooli

Finmarkun fylkinkomuuni aikkoo ottaat vaarin kvääniin ja norjansuomalaisten identiteetistä ja samfynnielämästä, ja tehhä näkkyyväksi, lujittaat ja eistäät niitä Finmarkussa.

Tässä oon myötä lukaalit variantit kvään in ja suomen kielestä, ja kvään in/norjansuomalainen kylttyyri, tradisjuunit ja elämänkeino.

3.2 Osamooli

- Tehhä selvemäksi kvääniin ja norjansuomalaisten assiitten meiningin ja relevanssin fylkinkomunaalisessa kontekstissa.
- Olla aktiivinen yhtheistyöpartneri komuuniin ja staatin kans, niin ette työ kvään in kielen ja kvään in/norjansuomalaisen histuurian ja samfynnielämän eestä lujittuu.
- Työtelä sen etheen ette kvään in kielen nostethaan kolmanelle suojelutasale Minuriteettikieliin ylheissopimuksessa, ja samala lujittaat kielenpuhhujiitten maholisuuksii oppiit, ottaat pithoon ja eistäät oman perimäkielen. Tähän laihiin met annama kuurttoo siihen ette kielen ja kylttyyrin revitaliseerathaan.
- Vaikuttaat esivalthoin niin ette tietotasan kvääniin ja norjansuomalaisten ympäri nostethaan, ja ette tehhään heän näkkyyviksi, ja ette kvään in kieltä ja kvään in/norjansuomalaista kylttyyrii eistethään kaikila samfynnin aloila. Tähän kuuluu sekä koulu ja koulutus.
- Nostaat framile kunka täheliset fylkin kielisentterit, museumit, arkiivit ja biblioteekit oon kvään in kielen ja kvään in/norjansuomalaisen kylttyyrin elästyttämistyössä.
- Perustaat budsjettipostin mihin saattaa hakkeet rahhaa, ja tähän laihiin auttaat realiseeraamhaan kvääniin/norjansuomalaisten prosjektiita.
- Auttaat tekemhään kvään in kielen ja kvään in/norjansuomalaisen histuurian ja kylttyyrin näkkyyväksi monela eri tavala viralisissa paikoissa.

Kuva/valokuva/foto/govven: Tuntematon/Ukjent/Amas

Nuoret Kvääniviikola 2013 Tuomaisentalossa.

Nuorisoa katsomassa Tuomaisen taloa vuoden 2013 Kveeniviikolla.

Ungdommer på Kvenuka 2013 på Tuomainengården.

Nuorat 2013 Kvenavahku doaluin Duomainengårdimis.

3. TAVOITE

3.1 Yhteiskunnallinen tavoite

Finnmarkin maakunta edesauttaa kveenien ja norjansuomalaisten identiteetin ja yhteiskuntaelämän ylläpitämistä, näkyvyyttä ja kehittämistä Finnmarkissa.

Tämä sisältää kveenin ja suomen kielen paikalliset variantit sekä kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin, perinteet, historian ja elinkeinot.

3.2 Osatavoitteet

- Tehdä selvemmäksi kveenejä/norjansuomalaisia koskevien asioiden merkitys ja relevanssi maakunnallisten asioiden yhteydessä.
- Toimia aktiivisena yhteistoimintakumppanina kuntien ja valtion kanssa vahvistettaessa työtä kveenin kielen ja kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin, historian ja yhteiskuntaelämän hyväksi.
- Toimia kveenin kielen tason nostamiseksi Vähemmistökielisopimuksen tasolle III ja edesauttaa kielen ja kulttuurin elpymistä vahvistamalla kielenkäyttäjien oikeutta oppia, ottaa käyttöön ja kehittää perintökieltään.
- Kehittää vaikuttajan roolia keskushallinnon tiedontason kohottamiseksi, näkyvyyden lisäämiseksi ja edelleen kehittämiseksi, kun kyseessä on kveenin kieli ja kveenien/ norjansuomalaisten kulttuuri kaikilla yhteiskunnan alueilla, mukaan lukien koulu ja koulutus.
- Korostaa sitä merkitystä, mikä maakunnan kielikeskuksilla, museoilla, arkistoilla ja kirjastoilla on tärkeinä välineinä kveenin kielen ja kveenien/ norjansuomalaisten kulttuurin elvyttämisessä.
- Perustaa maakunnan budjettiin erä, josta voi hakea avustusta kveeni-/norjansuomalaisten hankkeiden toteuttamiseen.
- Edesauttaa eri tavoin kveenin kielen ja kveenien/ norjansuomalaisten historian ja kulttuurin näkyvyyttä julkisuudessa.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Kvääni-/norjansuomalainen kylä Kullaselva Vesisaaren komuunissa.

Kveeni-/norjansuomalaiskylä Golnes Vesisaaressa.

Den kvenske/norskfinske bygda Golnes i Vadsø kommune.

Kvena/norgga-suoma Golnes nammasaš gilli Čáhcesullo gielddas.

3. MÅL

3.1 Samfunnsmål

Finnmark fylkeskommune skal bidra til bevaring, synliggjøring, styrking og videreutvikling av kvensk og norskfinsk identitet og samfunnsliv i Finnmark.

Dette inkluderer lokale varianter av kvensk og finsk språk samt kvensk/norskfinsk kultur, tradisjoner, historie og næring.

3.2 Delmål

- Tydeliggjøre kvenske/norskfinske sakers betydning og relevans i fylkeskommunal kontekst.
- Være en aktiv samhandlingspartner med kommuner og stat for å styrke arbeidet for kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur, historie og samfunnsliv.
- Arbeide for nivåheving av kvensk språk til nivå III i Minoritetsspråkpakten og bidra til språklig og kulturell revitalisering ved å styrke språkbrukernes mulighet til å lære, ta i bruk og utvikle sitt arvespråk.
- Utvikle påvirkerrollen overfor sentrale myndigheter for kunnskapsheving, synliggjøring og videreutvikling av kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur på alle samfunnsområder inkludert skole og utdanning.
- Framheve betydninga av språksentre, museer, arkiv og bibliotek i fylket som viktige redskaper for revitalisering av kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur.
- Etablere en søkbar budsjettpost i fylkeskommunen for å bidra til realisering av kvenske/norskfinske prosjekter.
- Bidra til synliggjøring av kvensk språk og kvensk/norskfinsk historie og kultur på ulike måter i det offentlige rom.

Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

3. ULBMILAT

3.1 Servodatulbmil

Finnmárkku fylkkagielda galgá bargat dan ovdii ahte gáhttet, čalmmustahttit, nannet ja viidásetovddidit kvenaid ja norggasuopmelaččaid identitehta ja servodateallima Finnmárkkus.

Báikkálaš kvena- ja suomagielsuopmanat ja kvena/norgga-suoma kultuvra, árbevierut, historjá ja ealáhus lea das mielde.

3.2 Oasseulbmilat

- Čielggasmahttit kvena/norgga-suoma áššiid mávssolašvuođa ja guoskevašvuođa fylkkagieldda bargguid olis.
- Árjjálaččat ovttasbargat gielddaiguin ja stáhtain nannen dihte kvenagiela ja kvena/norgga-suoma kultuvrra, historjjá ja servodateallima.
- Bargat dan ovdii ahte loktet kvenagiela Unnitlogugiellasoahpamuša III dássái ja gielaid ja kultuvrralaš ealáskahttima várás nannet ja buoridit giellageavaheddjiid vejolašvuođa oahppat, geavahit ja ovddidit árbegielaset.
- Áŋgirit leat mielde váikkuheamen guovddáš eiseválddiid dan ektui ahte loktet gelbbolašvuođa, čalmmustahttit ja viidásetovddidit kvenagiela ja kvena/ norgga-suoma kultuvrra buot servodatsurggiin, maiddái skuvllas ja oahpahusas.
- Deattuhit ahte giellaguovddážat, museat, arkiivvat ja girjerádjosat fylkkas leat dehálaš ásahusat kvenagiela ja kvena/norgga-suoma kultuvrra ealáskahttimii.
- Fylkkagielddas ásahit ohcanvuđot bušeahttapoastta mii dahká vejolažžan čađahit kvena/norgga-suoma prošeavttaid.
- Váikkuhit dasa ahte kvenagiella ja kvena/norgga-suoma historjá ja kultuvra čalmmustahttojuvvo iešguđet láhkai almmolaš lanjain.

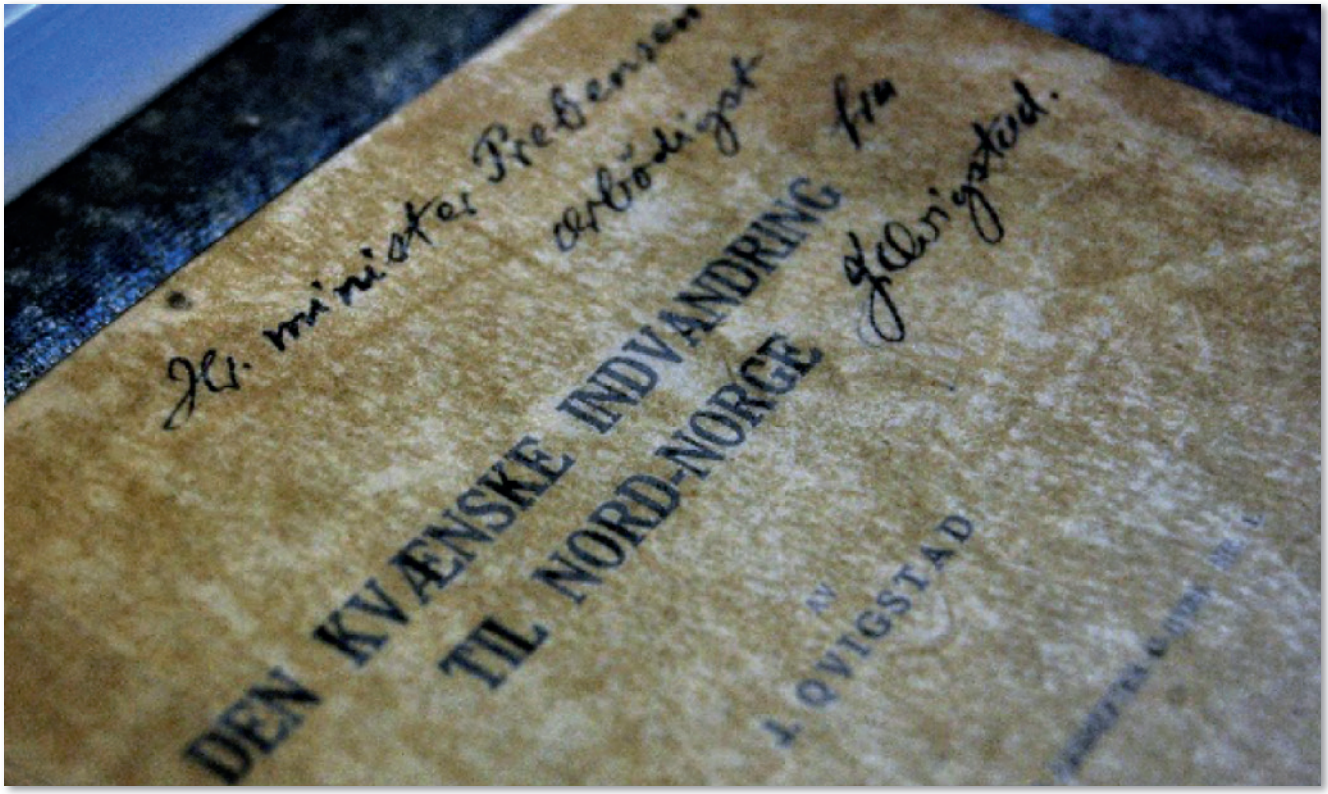

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

4. KVÄÄNIN JA NORJANSUOMALAINEN HISTUURIA FINMARKUSSA

4.1 Asettuminen ja migrasjuuni
Kväänit/norjansuomalaiset oon nasjunaalinen minuriteetti jolla oon pitkäaikhainen yhtheenkuuluminen Finmarkkhuun ja Pohjais-Tromsshaan. Se löyttyy erilaissii kalttiita jokka muistelhaan kvääniin olemisesta Pohjaiskalotilla. Sana *kvääni* löyttyy jo Ottarin muisteluksesta 800-luvun lopulta, ja verokirjoissa 1500-luvulta. 1700- ja 1800-luvula oli usseita migrasjuunipaaroi Suomesta ja Pohjais-Ruottista, sekä ennen ja jälkhiin ette Pohjais-Norjan rajat olthiin määrätty. Migrasjuunila oli erilaissii syitä; se oli liikkaa väkkee ja työn ja tienastin tarvet. Väjenräknäämisessä vuoelta 1865 “Kvæn” oli oma kategorii.[1]

Tääpänä assuu kvääniі/norjansuomalaissii ympäri Finmarkkuu ja koko maassa. Kvääniin/norjansuomalaisten vanhat asuma-alat olthiin muun myötä Tenon komuuni, Lemmijoki ja Pyssyjoki Porsangin komuunissa, Alattion komuunin vestapuoli, Pykeijä, Näätämö ja Pasviikki Etelä-Varenkin komuunissa, ja Annijoki, Vesisaaren kaupunki ja Kallijoki Vesisaaren komuunissa. Jo 1800-luvula käskethään Vesisaarta «suomalaisten pääkaupungiksi Norjassa”.[2]

4.2 Sanat kvääni ja norjansuomalainen
Kväänit ja norjansuomalaiset oon yksi ja sama kansa. Sanan *kvääni* hyväksythiin nasjunaalin minuriteetin nimeksi vuona 1998. Vuona 2011 sanat *kväänit* ja *norjansuomalaiset* tulthiin minuriteetin samanarvoisiksi nimiksi. Sanat piethään eri laihiin, ja niitten piosta diskuteerathaan vieläki. Kväänin kielen hyväksythiin omaksi kieleksi vuona 2005.

Esivalttoin norjalaistamispulitikki alkoi 1870-luvula ja kesti kiini toisheen mailmansothaan saakka. Sen aikana *kvääni*-sana tuli negatiiviseksi. Sen tähen vielä tääpänä joilaki ei ole halu pittäät tätä nimmee. Het painotethaan sitä ette heilä oon sitheet Suomheen ja suomen kielheen, ja het käskethään itteensä norjansuomalaisiksi. Toisile taas kvääni-sana ei ole problemaattinen, ja heilä oon halu käskeet itteensä kvääniksi. Molemat joukot piethään nämät sanat identiteettimarköörinnä, ja se muistelee jotaki omasta histuuriasta ja perheen tavustasta.[3]

Norjan minuriteettipulitikin jälkhiin kaikila ihmisillä oon oikkeus luoa oman identiteetin. Kaikki joila oon nauhat minuriteetthiin, saahaan itte päättäät, haluthaanko het ette heän käsitelhään minuriteethiin kuuluviksi tahi ei. Tämä ajatus pittää olla esivalloila ko het laitethaan erilaissii toimii.[4]

1 Evjen 2017; Niemi et.al. 2003: 131; 2006; Statsspråk 2013
2 Thuv 2009, toistettu kans kalttiissa Ryymin & Nyyssönen 2012: 18
3 Varanger museum, avd. Vadsø museum - Ruija Kvenmuseum: Kvensk/norskfinsk historie
4 Kommunal- og regionaldepartementet 2000

Kuva/valokuva/foto/govven: Thorbjørn Preus Schou, FFK

Tervahauta Äipiössä, Alattion komuuni.

Tervahauta Eibystä Alattiosta.

Tjæremile i Eiby, Alta kommune.

Bihkkahávdi Eaibus, Álttá suohkan.

4. KVEENIEN JA NORJANSUOMALAISTEN HISTORIA FINNMARKISSA

4.1 Asutus ja muuttoliike

Kveenit/norjansuomalaiset ovat kansallinen vähemmistö, jolla on ollut pitkäaikaiset yhteydet Ruijaan eli Finnmarkiin ja Pohjois-Tromsiin. Kveenien olemassaolosta Pohjoiskalotilla on erilaisia lähteitä. Kvener-nimityksen löydämme jo Ottarin kertomuksesta 800-luvun lopulta ja 1500-luvun verotuskirjoista. 1700- ja 1800-luvuilla tuli Suomesta ja Pohjois-Ruotsista useita muuttoaaltoja, sekä ennen Pohjois-Norjan rajojen määrittämistä että sen jälkeen. Muutolla oli erilaisia syitä, kuten liikakansoitus ja työn ja toimeentulon tarve. Vuoden 1865 väestönlaskussa oli “Kvæn” otettu käyttöön omana kategorianaan.[1]

Nykyään kveenejä/norjansuomalaisia asuu koko Finnmarkissa ja muualla koko maassa. Vanhoihin asutuksen ydinalueisiin kuuluvat muun muassa Tanan (Tenon) kunta, Lakselv (Lemmijoki) ja Børselv (Pyssyjoki) Porsangerin (Porsangin) kunnassa, Altan (Alattion) kunnan länsiosa, Bugøynes (Pykeijä), Neiden (Näätämö) ja Pasvik (Paatsjoki) Sør-Varangerin (Etelä-Varangin) kunnassa sekä Vestre J akobselv (Annijoki), kaupungin keskusta ja Skallelv (Kallijoki) Vadsøn (Vesisaaren) kaupungissa. Jo 1800-luvun lopulla on viittauksia Vesisaareen "suomalaisten pääkaupunkina Norjassa".[2]

4.2 Käsitteet kveeni ja norjansuomalainen

Kveenit ja norjansuomalaiset ovat sama kansa. Nimitys kveeni hyväksyttiin tämän kansallisen vähemmistön nimeksi vuonna 1998. Vuonna 2011 tuli käsitteistä kveenit ja norjansuomalaiset tasa-arvoisia vähemmistön nimityksiä. Käsitteitä käytetään eri tavoilla, ja niiden käyttö on edelleenkin kiisteltyä. Kveenin kieli tunnustettiin omaksi kielekseen vuonna 2005.

Norjalaistamispoliitiikan vuoksi, jota Norjan viranomaiset harjoittivat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan saakka, pidettiin kveeni-sanaa negatiivisena nimityksenä. Tämä on johtanut siihen, että jotkut nykyäänkin kieltäytyvät käyttämästä käsitettä. He painottavat yhteyttään Suomeen ja suomen kieleen ja haluavat kutsua itseään norjansuomalaisiksi (norskfinner). Toiset taas eivät pidä kveenikäsitettä ongelmallisena ja haluavat kutsua itseään kveeneiksi. Molemmat ryhmät käyttävät nimityksiä identiteettimerkkinä, joka kertoo heidän omasta historiastaan ja perhetaustastaan.[3]

Norjan vähemmistöpolitiikan mukaan kaikilla ihmisillä on oikeus luoda oma identiteettinsä, ja kaikilla vähemmistöihin kuuluvilla on oikeus itse ratkaista, haluavatko he itseään kohdeltavan vähemmistöön kuuluvana vai eivät, ja kaikkien viranomaisten on otettava huomioon tämä erilaisia toimenpiteitä laatiessaan.[4]

1 Evjen 2017; Niemi et.al. 2003: 131; 2006; Statsspråk 2013
2 Thuv 2009, maininta Ryymin & Nyyssönen 2012: 18
3 Varanger museum, avd. Vadsø museum - Ruija Kvenmuseum: Kvensk/norskfinsk historie
4 Kommunal- og regionaldepartementet 2000

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva. Vesisaaren museumin – Ruijan kväänimuseumin näyttelystä.

Kuvituskuva. Vesisaaren museon näyttelystä.

Illustrasjonsbilde. Fra en utstilling ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Čájáhusgovva. Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea čájáhusas.

4. KVENSK OG NORSKFINSK HISTORIE I FINNMARK

4.1 Bosetting og migrasjon

Kvener/norskfinner er en nasjonal minoritet med langvarig tilknytning til Finnmark og Nord-Troms. Det finnes ulike kilder som forteller om kvenenes tilstedeværelse på Nordkalotten. Vi finner betegnelsen kvener allerede i Ottars beretning fra slutten av 800-tallet og i skattebøkene fra 1500-tallet. På 1700- og 1800-tallet var det flere migrasjonsbølger fra Finland og Nord-Sverige, både før og etter at grensene i Nord-Norge ble fastsatt. Migrasjonen hadde ulike årsaker, slik som befolkningsoverskudd og behov for arbeid og utkomme. I folketellingen fra 1865 var kategorien "Kvæn" tatt i bruk som en egen kategori.[1]

I dag bor det kvener/norskfinner i hele Finnmark og i hele landet forøvrig. Gamle kjerneområder for bosetting inkluderer blant annet Tana kommune, Lakselv og Børselv i Porsanger kommune, vestlige deler av Alta kommune, Bugøynes, Neiden og Pasvik i Sør-Varanger kommune, samt Vestre Jakobselv, Vadsø by og Skallelv i Vadsø kommune. Allerede på slutten av 1800-tallet finner man henvisninger til Vadsø som "finnenes hovedstad i Norge".[2]

4.2 Begrepene kvensk og norskfinsk

Kvener og norskfinner er ett og samme folk. Begrepet kven ble anerkjent som navnet på den nasjonale minoriteten i 1998. I 2011 ble begrepene kvener og norskfinner likestilt som navn på minoriteten. Begrepene brukes ulikt, og bruken er fortsatt omdiskutert. Kvensk ble anerkjent som eget språk i 2005.

På grunn av fornorskingspolitikken som ble ført av norske myndigheter fra 1870-tallet og fram til andre verdenskrig, ble kven oppfattet som en negativ betegnelse. Dette har resultert i at noen også i dag vegrer seg mot å bruke begrepet. De vektlegger sin tilknytning til Finland og finsk språk, og ønsker å kalle seg norskfinner. Andre igjen ser ikke kvenbegrepet som problematisk og ønsker å kalle seg for kvener. Begge gruppene bruker betegnelsene som identitetsmarkør som forteller noe om egen historie og familiebakgrunn.[3]

Det er norsk minoritetspolitikk at alle mennesker har rett til å skape sin egen identitet, at alle med tilknytning til en minoritet selv skal få avgjøre om de vil behandles som tilhørende minoriteten eller ikke, og at offentlige myndigheter skal ha dette for øyet når ulike tiltak skal utformes.[4]

1 Evjen 2017; Niemi et.al. 2003: 131; 2006; Statsspråk 2013
2 Thuv 2009, gjengitt i Ryymin og Nyyssönen 2012: 18
3 Varanger museum, avd. Vadsø museum - Ruija Kvenmuseum: Kvensk/norskfinsk historie
4 Kommunal- og regionaldepartementet 2000

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Kynstneri Ensio Seppäsen Maahanmuuttaajamonumentti Vesisaaressa.

Taiteilija Ensio Seppäsen Siirtolaismuistomerkki Vesisaaressa.

Innvandrermonumentet i Vadsø av kunstneren Ensio Seppänen.

Dáiddára Ensio Seppänen Sisafárrejeddjiid muitobázzi Čáhcesullos.

4. KVENA JA NORGGA-SUOMA HISTORJÁ FINNMÁRKKUS

4.1 Ássan ja fárren

Kvenat/norggasuopmelaččat meroštallojuvvojit nationála unnitlohkun ja sii leat guhká ássan Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Gávdnojit iešguđetlágan muitalusat kvenaid birra Davvikalohtas. Ottara muitalusas 800-logu loahpas ja vearrogirjjiin 1500-logus geavahuvvo namahus kvena. 1700 ja 1800-logus bohte ollugat Suomas ja Davvi-Ruoŧas, sihke ovdal ja maŋŋil go rádjá Davvi-Norggas mearriduvvui. Sisafárremii ledje ollu sivat, nu go olmmošeatnatvuohta ja bargo- ja birgenvejolašvuođat. 1885 olmmošlohkamis geavahuvvui namahus "kvæn" sierra namahussan.[1]

Dál ásset kvenat/norggasuopmelaččat miehtá Finnmárkku ja muđui riikkas. Ovdalis áiggi deháleamos ássanbáikkit leat earret eará Deanu gielda, Leavdnja ja Bissojohka Porsáŋggu gielddas, oarjeguovllut Áltá gielddas, Buođggát, Njávdán ja Báhčaveadji Mátta-Várjjat gielddas, ja Ánnejohka, Čáhcesuolu ja Gállojohka Čáhcesullo gielddas. 1800-logu loahpageahčen juo gávdnojit duođaštusat dasa ahte Čáhcesuolu gohčoduvvo "suopmelaččaid oaivegávpogin Norggas".[2]

4.2 Doahpagat kvena ja norggasuopmelaš

Kvenat ja norggasuopmelaččat leat okta ja seamma álbmot. Doaba kvena dohkkehuvvui nationála unnitlogu namahussan 1998:s. Doahpagat kvena ja norggasuopmelaš dohkkehuvvuiga seammaárvosaš doaban jagi 2011. Doahpagat geavahuvvojit iešguđet láhkai, ja daid geavaheapmi digaštallojuvvo ain. Kvenagiella dohkkehuvvui sierra giellan jagi 2005.

Dáruiduhttinpolitihka geažil maid norgga eiseválddit čađahedje 1870-logu rájes gitta nuppi máilmmi soađi rádjai, oaččui doaba kvena negatiivvalaš sisdoalu. Dat lea dagahan ahte muhtumat ain dál eai hálit geavahit kvena doahpaga. Gullevašvuohta Supmii ja suomagiella lea sin mielas mávssolaš, ja nu háliidit iežaset gohčodit norggasuopmelažžan. Earáid mielas ii leat kvenadoaba váttisvuohta ja háliidit iežaset gohčodit kvenan. Goappaš joavkkut geavahit doahpagiid identitehtamearkan dovddadan dihte iežaset historjjá ja bearašduogáža.[3]

Norgga unnitloguidpolitihkka lea ahte buot olbmuin galgá leat vuoigatvuohta hábmet alcceseaset identitehta, ahte buohkat geain lea unnitloguduogáš galget ieža beassat mearridit háliidit go oassin unnitlogus dahje eai, ja ahte almmolaš eiseválddit galget das atnit fuola go mearridit iešguđetlágan doaibmabijuid.[4]

1 Evjen 2017; Niemi et.al. 2003: 131; 2006; Statsspråk 2013
2 Thuv 2009, namuhuvvon: Ryymin og Nyyssönen 2012: 18
3 Várjjat musea, oss. Čáhcesullo musea - Ruija Kvenamusea: Kvensk/norskfinsk historie
4 Gielda- ja guovludepartemeanta 2000

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Kallijoen kylästä Vesisaaren komuunissa.

Kallijoen kylää Vesisaaressa.

Fra bygda Skallelv i Vadsø kommune.

Gállojoga gilli, Čáhcesullo gielddas.

5. NASJUNAALINEN MINURITEETTI NORJASSA

5.1 Minuriteetinsuojelu internasjunaalisissa sopimuksissa

Minuriteettiin suojelu oon tähelinen osa ihmisoikkeuksista, ja sen pohjana oon prinsipit joitten jälkhiin jokhaista käsitelhään samanarvoisesti ja kethään ei diskrimineerata. Staatit oon velvoliset työtelemhään sen eestä, ette minuriteetiila oon samat oikkeuet ko majuriteetiila, sekä formellisesti ja realiteetissa. Artikkeli 27 YKn konvensjuunissa puliittisten ja siviilisten oikkeuksiitten ympäri nostaa tämän framile.[5]

Tämä YK-konvensjuuni oon osana Norjan lakivärkin ihmisoikkeuslaissa vuoelta 1999, ja se mennee muitten nasjunaalisten lainantamismääräysten eele. Norja oon kans ratifiseerannu kaksi internasjunaalista sopimusta jokka oon täheliset ko kattothaan nasjunaalisten minuriteettiin oikkeuksii: *Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk* ja *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter.*

Minuriteettikieliin ylheissopimus nostaa framile ette minuriteettikielet oon myötä säilyttämässä ja eistämässä Euroopan tradisjuuniita ja kylttyyristä rikkhautta. Se määrää ette staatit hääythään panna alule toimii ette minuriteettikielii suojelhaan, lujitethaan ja eistethään, ja kans passathaan ette näitten kieliin opetus ja oppimisen olot oon hyvät. Tääpänä kväänin kieli oon suojelutasala II Minuriteettikieliin ylheissopimuksessa.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter määrää ette staatit piethään anttaat appuu, niin ette nasjunaaliset minuriteetit saahaan ilmaista, säilyttäät ja eistäät ommaa kylttyyrii ja identiteettii.

5.2 Staatin suuntalinjat

Isotinkamellinki nro. 35 (2007 – 2008) *Mål og meining*issa sanothaan ette se oon puliittinen mooli ette kaikila oon oikkeus kielheen, ja oikkeus eistäät ja pittäät oman nasjunaalisen minuriteettikielen.[6]

Komunaali- ja uuistusdepartementin dokumentti *Suuntaplaana 2017-2021 – kväänin kielheen satsaaminen (Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk[7])* anttaa ylinäkymän siitä mitä oon tähän saakka tehty ette lujittaat kväänin kieltä. Plaanan toimet koskethaan lastentarhoi ja koului, tutkimusta, kväänin kieltä ja kylttyyrii, ja kväänin kieltä viralisissa paikoissa. Komunaali- ja uuistusdepartementilla oon

5 Office of the United Nations High Commissioner on Human Rights 1966
6 Kultur- og kirkedepartementet 2008
7 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

5. KANSALLINEN VÄHEMMISTÖ NORJASSA

5.1 Vähemmistöjen suojelu kansainvälisissä sopimuksissa

Vähemmistöjen suojelu on tärkeä osa ihmisoikeuksia, ja se perustuu periaatteisiin yhdenvertaisesta kohtelusta ja syrjinnän kieltämisestä. Valtiot sitoutuvat työskentelemään varmistaakseen vähemmistöjen tasavertaisuuden valtaväestön kanssa, sekä muodollisesti että käytännössä. Artikla 27 YK:n poliittisten ja siviilioikeuksien sopimuksessa korostaa tätä.[5]

YK:n sopimus on sisällytetty Norjan lainsäädäntöön vuoden 1999 ihmisoikeuslailla, missä se on muun kansallisen lainsäädännön määräysten yläpuolella. Norja on sitä paitsi ratifioinut kaksi kansainvälistä sopimusta, jotka ovat keskeisiä kansallisten vähemmistöjen kannalta: *Alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja* ja *Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus.*

Alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (vähemmistökieliperuskirja)
Vähemmistökieliperuskirja korostaa sitä, että vähemmistökielet säilyttävät ja kehittävät Euroopan perinteitä ja kulttuurin rikkautta. Peruskirja velvoittaa valtiot suorittamaan toimenpiteitä vähemmistökielten suojelemiseksi, tukemiseksi ja kehittämiseksi, ja järjestämään mahdollisuudet opetukseen ja opiskeluun. Kveenin kieli on nykyään vähemmistökieliperuskirjan tason II mukaisesti suojeltu kieli.

Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus
Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus velvoittaa valtiot edistämään olosuhteita, jotta kansalliset vähemmistöt voivat ilmaista, ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan ja identiteettiään.

5.2 Valtion suuntaa antavat määräykset

Hallituksen selonteko suurkäräjille nro 35 (2007 – 2008) *Tavoite ja tarkoitus (Mål og meining)* mainitsee poliitisena tavoitteena, että kaikilla on oikeus kieleensä ja saada kehittää omaa kansallista vähemmistökieltään.[6]

Kunnallis- ja modernisointiministeriön asiakirja *Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk*[7] (Tavoitteellinen suunnitelma 2017–2021 kveenin kieleen panostukselle) on kuvaus siitä, mitä tähän mennessä on tehty kveenin kielen tukemisen hyväksi. Suunnitelman

5 Office of the United Nations High Commissioner on Human Rights 1966
6 Kultur- og kirkedepartementet 2008
7 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017

Kuva/valokuva/foto/govven: Synnøve Thingnæs / Marit Reiersen FFK

Jälkkii tradisjunellista lohenpyynöstä Syyrykopassa, Porsangin komuunissa.

Perinteisen lohenkalastuksen jälkiä Surbuktissa Porsangin kunnassa.

Spor etter tradisjonelt laksefiske på Surbukt, Porsanger kommune.

Dološ luossasadji Suvrragohpis, Porsáŋggu gielddas.

5. EN NASJONAL MINORITET I NORGE

5.1 Minoritetsvern i internasjonale konvensjoner
Vern av minoriteter er en viktig del av menneskerettighetene, og bygger på prinsippene om likebehandling og ikke-diskriminering. Statene er forpliktet til å arbeide for å sikre minoritetene likestilling med majoritetsbefolkningen, både formelt og i praksis. Artikkel 27 i FNs konvensjon om politiske og sivile rettigheter fremhever dette.[5]

FN-konvensjonen er innarbeidet i det norske lovverket ved menneskerettsloven av 1999, og går foran bestemmelser i annen nasjonal lovgivning. Norge har dessuten ratifisert to internasjonale avtaler som er sentrale når det gjelder rettighetene til de nasjonale minoritetene: *Den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk* og *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter.*

Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten)
Minoritetsspråkpakten framhever at minoritetsspråk bidrar til å opprettholde og utvikle Europas tradisjoner og kulturelle rikdom. Minoritetsspråkpakten pålegger statene å iverksette tiltak for å beskytte, styrke og videreutvikle minoritetsspråkene, og å legge forholdene til rette for undervisning og læring. I dag er kvensk språk beskyttet med vern på nivå II i Minoritetsspråkpakten.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter
Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter pålegger statene å legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene kan uttrykke, bevare og videreutvikle sin kultur og identitet.

5.2 Statlige føringer
Stortingsmelding nr. 35 (2007 – 2008) *Mål og meining* nevner det som et politisk mål at alle skal ha rett til språk og til å få utvikle og bruke sitt eget nasjonale minoritetsspråk.[6]

5 Office of the United Nations High Commissioner on Human Rights 1966
6 Kultur- og kirkedepartementet 2008

Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

5. NATIONÁLA UNNITLOHKU NORGGAS

5.1 Unnitloguid suodjaleapmi riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain

Unnitloguid suodjaleapmi lea dehálaš oassi olmmošvuoigatvuođain, ja lea huksejuvvon dásseárvosaš meannudeami ja ii-vealaheaddji prinsihpaid ala. Stáhta lea geatnegahttojuvvon sihkkarastit ahte unnitlogut ja eanetlohkoálbmot meannuduvvojit seammaárvosaččat, sihke formálalaččat ja geavatlaččat. ON konvenšuvdna artihkal 27, politihkalaš ja siviila vuoigatvuođaid birra, nanne dan.[5]

ON-konvenšuvdna lea laktojuvvon Norgga láhkii olmmošvuoigatvuođalága 1999 bokte, ja gusto ovdalii eará nationála lágaid. Norga lea maid ratifiseren guokte riikkaidgaskasaš soahpamuša mat leat guovddážis nationála unnitloguid vuoigatvuođaid dáfus: *Eurohpálaš guovlo- ja unnitlohkogielaid soahpamuš* ja *Eurohpáráđi rámmakonvenšuvdna nationála unnitloguid suodjaleami birra.*

Eurohpálaš regiovdna- ja unnitlohkogielaid soahpamuš, (Unnitlohkogiellasoahpamuš) nanne ahte unnitlohkogielat leat mielde bisuheamen ja ovddideamen Eurohpá árbevieruid ja kultuvrralaš riggodagaid. Unnitlohkogiellasoahpamuš geatnegahttá stáhtaid álggahit doaibmabijuid suodjalit, nannet ja ovddidit unnitlohkogielaid, ja láhčit dili oahpahussii ja oahppamii. Dál lea kvenagiella suddjejuvvon Unnitlohkogiellasoahpamuša dási II meroštallama vuođul.

Eurohpáráđi rámmakonvenšuvdna nationála unnitloguid suodjaleami birra

Eurohpáráđi rámmakonvenšuvdna nationála unnitloguid suodjaleami birra geatnegahttá stáhtaid láhčit vejolašvuođaid dasa ahte nationála unnitlogut sáhttet dovddahit, várjalit ja viidáset ovddidit kultuvrraset ja iešdovdduset.

5.2 Stáhtalaš láidestusat

Stuoradiggedieđáhusa nr. 35 (2007 – 2008) *Mål og meining* politihkalaš ulbmil lea ahte buohkaid giellavuoigatvuohta galgá vuhtiiváldojuvvot ja ahte

5 Office of the United Nations High Commissioner on Human Rights 1966

vuosta 2015 ollu eesvastaus budsjettipostista toimiile jokka oon myötä tekemässä kväänin kielen ja kylttyyrin näkkyyväksi. Tästä annethaan rahhaa fastatoimhiin ja prusjekthiin.

Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre, niin käsketty «Jeløya-plattformen», sannoo ette het aijothaan kattoot pörhään *Suuntaplaana 2017-2021* eli toimiplaanaa.[8] Vuona 2018 oon jajettu rahhaa ette perustethaan kolme uuttaa kväänin kielisentterii, ja niistä kaksi oon Finmarkussa. Nämät sentterit tulhaan Porsankhiin ja Vesisaarheen.[9]

5.3 Tottuuskommisjuuni
Vuona 2017 vaajithiin ette laitethaan tottuuskommisjuunin tutkimhaan norjalaistamispulitikkii ja niitä vääryksii mitä tehthiin saamelaissii ja kväänii/norjansuomalaissii vasthaan Norjassa. Isotinka määräs ette perustethaan semmoisen kommisjuunin. Kvääni- ja saamelaismiljööt vaajithiin kans tämän, koska het toivothiin ette se antais äänen heile, kekkä oon itte kokenheet norjalaistamisen. Het haluthiin kans perustaat tietopohjan vaijenetusta tottuuesta. Isotinka laittaa lopulisen mandaatin tälle Staatin tottuuskommisjuunile vuona 2018. Tämän tehhään yhtheistyössä Saametingan ja kvääniin/norjansuomalaisten organisasjuuniitten kans.

5.4 Regiuunireformi
Jyynikuussa vuona 2017 päätethiin ette Finmarkun ja Tromssan fylkit lyöhään yhtheen. Kummalaki fylkilä oon ollu prinsippi ette uusi fylkki pittää työtelä sen etheen ette lujittaat kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyrii ja samfynnii nyt ja tulleevaisuuessa.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva. Tuomaisentalo Vesisaaressa.

Kuvituskuva. Tuomaisen talo Vesisaaressa.

Illustrasjonsbilde. Tuomainengården i Vadsø.

Čájáhusgovva. Tuomainengárdin Čáhcesullos.

8 Regjeringen 2017
9 Kommunal- og moderingseringsdepartementet 2018

toimenpiteet koskevat päiväkotia ja koulua, tutkimusta, kveenin kieltä ja kveenikulttuuria sekä kveenin kieltä julkisuudessa. Kunnallis- ja modernisointiministeriöllä on vuodesta 2015 alkaen ollut käytössään budjettierä s ellaisia toimenpiteitä varten, jotka edesauttavat kveenin kielen ja kveenikulttuurin näkyvyyttä. Siitä jaetaan varoja pysyviin toimenpiteisiin ja hankkeisiin.

Hallituspohja, joka koostuu puolueista Høyre, Fremskrittspartiet ja Venstre, niin sanottu Jeløya-hallituspohja, ilmoittaa, että se noudattaa *Tavoitesuunnitelmaa 2017-2021*[8]. Vuonna 2018 on myönnetty varoja kolmen uuden kveenin kielikeskuksen perustamiseen, joista kaksi on Finnmarkissa. Nämä keskukset perustetaan Porsankiin ja Vesisaareen.[9]

5.3 Totuuskomissio

Vuonna 2017 esitettiin vaatimus totuuskomissiosta tutkimaan norjalaistamispolitiikkaa ja Norjan saamelaiseen ja kveeni-/norjansuomalaiseen väestöön kohdistettua vääryyttä, ja komission perustamisesta päätettiin suurkäräjillä. Vaatimus esitettiin kveenien ja saamelaisten piirien taholta, jotta ne, jotka olivat kokeneet norjalaistamisen omakohtaisesti, saisivat äänensä kuuluviin ja jotta saataisiin tietopohja vaietusta totuudesta. Lopullisen toimeksiannon tälle valtion nimittämälle totuuskomissiolle laatii vuonna 2018 suurkäräjät yhteistyössä saamelaiskäräjien ja kveeni-/norjansuomalaisten järjestöjen kanssa.

5.4 Aluehallinnon uudistus

Finnmarkin ja Tromsin maakuntien yhdistäminen päätettiin suurkäräjillä kesäkuussa 2017. Molemmissa maakunnissa on ollut edellytyksenä, että uusi maakunta jatkaa kveeni-/norjansuomalisen kulttuurin ja yhteiskuntaelämän tukemiseksi.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva.

Illustrasjuunikuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

8 Regjeringen 2017
9 Kommunal- og moderingseringsdepartementet 2018

Dokumentet *Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk*[7] fra Kommunal- og moderniserings-departementet gir en oversikt over det som hittil er gjort for å styrke kvensk språk. Tiltakene i planen berører barnehage og skole, forskning, kvensk språk og kultur, og kvensk språk i det offentlige rom. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har siden 2015 forvaltet budsjettpost for tiltak som bidrar til synliggjøring av kvensk språk og kultur. Det tildeles midler til faste tiltak og prosjekter.

Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre, den såkalte Jeløya-plattformen, sier at *Målrettet plan 2017-2021* skal følges opp.[8] I 2018 er det tildelt midler til opprettelse av tre nye kvenske språksentre, hvorav to i Finnmark. Disse sentrene etableres i Porsanger og Vadsø.[9]

5.3 Sannhetskommisjon

I 2017 ble kravet om en sannhetskommisjon om fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og det kvenske/ norskfinske folk i Norge, tatt opp, og etablering av en kommisjon ble vedtatt i Stortinget. Dette kravet ble fremmet fra kvenske og samiske miljø, med ønsket om å gi dem som har opplevd fornorskinga på kroppen en stemme, og å etablere et kunnskapsgrunnlag om en fortiet sannhet. Det endelige mandatet for denne statsoppnevnte sannhetskommisjonen skal i 2018 utarbeides av Stortinget i samarbeid med Sametinget og kvenske/norskfinske organisasjoner.

5.4 Regionreform

Sammenslåing av fylkene Finnmark og Troms ble vedtatt av Stortinget i juni 2017. Det har vært et premiss fra begge fylker at et nytt fylke skal arbeide for fortsatt styrking av kvensk/norskfinsk kultur og samfunnsliv.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Annijoki.

Annijoki.

Vestre Jakobselv.

Ánnejohka.

7 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017
8 Regjeringen 2017
9 Kommunal- og moderingseringsdepartementet 2018

buohkat galget beassat geavahit ja ovddidit nationála unnitlohkogielaset.[6]

Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta dokumeanta *Målrettet plan 2017 - 2021 – videre innsats for kvensk språk*[7] (kvenagiela viidáset áŋgiruššan) čilge oppalaččat mii dán rádjai lea dahkkon kvenagiela nannemiin. Plána doaibmabijut válddahallet mánáidgárddiid ja skuvlla, dutkama, kvenagiela ja kultuvrra, ja kvenagiela almmolaš lanjain. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea jagi 2015 rájes hálddašan bušeahttapoastta doaibmabijuid várás maid ulbmil lea oainnusin dahkat kvenagiela ja kultuvrra. Ruđat juolluduvvojit dihto doaibmabijuide ja prošeavttaide.

Ráđđehusa politihkalašvuođđu mas leat mielde lgešbellodat, Ovddádusbellodat ja Gurutbellodat, nu gohčoduvvon Jeløy-vuođđu, cealká ahte *Målrettet plan 2017-2021* galgá čuovvuluvvot[8]. Jagi 2018 juolluduvvui ruhta ásahit golbma ođđa kvena giellaguovddáža, main guokte galget Finnmárkui. Guovddážat galget ásahuvvot Porsáŋgui ja Čáhcesullui.[9]

5.3 Duohtavuođakommišuvdna
2017:s gáibiduvvui ásahit duohtavuođakommišuvnna dáruiduhttinpolitihka ja vearrivuođaid birra mat leat dahkkon sámeálbmoga ja kvena/norgga-suoma álbmoga vuostá Norggas, ja Stuoradiggi mearridii ásahit kommišuvnna. Ledje kvena ja sámi birrasat mat ovddidedje gáibádusa, dainna ulbmiliin ahte sin jietna geat leat gillán dáruiduhttima galgá gullot, ja čohkket dieđuid čihkkojuvvon duohtavuođa birra. 2018:s áigu Stuoradiggi ovttas Sámedikkiin ja kvena/norgga-suoma organisašuvnnaiguin hábmet loahpalaš mandáhta stáhtaásahuvvon duohtavuođakommišuvdnii.

5.4 Regionođastus
Stuoradiggi mearridii geassemánu 2017 ovttastahttit Finnmárkku ja Romssa fylkkaid. Goappaš fylkkaid gáibádus lea ahte ođđa fylka galgá ain bargat dan ovdii ahte nannet kvena/norgga-suoma kultuvrra ja servodateallima.

Kuva/valokuva/foto/govven: Ane Huru Thorseng

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

6 Kultur- ja girkodepartemeanta 2008
7 Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta 2017
8 Ráđđehus 2017
9 Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta 2018

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Tuomaisentalo Vesisaaressa.

Tuomaisen talo Vesisaaressa.

Tuomainengården i Vadsø.

Tuomainengárdin Čáhcesullos.

6. ORGANISASJUUNIT JA INSTITUSJUUNIT

6.1 Faakimiljööt

Tromssan universiteetti – Norjan arktinen universiteetti

Tromssan universiteetissa – Norjan arktisessa universiteetissa oon miljöö missä tutkithaan kväänin ja suomen kieltä ja kvääniin/norjansuomalaisten histuuriaa, kylttyyrii ja samfynnii. Siihen kuuluu kans kokhoonpanot ja tutkimusarkiivi. Tromssan universiteetti – Norjan arktinen universiteetti vastaa kans Kveenibliografian eestä.[11]

Tromssan universiteetti – Norjan arktinen universiteetti anttaa bachelor- ja masterin opinot kväänin ja suomen kielessä. Kväänin ja suomen bachelorila oon kaksi opintosuunttaa, yksi kväänin ja yksi suomen kielessä. Masterin opinot oon yhtheiset näissä kieliissä. Alattion kampus halluu tarjota kväänin kieltä universiteetin opettaajankoulutuksessa syksystä 2019 etheenkäsin. Komunaali- ja uuistusdepartementti oon antanu rahhaa tähän toimheen. Jos haluthaan ette usseemat tutkithaan kväänin ja suomen kieltä, niin oon tarvet perustaat stydenttistipendiitä ja usseemppii koulutuspaikkoi opettaajiile.

Kainun institutti - Kvensk institutt

Kainun institutti – Kvensk institutt oon nasjunaalinen kväänin kielen ja kylttyyrin sentteri, minkä perustethiin vuona 2005 ja aukaisthiin vuona 2007. Institutti saapi perusavustuksen Kylttyyridepartementilta, ja sen mooli oon eistäät ja dokumenteerata kväänin kieltä ja kylttyyrii, jakkaat tiettoo niitten ympäri, ja lisätä kväänin kielen pittoo samfynnissa.[12] Institutin styyri valittee jäsenet Kväänin kieltitinkhaan, joka tekkee päätöksii kväänin kielen normeerinkikysymyksissä.

Varenkin museumi, Vesisaaren museumi, Ruijan kväänimuseumi – Varanger museum, Vadsø museum, Ruija kvenmuseum*

Vesisaaren museumi – Ruijan kväänimuseumi oon se museumi, jolla oon eesvastaus kväänin histuuriasta ja kylttyyristä Finmarkussa. Jo vuona 1971 alkoi prusessi ette perustaat oman kväänimuseumin. Kevväilä vuona 2018 Varenkin museumi lähätti sööknaadin Kylttyyridepartementille (Nasjunaaliset kylttyyrirakenukset-oorninki – ordningen Nasjonale kulturbygg) ja Kliima- ja miljöödepartementille. Siinä sööknaadissa hajethiin rahhaa ette uuistaat Vesisaaren NRK-rakenuksen ja tehhä tästä museumin. Se oon toivet ette Vesisaaren museumi – Ruijan kväänimuseumi tullee nasjunaaliseksi museumiksi, jolla oon eesvastaus kväänin/norjansuomalaisesta kylttyyristä ja histuuriasta Norjassa.

11 UiT – Norges arktiske universitet - Universitetsbiblioteket: Kvensk bibliografi
12 Kainun institutti – Kvensk institutt: Om Kainun institutti – Kvensk institutt

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad FFK

Kainun institutti Pyssyjovessa, Porsanger kommune.

Kveeni-instituutti Pyssyjoella Porsangin kunnassa.

Kvensk institutt i Børselv, Porsanger kommune.

Kvena instituhtta Bissojogas, Porsáŋggu gielddas.

6. JÄRJESTÖT JA LAITOKSET

6.1 Asiantuntijatahoja

UiT – Norges arktiske universitet (Tromssan yliopisto)
Tromssan yliopisto kokoelmineen ja tutkimusarkistoineen on kveenin ja suomen kielen ja kveenien/norjansuomalaisten historian, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuslaitos. Yliopistolla on myös vastuu Kveeni-bibliografiasta.[11]

Yliopistossa voi opiskella kandidaatti- (bachelor) ja maisteri- (master) asteen opintoja kveenin ja suomen kielessä. Kveenin ja suomen kandidaattiasteessa on kaksi opintosuuntaa, toinen kveenin ja toinen suomen kielessä. Maisteriaste käsittää yhteiset opinnot näissä kielissä. On toivottavaa, että yliopiston opettajakoulutuksessa Alattion kampuksella on tarjolla kveenin kieltä syksystä 2019 alkaen, mihin kunnallis- ja modernisointiministeriö on myöntänyt varoja. Jotta useampia saataisiin kannustetuksi opiskelemaan kveeniä ja suomea, on tarpeen perustaa opiskelijastipendejä ja opettajille useampia opiskelijapaikkoja.

Kainun institutti - Kvensk institutt (Kveeni-instituutti)
Kveeni-instituutti on valtakunnallinen kveenin kielen ja kveenikulttuurin keskus, joka on perustettu vuonna 2005 ja avattu virallisesti vuonna 2007. Sitä ylläpidetään kulttuuriministeriön myöntämällä perustuella, ja sen tarkoitus on kehittää, dokumentoida ja välittää tietoa kveenin kielestä ja kveenikulttuurista sekä edistää kveenin kielen käyttöä yhteiskunnassa.[12] Instituutin hallitus nimittää jäsenet Kielitinkaan – Kvensk språkting –, joka tekee päätöksiä kveenin kielen normituskysymyksistä.

Varanger museum, avdeling Vadsø museum – Ruija kvenmuseum (Vesisaaren museo)
Vesisaaren museo on erityisvastuussa kveenien historiasta ja kulttuurista Finnmarkissa. Prosessi kveenimuseon luomiseksi alkoi jo vuonna 1971. Keväällä 2018 Varangin museo lähetti hakemuksen kulttuuriministeriölle (kansallisten kulttuurirakennusten järjestelmästä) ja ilmasto- ja ympäristöministeriölle, josta haetaan varoja entisen NRK-rakennuksen uusimiseksi museotarkoitukseen. On toivottavaa, että Vesisaaren museosta tulee valtakunnallinen Norjan kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin ja historian vastuumuseo.

Kveenin kielikeskukset Finnmarkissa
Kunnallis- ja modernisointiministeriö on myöntänyt avus-

11 UiT – Norges arktiske universitet - Universitetsbiblioteket: Kvensk bibliografi
12 Kainun institutti – Kvensk institutt: Om Kainun institutti – Kvensk institutt

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Čáhcesullo musea - Ruija kvenamusea.

6. ORGANISASJONER OG INSTITUSJONER

6.1 Fagmiljøer

UiT – Norges arktiske universitet

UiT – Norges arktiske universitet har forskningsmiljø på kvensk og finsk språk og på kvensk/norskfinsk historie, kultur og samfunn, med tilhørende samlinger og forskningsarkiv. UiT har også ansvar for Kvensk bibliografi.[11]

UiT tilbyr bachelor- og masterstudier i kvensk og finsk. Bachelor i kvensk og finsk har to studieretninger, én i kvensk og én i finsk. Masterstudiet som tilbys er et felles studium i disse språkene. Det er ønskelig å tilby kvensk i lærerutdanning ved UiT, campus Alta, fra høsten 2019, et tiltak som er tildelt midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. For å stimulere flere til å studere kvensk og finsk er det behov for å etablere studentstipendier og flere studieplasser for lærere.

Kainun institutti – Kvensk institutt

Kainun institutti – Kvensk institutt er et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur, stiftet i 2005 og offisielt åpnet i 2007. Det drives med grunnstøtte fra Kulturdepartementet og har som formål å utvikle, dokumentere og formidle kunnskap om kvensk språk og kultur og fremme bruken av kvensk språk i samfunnet.[12] Instituttets styre oppnevner medlemmer til Kvensk språkting, som gjør vedtak i normeringsspørsmål angående kvensk språk.

Varanger museum, avdeling Vadsø museum – Ruija kvenmuseum

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum har et særskilt ansvar for kvensk historie og kultur i Finnmark. Allerede i 1971 begynte prosessen mot å få et kvenmuseum på plass. Våren 2018 sendte Varanger museum søknad til Kulturdepartementet (ordningen Nasjonale kulturbygg) og Klima- og miljødepartementet der det søkes midler til vitalisering av det tidligere NRK-bygget i Vadsø til museumsformål. Det er ønskelig at Vadsø museum – Ruija kvenmuseum blir nasjonalt ansvarsmuseum for kvensk/norskfinsk kultur og historie i Norge.

Kvenske språksentre i Finnmark

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har gitt tilskudd til etablering av to kvenske språksentre i Finnmark: Vadsø og Porsanger. Språksentrene vil spille en viktig rolle i revitaliseringsarbeidet. Språksentrene skal være møtested for språkbrukere og være arena for blant annet språkreir,[13] kunnskapsoverføring, samhandling mellom generasjoner og voksenopplæring i kvensk språk.

Kvensk språkting

Kvensk språkting er fagorgan for kvensk språk, oppnevnt av styret for Kainun institutti – Kvensk institutt.

11 UiT – Norges arktiske universitet - Universitetsbiblioteket: Kvensk bibliografi
12 Kainun institutti – Kvensk institutt: Om Kainun institutti – Kvensk institutt
13 En type språkopplæring der elevene er omgitt av minoritetsspråket hele dagen.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Finmarkun fylkinbiblioteekilla oon nasjunaalinen eesvastaus suomen biblioteekkipalveluksesta ja kväänin biblioteekkipalveluksennettilaiasta,kvenskbibliotektjeneste.no.

Finmarkun maakuntakirjastolla on valtakunnallinen vastuu suomenkielisestä kirjastopalvelusta, ja se ylläpitää nettisivua kvenskbibliotektjeneste.no.

Finnmark fylkesbibliotek har nasjonalt ansvar for finsk bibliotektjeneste og driver nettstedet kvenskbibliotektjeneste.no.

Finnmárkku fylkkagirjerájus lea nationála ovddasvástádus suoma girjerádjobálvalussii ja hálddaša neahttabáikki kvenskbibliotektjeneste.no.

6. ORGANISAŠUVNNAT JA ÁSAHUSAT

6.1 Fágabirrasat

UiT – Norgga árktalaš universitehta

UiT – Norgga árktalaš universitehta gos gávdno dutkanarkiiva ja gos lágiduvvojit čoagganeamit lea dutkanásahus kvena- ja suoma gielas ja kvena/norgga-suoma historjjás, kultuvrras ja servodatdilis. Universitehta ovddasvástida maid Kvena bibliografiija. Kvensk bibliografi.[11]

Universitehta fállá bachelor- ja masteroahpu kvena- ja suomagielas. Kvena- ja suomagiela oahpus leat guokte lohkansuorggi, kvenagiella ja suomagiella. Masteroahppofálaldat lea oktasaš oahppofálaldat mas leat mielde dát guokte giela. Áigumuššan livčče fállat kvenagiela oahpaheaddjioahpus Romssa universitehtas, Álttás ja Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea dasa juolludan ruđa. Lea dárbu ásahit oahppostipeanddaid ja eanet lohkansajiid movttiidahttin dihte eambbogiid lohkat kvenagiela ja suomagiela.

Kvena instituhtta

Kvena instituhtta lea nationála guovddáš kvena giela ja kultuvrra várás, ja dat ásahuvvui jagi 2005 ja rahppui almmolaččat 2007:s. Dat oažžu vuođđodoarjaga Kulturdepartemeanttas ja ulbmil lea ovdánahttit, duođaštit ja gaskkustit máhtolašvuođa kvena gielas ja kultuvrras, ja ovddidit kvenagiellageavaheami servodagas[12]. Instituhta stivra nammada miellahtuid Kvena gielladiggái, mii mearrida kvenagiela riektačállináššiid.

Várjjat musea, ossodat Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea

Čáhcesullo musea – Ruija kvenamuseas lea erenoamáš ovddasvástádus kvena historjjás ja kultuvrras Finnmárkkus. 1971 juo álggahuvvui proseassa oččodit sadjái kvenamusea. Giđđat 2018 sáddii Várjjat musea ruhtaohcamuša Kulturdepartementii (Nationála kulturviessoortnet) ja Dálkkádat- ja birasdepartementii ođasmahttit ovddeš NRK-viesu Čáhcesullos museaulbmiliid várás. Sávahahtti lea ahte Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea šaddá nationála ovddasvástádusmusean kvena/norgga-suoma kultuvrra ja historjjá várás Norggas.

Kvena giellaguovddážat Finnmárkkus

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea juolludan ruhtadoarjaga ásahit guokte kvena giellaguovddáža

11 UiT – Norgga árktalaš universitehta – Universitehtagirjerádju: Kvensk bibliografi
12 Kvena instituhtta: Om Kainun institutti – Kvensk institutt

Kväänin kielisentterit Finmarkussa
Kommunaali- ja uuistusdepartementti oon antanu rahakuurttoo ette perustaat kaksi kielisentterii Finmarkkhuun: Vesisaarheen ja Porsankhiin. Kielisentterit tulhaan olemhaan täheliset elästyttämistyössä. Kielisentterit oon kielenpuhhuujiitten kohattelupaikka, ja net oon areena muun myötä kielipesile,[13] tieonjakamisele, yhtheispelile sukupolviin kesken ja kväänin kielen raavhaittenopetuksele.

Kielitinka
Kielitinka oon kväänin kielen faakiorgaani. Kainun i nstitutin styyri valittee jäsenet.

Kieliraati – Språkrådet
Kieliraati työtelee sen eestä ette säilyttäät ja nostaat framile nasjunaaliset minuritettikielet kväänin, romanesin ja romanin. Norjan kielipulitikin yksi mooli oon ottaat vaarin näistä kielistä.

Paikannimipalvelus – Kvensk stedsnavnstjeneste
Kvääninkielinen paikannimipalvelus oon osa Norjan paikannimipalveluksesta, joka oon Kieliraatin alla. Kväänin paikannimipalvelus täkkää Finmarkun ja Tromssan fylkit. Kväänin paikannimipalvelus neuvoo paikannimilain jälkhiin nimiformusta ko komuunit ja muut viraliset orgaanit päätethään kunka kvääniin paikannimet kirjoitethaan. Paikannimipalvelus saattaa kans neuvoot kunka nimen annethaan, ja se vastaa kysymykshiin paikannimistä ja siitä kunka paikannimmii piethään.

Finmarkun fylkinbiblioteekki– Finnmark fylkesbibliotek
Finmarkun fylkinbiblioteekissa oon litteratuurin, kuvviin ja privaattiarkiiviitten kokhoonpanot, jokka muistelhaan kvääniin ja norjansuomalaisten samfynnielämästä, tradisjuuniista, histuuriasta ja kylttyyristä. Fylkinbiblioteekilla oon nasjunaalinen eesvastaus suomen biblioteekkipalveluksesta ja kväänin biblioteekkipalveluksen nettilaiasta, kvenskbibliotektjeneste.no. Finmarkun fylkinbiblioteekilla oon eesvastaus kuvviin säilyttämisestä, kuvviin kokkoomisesta ja kontemporaarisesta fotografeeringista kvääniin/norjansuomalaisten miljöissä. Fylkinbiblioteekki valvoo, deponeeraa ja säilyttää kvääniin/norjansuomalaisten laakiin ja yhistysten, bedriftiitten, persuuniitten ja perheitten privaattiarkiiviita – kvääniin/norjansuomalaisten olloin ensikäjenkalttiita ennen ja nyt. Fylkinbiblioteekki koordineeraa Finmarkun privaattiarkiivii, mihin kuuluthaan kans net kokhoonpanot joita valvothaan kvääniin/norjansuomalaisten faakimiljöissä ja museumiissa.

Suomalais-norjalainen kylttyyriinstitutti - Finsk-norsk kulturinstitutt
Suomalais-norjalaisen kylttyyriinstitutin perustethiin vuona 1997 ja se jakkaa tiettoo muun myötä suomenkielisestä litteratuurista.

6.2 Organisasjuunit
Ruijan kveeniliitto – Norske kveners forbund
Ruijan kveeniliitto – Norske kveners forbund oon koko maan täkkäävä organisasjuuni joka ottaa vaarin kvääniin interessistä. Liitthoon kuuluu kans koko maan täkkäävä nuoriinorganisasjuuni, Kveeninuoret.[14] Liitto tekkee tivistä yhtheistyötä meänkielimiljöitten organisasjuuniitten kans Ruottissa.

Kveeninuoret – Kvenungdommen
Kveeninuoret oon kväänin nuoriinorganisasjuuni joka oon Ruijan kveeniliiton alla. Organisasjuuni työtelee nuoriin ihmisten ylppeyen ja kväänin identiteetin tietämyyen eestä.

Kveenimaayhistys – Kvenlandsforbundet
Kveenimaayhistys oon organisasjuuni mikä yhessä samanlaisten organisasjuuniitten kans Ruottissa ja Suomessa oon Kvänlandsförbund – Kveenimaanyhdistys. Kveenimaayhistys työtelee kielen elästyttämisen ja yhtheisen kvääpulitikin eestä Pohjaiskalotilla.

Norjalais-suomalainen liitto – Norsk-finsk forbund
Organisasjuuni ottaa vaarin norjalais-suomalaisten interessistä ja työtelee muun myötä sen eestä ette Norjan koulussa oon suomen kielen opetus. Organisasjuunila oon kans kontakti Suomen kylttyyriorganisasjuuniitten kans.

13 Yhenlainen tapa opettaat kieltä. Kielipesässä oppiijat kuulhaan minuriteettikieltä koko päivän.
14 Yhenlainen tapa opettaat kieltä. Kielipesässä oppiijat kuulhaan minuriteettikieltä koko päivän.

tusta kahden kveenin kielikeskuksen perustamiseen Finnmarkiin, toinen Vesisaareen ja toinen Porsankiin. Kielikeskuksilla on tärkeä rooli kielen elvytystyössä. Kielikeskukset toimivat kielenkäyttäjien kohtaamispaikkoina ja areenoina muun muassa kielipesille[13] tiedonvälitykselle, sukupolvien väliselle yhteistoiminnalle sekä kveenin kielen aikuisopetukselle.

Kvensk språkting (Kveenin kielikäräjät)
Kielitinka eli kveenin kielikäräjät on kveenin kielen asiantuntijaelin, jonka jäsenet nimittää Kveeni-i nstituutin hallitus.

Språkrådet (Kielineuvosto)
Kielineuvoston työn tarkoitus on säilyttää ja edistää kansallisia vähemmistökieliä kveeniä, romania ja tattariromania. Norjan kielipolitiikan tavoite on huolehtia näistä kielistä.

Kvensk stedsnavnstjeneste – Paikannimipalvelus (Kveeninkielinen paikannimipalvelu)
Kveeninkielinen paikannimipalvelu on osa Kielineuvoston alaista paikannimipalvelua. Se kattaa Finnmarkin ja Tromsin maakuntien alueen. Se antaa paikannimilain mukaista neuvontaa nimiasusta, kun kunnat tai muut viralliset elimet päättävät kveeninkielisten paikannimien kirjoitusasusta, mutta voi myös antaa neuvoja nimen antamisesta ja vastata paikannimiä ja paikannimen käyttöä koskeviin kysymyksiin yleisesti.

Finnmark fylkesbibliotek - Finmarkun maakuntakirjasto
Finmarkun maakuntakirjaston kokoelmissa on kirjallisuutta, valokuvia ja yksityisarkistoja, jotka käsittelevät kveenien ja norjansuomalaisten yhteiskuntaelämää, perinteitä, historiaa ja kulttuuria. Maakuntakirjastolla on valtakunnallinen vastuu suomenkielisestä kirjastopalvelusta, ja se ylläpitää nettisivua kvenskbibliotektjeneste.no Maakuntakirjastolla on vastuu valokuvien tallentamisesta, keräämisestä ja oman aikamme valokuvadokumentoinnista kveeni-/norjansuomalaismiljöissä. Maakuntakirjasto hoitaa, tallentaa ja säilyttää kveeni-/norjansuomalaisseurojen ja -yhdistysten, yritysten, henkilöiden ja perheiden yksityisarkistoja, mitkä ovat kveenien/norjansuomalaisten entisten ja nykyisten olojen ensikäden lähteitä. Maakuntakirjastolla on vastuu yksityisarkistojen koordinoimisesta, mukaan lukien kveenien/norjansuomalaisten asiantuntijatahojen ja museoiden kokoelmat.

Suomalais-norjalainen kulttuuri-instituutti
Instituutti perustettiin vuonna 1997, ja se sen työnä on muun muassa suomalaisen kirjallisuuden välittäminen.

6.2 Järjestöjä

Norske kveners forbund – Ruijan kveeniliitto
Ruijan kveeniliitto on koko maan kattava järjestö, joka huolehtii kveenien intresseistä. Liitolla on myös koko maan kattava nuorisojärjestö, Kveeninuoret. Liitolla on läheistä yhteistyötä Ruotsin meänkielijärjestöjen kanssa.[14]

Kveeninuoret – Kvenungdommen
Kveeninuoret on Ruijan kveeniliiton alainen kveenien nuorisojärjestö. Järjestö edistää nuorison omanarvontuntoa ja tietoisuutta kveeni-identiteetistään.

Kvenlandsforbundet – Kveenimaayhdistys
Yhdistys muodostaa yhdessä Ruotsissa ja Suomessa toimivien vastaavien yhdistysten järjestön Kvänlandsförbund-Kveenimaanyhdistys. Se työskentelee kielen elvyttämiseksi yhteisen kveenipolitiikan hyväksi Pohjoiskalotilla.

Norsk-finsk forbund – Norjalais-suomalainen liitto
Järjestö puolustaa norjansuomalaisten intressejä ja pyrkii muun muassa edistämään suomen kielen opetusta Norjan kouluissa. Järjestöllä on myös yhteyksiä Suomen kulttuurijärjestöihin.

13 Kielenopetustapa, jossa oppilaat ovat koko päivän vähemmistökielen ympäröiminä.
14 Meänkieli (Tornion laakson suomi) on sukua kveenin kielelle.

Språkrådet
Språkrådet arbeider for å bevare og fremme de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romanes og romani. Det er et mål i norsk språkpolitikk at vi skal ta vare på disse språkene.

Kvensk stedsnavnstjeneste – Paikannimipalvelus
Kvensk stedsnavntjeneste er en del av stedsnavntjenesten, som er administrativt underlagt Språkrådet. Kvensk stedsnavntjeneste dekker Finnmark og Troms fylker. Kvensk stedsnavntjeneste gir tilråding etter stadnamnlova om navneform når kommuner og andre offentlige organer skal fastsette skrivemåten av kvenske stedsnavn, men kan også gi råd om navnsetting og svare på spørsmål om stedsnavn og stedsnavnbruk generelt.

Finnmark fylkesbibliotek
Finnmark fylkesbibliotek har samlinger av litteratur, foto og privatarkiv som omhandler kvenenes og norskfinnenes samfunnsliv, tradisjoner, historie og kultur. Fylkesbiblioteket har nasjonalt ansvar for finsk bibliotektjeneste og driver kvenskbibliotektjeneste.no. Finnmark fylkesbibliotek har ansvar for fotobevaring, fotoinnsamling og samtidsfotografering i kvenske/norskfinske miljøer. Fylkesbiblioteket forvalter, deponerer og bevarer privatarkiver etter kvenske/ norskfinske lag og foreninger, bedrifter, personer og familier – førstehåndskilder til kvenske/norskfinske forhold før og nå. Fylkesbiblioteket har koordineringsansvar for privatarkiv i Finnmark, inkludert samlinger som forvaltes ved de kvenske/ norskfinske fagmiljøene og museene.

Norsk-finsk kulturinstitutt
Norsk-finsk kulturinstitutt ble opprettet i 1997 og arbeider blant annet med formidling av finsk litteratur.

6.2 Organisasjoner
Norske kveners forbund – Ruijan kveeniliitto
Norske kveners forbund – Ruijan kveeniliitto er en landsdekkende organisasjon som ivaretar kvenske interesser. Forbundet har også en landsdekkende ungdomsorganisasjon, Kveeninuoret. Forbundet har tett samarbeid med organisasjonene for meänkielimiljøene[14] i Sverige.

Kveeninuoret – Kvenungdommen
Kveeninuoret er en kvensk ungdomsorganisasjon under Norske kveners forbund – Ruijan kveeniliitto. Organisasjonen jobber for ungdoms stolthet og bevissthet rundt kvensk identitet.

Kvenlandsforbundet – Kveenimaayhistys
Kvenlandsforbundet er en organisasjon som sammen med tilsvarende organisasjoner i Sverige og Finland danner Kvänlandsförbund-Kveenimaanyhdistys. Kvenlandsforbundet jobber for språklig revitalisering og for en felles kvenpolitikk på Nordkalotten.

Norsk-finsk forbund – Norjalais-suomalainen liitto
Organisasjonen ivaretar norskfinnenes interesser og arbeider blant annet for fortsatt undervisning i finsk i norsk skole. Organisasjonen har også kontakt med kulturorganisasjoner i Finland.

14 Meänkieli (tornedalsfinsk) er beslektet med kvensk språk.

Finnmárkui: Čáhcesullui ja Porsáŋgui. Giellaguovddážat leat dehálaččat gielalaš ealáskahttinbargui. Giellaguovddážat doibmet deaivvadanbáikin giellageavaheddjiid várás ja guovddážiin lea vejolaš lágidit earret eará giellabesiid,[13] gaskkustit gelbbolašvuođa, čađahit buolvvaidgaskasaš deaivvademiid ja lágidit rávisolbmuidoahpahusa kvenagielas.

Kvena gielladiggi
Kvena gielladiggi lea fágaorgána kvenagiellaáššiin, ja dan lea Kvena instituhta stivra nammadan.

Giellaráđđi
Giellaráđđi bargá dan ovdii ahte seailluhit ja ovddidit nationála unnitlohkogielaid kvenagiela, romanesgiela ja románigiela. Norgga giellapolitihka mihttomearri lea ahte mii galgat dáid gielaid gáhttet ja várjalit.

Kvena báikenammabálvalus
Kvena báikenammabálvalus lea oassi nationála báikenammabálvalusas, ja hálddahuslaččat Giellaráđi vuollásaš. Kvena báikenammabálvalus vástida báikenamaid Finnmárkku ja Romssa fylkkain. Kvena báikenammabálvalus addá ráđiid báikenamaid riektačállingažaldagain báikenammalága vuođul go gielddat ja eará almmolaš orgánat galget mearridit kvena báikenamaide rivttes čállinvuogi, ja addá maid ráđiid ja veahki báikenammaáššiin ja báikenammageavaheami dáfus oppalohkái.

Finnmárkku fylkkagirjerádju
Finnmárkku fylkkagirjerádju hálddaša čoakkáldaga masa gullet girjjit, govat ja priváhtaarkiiva kvenaid ja norggasuopmelaččaid servodateallima, árbevieruid, historjjá ja kultuvrra birra. Fylkkagirjerájus lea nationála ovddasvástádus suoma girjerádjobálvalussii ja hálddaša neahttabáikki kvenskbibliotektjeneste.no. Finnmárkku fylkkagirjerádju ovddasvástida govvavuorkká, govvačoakkáldagaid ja dálááiggegovaid kvena/norgga-suoma diliin. Fylkkagirjerádju hálddaša, luoikkaha ja áimmahušša priváhtaarkiivvaid mat leat boahtán kvena/norgga-suoma joavkkuin ja servviin, fitnodagain, olbmuin ja bearrašiin – vuođđodieđut mat govvidit kvena/norgga- suoma dilálašvuođaid ovdal ja dál. Fylkkagirjerájus lea koordinerenvástádus priváhtaarkiivvaide Finnmárkkus, nu maiddái čoakkáldagaide maid kvena/norgga-suoma fágabirrasat ja museat hálddašit.

Norgga-Suoma kulturinstituhtta
Norgga-Suoma kulturinstituhtta ásahuvvui jagi 1997 ja gaskkusta earret eará suoma girjjálašvuođa.

6.2 Organisašuvnnat
Norgga kvenaid lihttu - Ruijan kvenalihttu
Norgga kvenaid lihttu – Ruijan kvenalihttu lea riikkaviidosaš organisašuvdna mii áimmahušša kvenaid beroštumiid. Lihtus lea maid riikkaviidosaš nuoraidorganisašuvdna, Kvenanuorat. Lihttu bargá lahkalagaid meänkieli-organisašuvnnaiguin[14] Ruotas.

Kvenanuorat
Kvenanuorat lea Norgga kvenaid lihttu vuollásaš nuoraidorganisašuvdna. Organisašuvdna bargá dan ovdii ahte nuorain nannet iešárvvu ja diđolašvuođa kvena-identitehta dihte.

Kvenaid riikkasearvi
Searvi lea ásahan sullasaš organisašuvnnaiguin Ruotas ja Suomas Kvenaid riikkasearvvi. Kvenaid riikkasearvi áŋgirušša gielalaš ealáskahttima ja oktasaš kvenapolitihka ovdii Davvikalohtas.

Norgga-Suoma lihttu
Organisašuvdna áimmahušša norggasuopmelaččaid beroštumiid ja áŋgirušša earret eará suomagiela oahpahusa ovdii norgga skuvllain. Organisašuvnnas lea maid oktavuohta Suoma kulturorganisašuvnnaiguin.

13 Giellaoahpahus gos ohppit gullet unnilohkogiela olles beaivvi
14 Meänkieli (durdnosleagisuomagiella) kvenagiela fuolkegiella

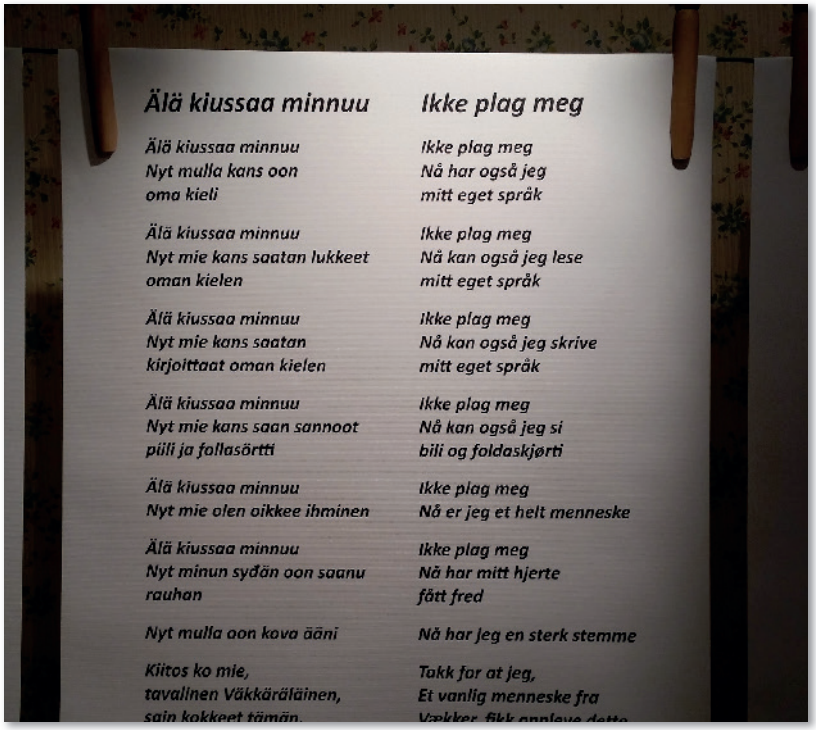

Älä kiussaa minnuu

Älä kiussaa minnuu
Nyt mulla kans oon
oma kieli

Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saatan lukkeet
oman kielen

Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saatan
kirjoittaat oman kielen

Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saan sannoot
piili ja follasörtti

Älä kiussaa minnuu
Nyt mie olen oikkee ihminen

Älä kiussaa minnuu
Nyt minun syđän oon saanu
rauhan

Nyt mulla oon kova ääni

Kiitos ko mie,
tavallinen Väkkäräläinen,
sain kokkeet tämän.

Ikke plag meg

Ikke plag meg
Nå har også jeg
mitt eget språk

Ikke plag meg
Nå kan også jeg lese
mitt eget språk

Ikke plag meg
Nå kan også jeg skrive
mitt eget språk

Ikke plag meg
Nå kan også jeg si
bili og foldaskjørti

Ikke plag meg
Nå er jeg et helt menneske

Ikke plag meg
Nå har mitt hjerte
fått fred

Nå har jeg en sterk stemme

Takk for at jeg,
Et vanlig menneske fra
Vækker fikk opplave dette

Solgunn Hesjevollin dikti sen ympäri ette ottaat perimäkielen takaisin. Vesisaaren museumin – Ruijan kväänimuseumin näyttelystä.

Solgunn Hesjevollin runo perintökielen takaisin saamisesta. Vesisaaren museon näyttelystä.

Solgunn Hesjevolls dikt om å ta arvespråket tilbake. Fra en utstilling ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Solgunn Hesjevoll dikta árbegiela ruovttoluottaváldima birra. Čáhcesullo musea-Ruija kvenamusea čájáhusas.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

7. KIELI JA KIELEN OPPIMINEN

Kväänin ja suomen kieli oon tärkkee tuntomerkki ja identiteettiiluova assii. Norjalaistamisprusessin ja muderniseeringin tähen monet ei ennää puhu ommaa perimäkieltä. Se löyttyy kans eri meiningit siitä mitä norjalaistaminen oon tehny minuriteetille. Se oon toivet ette molemat kielet, sekä kvääni ja suomi, saahaan maholisuuen eistyyt.

7.1 Kväänin kieli

Kväänin kieli oon öystämerensuomalainen kieli joka oon likheinen meänkielen (tornionlaksonsuomi) kans Ruottissa ja pohjaisten suomen kielen dialektiitten kans. Kväänin kielen tunnustethiin minuriteettikieleksi Norjassa vuona 2005. Norjalaistaminen ja ylheinen eistyminen samfynnissa oon tehneet sen ette kväänin kielen status oon tullu heikomaksi. ELDIA (European Language Diversity for All) prosjektin tutkimusresyltaatit näytethään ette kväänin kieli oon kovin uhattu, ja elävännä kielenä se oon vaarassa kuola poijes.[14] Kahen viimisen sukupolven kielenpuhhuujiile se oon kohta menny poijes piosta. Ko kväänin kielen tila oon niin kriittinen, oon iso tarvet säilyttäät, eistäät ja revitaliseerata kielen.

Norjan kielipulitikin mooli oon ette otama vaarin meän nasjunaalisista minuriteettikielistä. Mooli oon myötä usseissa isotinkamellingiissä, Norjan laissa ja määräyksissä, ja internasjunaalisissa sopimuksissa. Vuona 2011 annethiin Kieliraatile eesvastauksen nasjunaalisista minuriteettikielistä. Sen tehtäävä oon auttaat ette näitä kielii piethään enämen, ja lujittaat kieliin statusta.[15]

Assuujiitten ehotuksen resyltaattina päätti Finmarkun fylkintinka yhenmieliseti 29. oktuuperikuuta 2014 kuurota vaatimusta ette kväänin kielen nostethaan suojelutasalta II suojelutasale III *Eurooppalaisessa regiuuni- tahi minuriteettikieliin ylheissopimuksessa* (*Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk*).[16] Samanlaisen päätöksen oon kans tehty Tromssan fylkintingassa, usseissa komuuniissa Finmarkussa ja Tromssassa, ja Saametingassa.

Kväänin kielitinka tekkee päätöksii kväänin kielen normeerinkikysymyksissä.

Staatin esivallat saatethaan alkkaat selvittämhään ette käypikö laihiin nostaat kväänin kielen suojelutasan regiunaalisesti Minuriteettikieliin ylheissopimuksen jälkhiin. Semmoista oon kans tehty Korsikan ja Bretagnen kieliin kans Franskassa. Se oon kans tähelistä sovitella niin ette kaikissa vuosipykälissä oon hyvät olot kväänin ja norjansuomalaisen kylttyyrin ja histuurian ja kväänin kielen opetukselle.

7.2 Suomen kieli

Kväänin kielelä oon minuriteettikielen status, ja internasjunaalisten sopimusten ja Norjan minuriteettipulitikin jälkhiin sillä oon oikkeus tarpheelishiin kuurto- ja elästyttämistoimhiin. Tämä ei kuitenkhaan ole estet siihen, ette esivallat saatethaan kans kuurota kielelissii oikkeuksii sitä minuriteettijoukon ossaa varten, joka halluu pittäät suomen kieltä.

Monet identifiseerathaan ittensä suomen kielen kans ja haluthaan oppiit suomee. Suomen kieli ittessä ei ole uhattu, mutta suomen kielen paikka norjalaisessa koulussa

14 ELDIA – European Language Diversity for All: http://www.eldia-project.org/
15 Statsspråk 2013
16 Finnmark fylkesting 2014

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Suomen kieli.

Suomen kieltä.

Finsk språk.

Suomagiella.

7. KIELI JA KIELENOPETUS

7 Kieli ja kielenopetus
Kveenin ja suomen kieli ovat tärkeitä tunnusmerkkejä ja identiteettiä luovia tekijöitä, mutta norjalaistamisprosessi ja yhteiskunnan modernisoituminen ovat johtaneet siihen, että monet eivät enää puhu perintökieltään. Myös siitä, miten norjalaistaminen on vaikuttanut vähemmistöön, on erilaisia näkemyksiä. On toivottavaa, että molemmille kielille, sekä kveenille että suomelle, järjestetään mahdollisuus kehittyä.

7.1 Kveenin kieli
Kveenin kieli on itämerensuomalainen kieli, joka on lähisukua Ruotsissa puhutun meänkielen (Tornionlaakson suomen) ja pohjoissuomalaisten murteiden kanssa. Kveeni tunnustettiin vähemmistökieleksi Norjassa vuonna 2005. Norjalaistaminen ja yleinen yhteiskunnallinen kehitys ovat johtaneet kveenin kielen heikkenemiseen. ELDIA-hankkeen (European Language Diversity for All) tutkimustulokset osoittavat, että kveenin kieli on erittäin uhanalainen ja vaarassa kuihtua elävänä kielenä.[15] Kahdelta viimeiseltä sukupolvelta se on melkein täysin jäänyt pois käytöstä. Koska kveenin kielen tilanne on niin kriittinen, on kielen säilyttämisen, kehittämisen ja elvyttämisen tarve suuri.

Norjan kielipolitiikan tavoite on säilyttää kansalliset vähemmistökielemme. Tavoitteella on perustelunsa useissa hallituksen selonteoissa suurkäräjille, Norjan laeissa ja asetuksissa ja kansainvälisissä sopimuksissa. Vuonna 2011 vastuu kansallisista vähemmistökielistä annettiin Norjan kielineuvostolle, ja sen tehtävä on edesauttaa ja lisätä näiden kielten käyttöä ja lujittaa niiden asemaa.[16]

Asukkaiden ehdotuksesta päätettiin Finnmarkin maakuntavaltuustossa yksimielisesti 29. lokakuuta 2014 tukea vaatimusta siitä, että kveenin kieli tulee korottaa II-tasolta III-tasolle *Alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskevassa eurooppalaisessa peruskirjassa*.[17] Vastaava päätös on tehty myös Tromsin maakuntavaltuustossa, useissa Finnmarkin ja Tromsin kunnissa sekä Saamelaiskäräjillä.

Kveenin kielikäräjät tekee päätökset kveenin kieltä koskevista normituskysymyksistä.

Valtion viranomaiset voivat tehdä aloitteen mahdollisuuksien selvittämiseksi siitä, voidaanko kveenin kielen vähemmistökieliperuskirjan mukainen taso korottaa alueellisesti. Vastaavasti on tehty Ranskassa Korsikan ja Bretagnen kielten suhteen. Edelleen on tärkeää järjestää kveenien ja norjansuomalaisten kulttuurin ja historian opetusta ja kveenin kielen opetusta kaikilla kouluasteilla.

7.2 Suomen kieli
Kveenin kielellä on vähemmistökielen asema ja kansainvälisten sopimusten ja Norjan vähemmistöpolitiikan nojalla oikeus tarvittaviin tuki- ja elvytystoimenpiteisiin. Se ei ole esteenä sille, että julkiset viranomaiset voivat myös antaa tukea sille osalle vähemmistöryhmää, joka haluaa käyttää suomen kieltä.

Monet samastuvat suomenkielisiin ja haluavat oppia suomea. Suomen kieli ei sinänsä ole uhanalainen, mutta

15 ELDIA – European Language Diversity for All: http://www.eldia-project.org/
16 Statsspråk 2013
17 Finnmark fylkesting 2014

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

7. SPRÅK OG SPRÅKLÆRING

Kvensk og finsk språk er viktige som kjennetegn og identitetsskapende faktor, men fornorskingsprosessen og samfunnsmodernisering har gjort at mange ikke lenger snakker sitt eget arvespråk. Det er også forskjellige syn på hvordan fornorskinga har påvirket minoriteten. Det er ønskelig at det legges til rette for at begge språk, både kvensk og finsk, kan ha utviklingsmuligheter.

7.1 Kvensk språk

Kvensk språk er et østersjøfinsk språk nært beslektet med meänkieli (tornedalsfinsk) i Sverige og med nordfinske dialekter. Kvensk ble anerkjent som minoritetsspråk i Norge i 2005. Fornorskning og generell samfunnsutvikling har ført til at kvensk språk er blitt svekket. Forskningsresultater fra prosjektet ELDIA (European Language Diversity for All) viser at kvensk språk er svært truet og står i fare for å dø ut som et levende språk.[15] For de to siste generasjonene av språkbrukere er det nesten gått helt ut av bruk. Siden situasjonen for kvensk språk er kritisk, er det stort behov for språkbevaring, -utvikling og revitalisering.

Det er et mål i norsk språkpolitikk at vi skal ta vare på våre nasjonale minoritetsspråk. Målet er forankret i flere stortingsmeldinger, i norske lover og forskrifter, og i internasjonale avtaler. I 2011 fikk Språkrådet ansvar for de nasjonale minoritetsspråkene, og har som oppgave å bidra til å øke bruken av disse språkene og styrke deres status.[16]

Som følge av et innbyggerforslag ble det i Finnmark fylkesting 29. oktober 2014 enstemmig vedtatt å støtte et krav om at kvensk språk skal oppgraderes fra nivå II til nivå III i *Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk*.[17] Tilsvarende vedtak er også gjort i Troms fylkesting, en rekke kommuner i Finnmark og Troms, samt i Sametinget.

Kvensk språkting gjør vedtak i normeringsspørsmål angående kvensk språk.

Statlige myndigheter kan ta initiativ til å utrede mulighetene for å åpne for regional nivåheving av kvensk språk i henhold til Minoritetsspråkpakten. Liknende er gjort i Frankrike for språket i Korsika og Bretagne. Det er videre viktig å legge til rette for undervisning om kvensk og norskfinsk kultur og historie og kvensk språk på alle skoletrinn.

7.2 Finsk språk

Kvensk språk har status som minoritetsspråk og har i kraft av internasjonale avtaler og norsk minoritetspolitikk rett til nødvendige støtte- og revitaliseringstiltak. Dette er ikke til hinder for at offentlige myndigheter også

15 ELDIA – European Language Diversity for All: http://www.eldia-project.org/
16 Statsspråk 2013
17 Finnmark fylkesting 2014

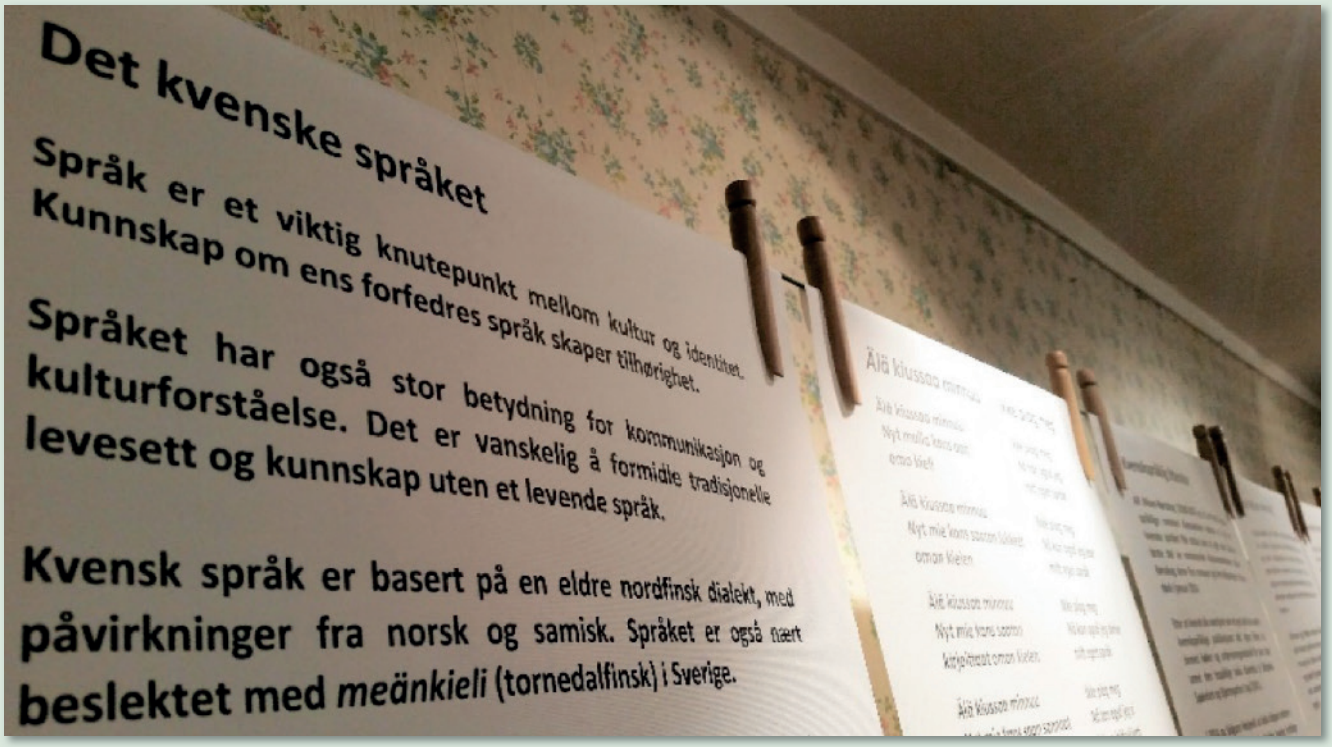

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Kvääninkieli. Vesisaaren museumin – Ruijan kvääninmuseumin näyttelystä.

Kveenin kieltä. Vesisaaren museon näyttelystä.

Kvensk språk. Fra en utstilling ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Kvenagiella. Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea čájáhusas.

7. GIELLA JA GIELLAOAHPPU

Kvena- ja suomagiella lea dehálaš sihke dovdomearkan ja identitehtaovddideaddjin, muhto dáruiduhttinproseassa ja servodatovdáneapmi leat váikkuhan dasa ahte ollugat eai šat hála árbegielaset. Lea máŋggaoaivilvuohta dasa mo dáruiduhttin lea váikkuhan unnitlohkui. Sávahahtti livčče ahte goappaš gielaide, sihke kvenagillii ja suomagillii láhččojuvvošedje ovdánanvejolašvuođat.

7.1 Kvenagiella

Kvenagiella lea nuortamearaguovllu suomagiella mii sakka sulastahttá meänkieli Ruoŧas (turnusleagisuomagiela) ja Davvi-Suoma suopmaniid. Norggas dohkkehuvvui kvenagiella unnitlohkogiellan jagi 2005. Kvenagiella lea hui rašes dilis dáruiduhttima ja servodatovdáneami geažil. ELDIA (European Language Diversity for All) dutkanbohtosat čájehit ahte kvenagiella lea garrasit áitojuvvon ja balahuvvo jávkat ealligiellan.[15] Guokte maŋimuš buolvva hállet hárve kvenagiela. Dan sivas go kvenagiella lea rašes dilis, de lea dárbu suodjalan-, ovdánahttin- ja ealáskahttindoaimmaide.

Norgga giellapolitihka ulbmil lea gáhttet min nationála unnitlohkogielaid. Ulbmil lea vuođđuduvvan ollu stuoradiggedieđáhusaide, norgga lágaide ja láhkaásahusaide ja riikkaidgaskasaš soahpamušaide. 2011 rájes galgá Giellaráđđi ovddasvástidit nationála unnitlohkogielaid, ja galgá bargat dan ovdii ahte giellageavaheaddjit lassánit ja giellaárvu nannejuvvo.[16]

Finnmárkku ássit ávžžuhedje loktet kvenagiela árvvu ja Finnmárkku fylkkadiggi dohkkehii golggotmánu 29.b. 2014 ovttajienalaččat doarjut gáibádusa ahte kvenagiella galgá loktejuvvot II dásis III dássái *Eurohpálaš regiovdna- dahje unnitlohkogielaid soahpamušas.*[17] Seammalágan mearrádus lea dahkkon Romssa fylkka-dikkis, ollu gielddain Finnmárkkus ja Romssas, ja Sámedikkis.

Kvena gielladiggi mearrida kvenagiela guoskevaš riektačállingažaldagaid.

Stáhtalaš eiseválddit galggašedje čielggadišgoahtit vejolašvuođaid loktet kvenagiela bajit dássái Unnitlohkogiellasoahpamuša vuođul. Sullasaš čielggadeapmi lea čađahuvvon Frankriikkas Korsika ja Bretagne gielaid dáfus. Viidáset lea dehálaš láhčit dili kvena ja norgga-suoma kultuvrra ja historjjá oahpahussii ja kvenagieloahpahussii buot skuvlacehkiin.

7.2 Suomagiella

Kvenagielas lea unnitlohkogiellastáhtus ja dat lea vuoigaduvvon oažžut dárbbašlaš doarjja- ja ealáskahttindoaimmaid riikkaidgaskasaš soahpamušaid ja norgga unnitlohkopolitihka vuođul. Dat ii hehtte almmolaš eiseválddiid doarjumis giellavuoigatvuođaid sin ektui geat háliidit geavahit suomagiela.

Ollugat identifiserejit iežaset suomagielain ja háliidit dan

15 ELDIA – European Language Diversity for All: http://www.eldia-project.org/

16 Statsspråk 2013

17 Finnmárkku fylkkadiggi 2014

ja samfynnielämässä oon painostuksen alla. Suomen kielen säilytethään enniimitten sen tähen ko ihmisillä oon ollu kontakti Suomen kans, ja väkkee oon siirtyny Suomesta tänne kiini meän päivhiin saakka.

Se oon toivet ette oppiija sais oppiit kans suomen kieltä koulussa. Sekä suomen ja kväänin kielelä pittää olla hyvä paikka tiimaplaanassa.

7.3 Perimäkieli opetuksessa
Oikkeus valita suomen tahi kväänin kielen opetusta pittää jällätä koko koulunkäynin aijan. Tämä oikkeus pittää kans jällätä oppiijoita koko maassa, ko kväänit ja norjansuomalaiset asuthaan ympäri Norjaa.

Suuntaplaana kväänin kielele 2017-2021 näyttää ette oon tarvet nostaat kompetansin ja rekryteerata opettaajiita kouluvärkin kaikissa tasoissa. Vuoen 2018 aikana Tietodepartementti aikkoo lähättäät kuulole lainmuutoksen, joka presiseeraa ette oppiijoila oon oikkeus oppiit kväänin tahi suomen kieltä, kt. opetuslaki § 2-7.[17] Kaikissa tasoissa tarvithaan lissää oppimateriaalii.

Lastentaras
Lastentaras oon kovin tärkkee siinä ette lapset saahaan maholisuuen oppiit oman perimäkielen luonolisela tavala. Kielipesä, joka oon yksi lastentarhaan tyyppi missä lapset kuulhaan minuriteettikieltä koko päivän, saattaa olla hyvä tapa eistäät lapsiin kielenoppimista. Vanhiimet saahaan oppiit kieltä lapsiin kans. *Suuntaplaana kväänin kielele 2017-2021* peekkaa siihen ette oon tarvet rekryteerata kieli- ja kylttyyrityöhön lastentarhoissa, ja nostaat lastentarhoitten työteliijöitten kompetanssii. Kieliraatin kautta Koulutusdirektoraatti aikkoo laittaat materiaalii lastentarhaissiin kväänilapsile, niin ko lukkee *Suuntaplaanassa kväänin kielele 2017-2021*.

Peruskoulu
Opetuslaki anttaa niile Tromssan ja Finmarkun oppiijoile, keilä oon kväänin/norjansuomalainen tavusta, oikkeuen suomen kielen opetuksheen ko vähin kolme oppiijaa vaajithaan sen. Ko L97-reformin otethiin pithoon, niin faaki *Finsk som andrespråk* sai oman faakiplaanan. Tietoluppauksessa 06 (Kunnskapsløftet 06) kväänin ja suomen kielelä oon samanarvoinen paikka oppimiskielinä.

Suomi/kvääni toisena kielenä oppiijoitten luku oon menny kovasti alaskäsin siitä saakka ko tämän oorningin otethiin pithoon. Norut-rapportti 14/2015 oon tutkinu syytä miksi niin oon, ja löyttää usseita vastauksii: koulunomistaaja oon antanu vailuuvan informasjuunin oikkeuksista ja tarjouksista, opettaajiitten kompetanssi vaihettellee, faakin paikka tiimaplaanassa (usseen käypi niin ette otethaan kväänin oppitiimat muista faakiista), ja ette oppiijoila oon vähemän motivasjuunii sen tähen ko paikalissamfynnin kielelinen kuurto oon heikko tahi vailuu kokonhansa.[18]

Jatkokoulu
Usseet jatkokoulut annethaan suomen kielen opetusta toisena kielenä tahi vierhaana kielenä. Se tarvithaan oorningit mikkä lisäthään intressii ette usseemat valithaan kväänin tahi suomen kielen koulussa. Nämät oorningit saatethaan olla stipendioorningit, apu oppiijoitten reisuile ja koulutuksele, eli muut tavat mikkä tehhään faakin attraktiiviseksi. Kveeniluusit-oorninki [19] oon ollu myötä lujittamassa mutivasjuunin ja identiteetin tunnetta oppiijoissa. Luusioorninki pittää tulla viraliseksi eesvastaukseksi, samhaan laihiin ko saamelaisten opastajiitten kans. Se pittää käyä laihin valita kväänin tahi suomen kielen koko maassa. Sielä missä ei ole fasta kväänin ja suomen kielen opetustarjous, niin oppiijat saatethaan käyä nettikouluu tahi oppiit kieltä kaukhaisopetuksen kautta. Yksi Finmarkun jatkokouluista pittää saaha suomen ja kväänin kielen resyrsikoulun statuksen.

Raavhaittenopetus
Raavhaittenopetus oon kovin tärkkee tarjous niile, kukka ei ole aijemin saanheet oppiit ommaa perimäkieltä. Raavhaittenopetus saattaa anttaat vanhiimiile pareman maholisuuen vieä kielen etheenkäsin omile lapsile.

Komunaali- ja uuistusdepartementti oon plaanaperiuudissa 2017-2021 tutkinu maholisuuksii kväänin kielen raavhaittenopetuksen oorningille. Departementti oon vuona 2018 antanu kuurttoo kahtheen kielisentterhiin Finmarkussa; yksi Porsangissa ja yksi Vesisaaressa. Kielisentterit tulhaan olemhaan tärkkeet raavhaittenopetuksessa, kontaktissa sukupolviin kesken ja tieonjakamisessa.

7.4 Strategiat
- Työtelä sen eestä ette kaikki oppiijat Finmarkun jatkokouluissa tiiethään ja opithaan enämen kväänin/norjansuomalaisen kylttyyrin ja histuurian ympäri.
- Työtelä sen eestä ette yksi Finmarkun jatkokoulu saapi suomen ja kväänin kielen resyrsikoulun statuksen.
- Työtelä sen eestä ette Kveeniluusit – Kvenske loser tullee nasjunaaliseksi toimeksi, niin ette jajethaan tiettoo kvääniin ympäri nuoriinkouluissa ja jatkokouluissa.
- Turvata kväänin ja suomen faakin paikan peruskouluissa ja jatkokouluissa, ja stimyleerata oppiijoita valittemhaan kväänin tahi suomen kielen.
- Työtelä sen eestä ette kvääni-/norjansuomalaiset lapset saahaan maholisuuen oppiit ja eistäät ommaa perimäkieltä, ja ette vanhiimet saahaan oppiit kväänii tahi suomee yhessä ommiin lapsiin kans, ja sillä tavala kuurota lapsiin kieleneistystä lastentarhaassa ja koulussa.
- Stimyleerata ette tullee lissää produksjuunii missä kväänin/norjansuomalainen kylttyyri oon teemana *Kylttyyrisessä koulusäkissä.*

17 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017: 24
18 Nygaard og Bro 2015: 1
19 Kveeniluusit oon informasjuunii ja ajattelutappoi luova prosjekti, jossa kvääninuoret käyhään jatko- ja nuorisokouluissa Finnmarkissa ja Tromsissa ja kerrothaan kvääniin ympäri.

Norjan koulussa ja yhteiskunnassa sen asema on uhanalainen. Suomen kieli säilyy suurelta osin Suomen-yhteyksien ja meidän päiviimme jatkuvan suomalaisten maahanmuuton avulla.

On toivottavaa, että koulussa säilytetään mahdollisuus valita suomen kieli oppiaineena. Sekä suomen että kveenin kielellä tulee olla hyvä ja tarkoituksenmukainen sijansa lukujärjestyksessä.

7.3 Perintökieli ja opetus

Suomen tai kveenin kielen opiskelun oikeuden tulee koskea koko koulunkäyntiä ja oppilaita koko maassa, koska kveenejä ja norjansuomalaisia asuu kaikkialla Norjassa.

Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk (Tavoitesuunnitelma 2017–2021 – tuleva panostus kveenin kieleen) viittaa tarpeeseen parantaa osaamista ja rekrytointia opettajan virkoihin koululaitoksen kaikilla tasoilla. Opetusministeriö toteuttaa vuoden 2018 kuluessa lausuntokierroksen lainmuutoksesta, jossa tähdennetään oppilaiden oikeutta kveenin tai suomen kielen opetukseen, vrt. opetuslain 2–7 §.[18] Kaikilla tasoilla on suuri tarve saada lisää opetusvälineitä.

Päiväkoti

Päiväkoti on hyvin tärkeä paikkana, jossa lapsilla on mahdollisuus oppia perintökieltään luonnollisella tavalla. Kielipesä, päiväkotityyppi, jossa lapsia ympäröi vähemmistökieli koko päivän, voi olla hyvä menetelmä edistää lasten kielen oppimista. Avuksi voisi olla myös se, että vanhemmat oppisivat kieltä yhdessä lasten kanssa. *Tavoitesuunnitelma 2017-2021 – tuleva panostus kveenin kieleen* viittaa siihen, että päiväkotien kieli- ja kulttuurityöhön rekrytoiminen ja henkilökunnan osaamisen kehittäminen on tarpeen. Opetusministeriö avustaa Kielineuvoston johdolla aineiston kehittämistä kveeni-päiväkoteihin seuraten *Tavoitesuunnitelmaa 2017-2021.*

Peruskoulu

Opetuslaki antaa Tromsin ja Finnmarkin kveeni-/norjansuomalaistaustaisille oppilaille oikeuden opiskella suomea, kun vähintään kolme oppilasta vaatii sitä. Koulu-uudistuksessa L97 otettiin käyttöön oppiaine *Suomi toisena kielenä* omine oppisuunnitelmineen. Koulureformissa "Kunnskapsløftet 06" ovat kveenin ja suomen kieli saaneet tasaarvoisen aseman oppiaineena.

Niiden oppilaiden lukumäärä, jotka valitsevat kveenin/suomen kielen toiseksi kielekseen, on laskenut voimakkaasti järjestelmän käyttöön oton jälkeen. Norut-raportissa 14/2015 on tutkittu laskun syitä ja löydetty useita seikkoja: koulutuksen järjestäjän puutteellinen informaatio oikeuksista ja tarjonnasta, opettajien vaihteleva pätevyys, aineen sijoitus lukujärjestykseen (tunteja otetaan usein muista aineista) ja oppilaiden heikko motivaatio, kun yhteisön antama kielituki on heikko tai puuttuu kokonaan.[19]

Toisen asteen koulutus

Useat toisen asteen koulut tarjoavat suomen kielen opetusta toisena kielenä tai vieraana kielenä. Tarvitaan järjestelyitä, joiden avulla saadaan useammat oppilaat valitsemaan kveeniä tai suomea koulussa, esimerkiksi stipendejä, tukea oppilasvaihtoihin ja opintomatkoihin, tai muita tapoja tehdä aineesta houkutteleva. Kveeniluotsijärjestelmä, Kveeniluusit,[20] on edesauttanut vahvistamaan motivaatiota ja oppilaiden identiteetin tunnetta. Virallisella taholla tulee olla vastuu luotsijärjestelmän rahoituksesta, samalla tavalla kuin saamelaisista Tiennäyttäjistä. Koko maassa tulee olla mahdollisuus valita kveeniä tai suomea. Niillä paikkakunnilla, missä ei ole pysyvää tarjontaa, voidaan kveenin ja suomen opetus järjestää nettikouluna tai etäopetuksena. Yhden Finnmarkin toisen asteen koulun tulee saada asema suomen ja kveenin kielen resurssikouluna.

Aikuisopetus

Aikuisopetus on erittäin tärkeä mahdollisuus niille, jotka eivät aikaisemmin ole saaneet opetusta perintökielessään. Se voi olla avuksi vanhemmille, niin että heidän on helpompi antaa kieli edelleen lapsilleen.

Kunnallis- ja modernisointiministeriö on suunnitelmakaudella 2017–2021 selvittänyt kveenin kielen aikuisopetuksen mahdollisuutta. Ministeriö on vuonna 2018 antanut tukea kahdelle kveenikielen keskukselle Finnmarkissa; toinen on Porsangissa ja toinen Vesisaaressa. Kielikeskuksilla on aktiivinen rooli aikuisopetuksessa, sukupolvien välisessä kontaktissa ja tiedon välittämisessä.

7.4 Strategiat

- Luoda edellytykset sille, että kaikkien Finnmarkin toisen asteen koulujen oppilaiden tietoisuus ja tiedot kveenien/norjansuomaisten kulttuurista ja historiasta lisääntyvät.
- Luoda edellytykset yhdelle Finnmarkin toisen asteen koululle toimia suomen ja kveenin kielen resurssikouluna.
- Kannustaa Kveeniluotseja valtakunnalliseksi toimijaksi jakamaan tietoa kveeneistä yläkouluissa ja toisen asteen kouluissa.
- Varmistaa kveenin ja suomen kielen paikka peruskoulussa ja toisen asteen koulussa ja kannustaa useampia oppilaita valitsemaan kveenin tai suomen kieli.
- Pyrkiä toteuttamaan kveeni-/norjansuomalaislasten mahdollisuutta oppia ja kehittää perintökieltään ja vanhempien mahdollisuutta oppia kveeniä tai suomea yhdessä lastensa kanssa ja näin tukea lasten kielen kehitystä päiväkodissa ja koulussa.
- Kannustaa Kulttuurikoulurepussa (*Den kulturelle skolesekken)* tuotantoon, jonka teemana on kveenien/norjansuomalaisten kulttuuri.

18 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017: 24
19 Nygaard og Bro 2015: 1

kan arbeide for å støtte de språklige rettighetene til den delen av minoritetsgruppa som vil bruke finsk språk.

Mange identifiserer seg med det finske språket og ønsker å lære finsk. Finsk språk i seg selv er ikke truet, men det finske språkets plass i norsk skole og samfunnsliv er utsatt. Finsk språk opprettholdes i stor grad ved kontakt med Finland og innvandring fra Finland helt opp til våre dager.

Det er ønskelig å opprettholde valgmuligheten for å lære finsk i skolen. Både finsk og kvensk skal ha en god og hensiktsmessig plass på timeplanen.

7.3 Arvespråk i opplæringa

Retten til å velge opplæring i finsk eller kvensk språk bør gjelde i hele skoleløpet og gjelde elever over hele landet, siden kvener og norskfinner er bosatt i hele Norge.

Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk peker på behovet for kompetanseheving og rekruttering til undervisningsstillinger på alle nivå i skoleverket. Kunnskapsdepartementet vil i løpet av 2018 ha en høringsrunde på en lovendring som presiserer at elever har rett til opplæring i kvensk eller finsk, jf. opplæringsloven § 2-7.[18] Det er et stort behov for økt tilfang av læremidler for språkene på alle nivå.

Barnehage

Barnehage er svært viktig for barns mulighet til å lære sitt arvespråk på en naturlig måte. Språkreir, en type barnehage der barna er omgitt av minoritetsspråket hele dagen, kan være en god måte å fremme barnas språklæring på. Det kan også bidra til at foreldre lærer språket sammen med barna. I *Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk* pekes det på behovet for rekruttering til arbeid med språk og kultur i barnehager, samt kompetanseutvikling av personell. I Språkrådets regi skal Utdanningsdirektoratet bidra med utvikling av materiell til kvenske barnehagebarn, som en oppfølging av *Målrettet plan 2017-2021*.

Grunnskole

Opplæringsloven gir elever med kvensk/norskfinsk bakgrunn ved skoler i Troms og Finnmark rett til opplæring i finsk når minst tre elever krever det. Ved innføring av reformen L97 ble faget *Finsk som andrespråk* introdusert med en egen fagplan, og fra Kunnskapsløftet 06 har kvensk og finsk hatt likestilt posisjon som opplæringsspråk.

Antallet elever som velger finsk/kvensk som andrespråk har gått kraftig ned siden ordningen ble innført. Norut-rapport 14/2015 har undersøkt årsaken til nedgangen, og finner flere forhold: mangelfull informasjon fra skoleeier om rettigheter og tilbud, varierende lærerkompetanse, fagets plass i timeplanen (timer tas ofte fra andre fag), og mindre motivasjon hos elevene når den språklige støtten i lokalsamfunnet er svak eller mangler helt.[19]

Videregående skole

Flere videregående skoler tilbyr undervisning i finsk som andrespråk eller fremmedspråk. Det er behov for ordninger som gjør at flere velger kvensk eller finsk språk i skolen, for eksempel stipendordninger, tilskudd til elevutveksling og studieopphold, eller andre måter å gjøre valg av faget attraktivt på. Ordninga med kvenske loser, Kveeniluusit,[20] har bidratt til å styrke motivasjon og identitetsfølelse for elevene. Finansiering av losordninga bør bli et offentlig ansvar, på samme måte som ordninga med samiske veivisere. Muligheten til å velge kvensk eller finsk språk bør gjelde over hele landet. Undervisningstilbud i kvensk og finsk kan løses gjennom nettskole eller fjernundervisning på de stedene det ikke er permanent tilbud. En av de videregående skolene i Finnmark bør få status som ressursskole for finsk og kvensk språk.

Voksenopplæring

Voksenopplæring er et svært viktig tilbud til de som ikke tidligere har fått opplæring i sitt arvespråk. Voksenopplæring kan bidra til å gjøre foreldre bedre i stand til å videreføre språket til sine barn.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har for planperioden 2017 – 2021 utredet mulighetene for en voksenopplæringsordning i kvensk. Departementet har i 2018 gitt støtte til to kvenske språksentre i Finnmark; ett i Porsanger og ett i Vadsø. Språksentrene vil spille en vital rolle for voksenopplæring, kontakt mellom generasjoner og kunnskapsoverføring.

7.4 Strategier

- Legge til rette for økt bevissthet og kunnskap om kvensk/norskfinsk kultur og historie hos alle elever i videregående skole i Finnmark.
- Tilrettelegge for at en av de videregående skolene i Finnmark kan få status som ressursskole for finsk og kvensk språk.
- Være en pådriver for Kveeniluusit – Kvenske loser som et nasjonalt tiltak for å spre informasjon om kvener i ungdomsskoler og videregående skoler.
- Sikre kvensk- og finskfagets plass i grunnskole og videregående skole, og stimulere flere elever til å velge kvensk eller finsk språk.
- Være en pådriver for at kvenske/norskfinske barn får mulighet til å lære og utvikle sitt arvespråk og at foreldre får lære kvensk eller finsk sammen med sine barn til støtte for barnas språkutvikling i barnehage og skole.
- Stimulere til produksjoner med kvensk/norskfinsk kultur som tema i *Den kulturelle skolesekken.*

18 Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017: 24
19 Nygaard og Bro 2015: 1
20 Kveeniluusit er et informasjons- og holdningsskapende prosjekt der kvenske ungdommer besøker videregående og ungdomsskoler i Finnmark og Troms og forteller om kvener.

oahppat. Suomagiella iešalddis ii leat áitojuvvon, muhto suomagiella lea uhcán vuoruhuvvon norgga skuvllain ja servodateallimis. Ollugat ealihit suomagiela go leat čanastagat Supmii ja go olbmot ain sisafárrejit Suomas Norgii.

Sávvamis bisuhuvvo vejolašvuohta válljet suomagielfága skuvllas. Sihke suomagiel- ja kvenagieloahpahus galgá buorebut heivehuvvot diibmoplánii.

7.3 Árbegiella ja oahpahus

Vuoigatvuohta válljet suomagiela dahje kvenagiela berre gustot olles skuvlamannolaga ja gustot buot ohppiide miehtá Norgga, go kvenat ja norggasuopmelaččat han ásset miehtá Norgga.

Ulbmildiđolaš plána 2017 – 2021 – viidáset árjjat kvenagiela guovdu čalmmustahttá dárbbu gelbbolašvuođaloktemii ja háhkat eanet oahpahusvirggiid buot dásiin skuvllas. Máhttodepartemeanta áigu 2018 mielde sáddet gulaskuddamii láhkarievdadusa mas ohppiid vuoigatvuohta kvena- ja suomagiela oahpahussii buorebut čielggaduvvo, gč. Oahpahuslága § 2-7.[18]

Mánáidgárdi

Mánáidgárdi lea hui dehálaš sadji gos mánáin lea vejolašvuohta oahppat árbegielaset lunddolaš vuogi mielde. Giellabeasit, mánáidgárdemálle gos mánát gullet unnitlohkogiela olles beaivvi, ovddidit hui buori vuogi mielde mánáid giellaoahpu. Giellabeasit sáhttet maid váikkuhit dasa ahte váhnemat ohppet giela mánáiguin ovttas. *Ulbmildiđolaš plána 2017-2021 – viidáset árjjat kvenagiela guovdu* čujuha dárbbu lasihit giellageavaheddjiid ja kulturberošteddjiid, ja bargiin loktet gelbbolašvuođa. Oahpahusdirektoráhta áigu Giellaráđi bokte veahkehit ovddidit oahppomateriálaid kvena mánáidgárdemánáid várás, oassin *Ulbmillašplána 2017-2021* čuovvuleamis.

Vuođđoskuvla

Oahpahuslága mielde lea mánáin geain lea kvena/norggasuopmelaš duogáš vuoigatvuohta oahppat suomagiela Romssa ja Finnmárkku fylkkas jos uhcimus golbma oahppi dan gáibidit. Ođastusa L97 oktavuođas dohkkehuvvui sierra fágaplána Suomagiella nubbingiellan, ja Máhttoloktema 2006 vuođul lea kvena- ja suomagielas seammaárvosaš sajádat oahpahusgiellan.

Maŋŋil go ortnet álggahuvvui, lea lohku sis geat válljejit suoma-/kvenagiela nubbingiellan sakka njiedjan. Norut-raporta 14/2015 lea guorahallan siva njiedjamii, ja lea gávnnahan iešguđetlágan sivaid: váilevaš dieđut skuvlaeaiggádis vuoigatvuođaid ja fálaldagaid birra, iešguđetlágan oahpaheaddjigelbbolašvuohta, fága sadji diibmoplánas (diimmut váldojuvvojit dávjá eará fágain), ja uhcán beroštupmi ohppiin go gielladoarjja muđui báikkálaš servodagas lea headju dahje váilu oalát.[19]

Joatkkaskuvla

Máŋga joatkkaskuvlla fállet suomagiela nubbingiellan dahje amasgiellan. Lea dárbu ortnegiidda mat movttiidahttet eanebuid válljet kvena- dahje suomagiela skuvllain, ovdamearkka dihte stipeandaortnegat, doarjja ohppiidlonohallamii ja oahppogalledeapmái, dahje eará fálaldagat vai beroštupmi fágii lassána. Kvenaofelaš ortnet, Kveeniluusit, lea buorre vuohki movttiidahttit ja ohppiin buoridit iešdovddu. Stáhta berrešii ruhtadit ofelašortnega, seammá láhkai go sámi ofelašortnega. Olles riikkas galggašii vejolašvuohta válljet kvena- ja suomagiela. Kvena- ja suomagiela oahpahusa galggašii sáhttit čađahit neahtta- dahje gáiddusoahpahussan daid báikkiin gos ii gávdno bissovaš fálaldat. Finnmárkkus galggašii okta joatkkaskuvla oažžut stáhtusa suomagiela ja kvenagiela resursaskuvlan.

Rávisolbmuidoahpahus

Rávisolbmuidoahpahus lea hirbmat dehálaš fálaldat sidjiide geat ovdal eai leat ožžon oahppat árbegielaset. Rávisolbmuidoahpahus livčče stuora ávkin váhnemiidda viidáset fievrridit giela mánáidasaset.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea plánaáigodahkii 2017-2021 čielggadan rávisolbmuidoahpahusvejolašvuođaid kvenagielas. Departemeanta lea 2018:s juolludan ruhtadoarjaga guovtti giellaguovddážii Finnmárkkus; Porsáŋgui ja Čáhcesullui. Giellaguovddážiin lea stuora mearkkašupmi rávisolbmuidoahpahussii, sohkabuolvvaid gaskasaš ovttastallamii ja máhtolašvuođa gaskkusteapmái.

7.4 Strategiijat

- Láhčit eanet diđolašvuođa ja máhtolašvuođa kvena/norgga-suoma kultuvrii ja historjái buot Finnmárkku joatkkaskuvlaohppiin.
- Láhčit dili dasa ahte okta Finnmárkku joatkkaskuvllain oažžu suoma- ja kvenagiela resursaskuvlastáhtusa.
- Oaččuhit áigái Kveeniluusit – Kvena ofelašortnega nationála doaibmabidjun man ulbmil lea gaskkustit dieđuid kvenaid birra nuoraidskuvllain ja joatkkaskuvllain.
- Kvena- ja suomagiellafága sihkkarastit vuođđoskuvllas ja joatkkaskuvllas, ja movttiidahttit eanet ohppiid válljet kvena- dahje suomagiela.
- Áŋgiruššat dan ovdii ahte kvena/norggasuopmelaččaid mánát ožžot vejolašvuođa oahppat ja ovddidit árbegielaset ja ahte váhnemat ožžot vejolašvuođa oahppat kvena- dahje suomagiela ovttas mánáideasetguin vai sáhttet veahkehit mánáid giellaovdáneami mánáidgárddis ja skuvllas.
- Oalgguhit buvttademiid kvena/norggasuopmelaš kultuvrra sisdoaluin *Kultuvrralaš skuvlalávkka* olis.

18 Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta 2017: 24
19 Nygaard og Bro 2015: 1

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Se oon rohki tärkkee jakkaat tiettoo kvääniin- ja suomenkielisestä litteratuurista lapsile ja nuorile. Tässä Finmarkun fylkinbiblioteekin suomenkielisestä osasta.

Kveenin- ja suomenkielisen kirjallisuuden välittäminen lapsille ja nuorille on erittäin tärkeää. Tässä Finmarkun maakuntakirjaston suomenosastoa.

Formidling av litteratur på kvensk og finsk overfor barn og unge er svært viktig. Her fra finskavdelinga ved Finnmark fylkesbibliotek.

Kvena ja suoma girjjálašvuođagaskkusteapmi mánáide ja nuoraide lea hui dehálaš. Finnmárkku fylkkagirjeráju suomaossodagas.

8. KYNSTI JA KYLTTYYRI, LITTERATUURI JA BIBLIOTEEKKI

8.1 Kvääniin/norjansuomalainen litteratuuri

Se löyttyy joukon paljon litteratuurii jota saatethaan käskeet kvääniksi, ko niissä käsitelhään teemoi kvääniistä/ norjansuomalaista, tahi ko kirjailiija kirjoittaa kvääniksi. Se saatethaan tehhä eroituksen tradisjunellin litteräärisen toimen (suulinen diktinki, muistelukset, uskonolliset tekstit, laulut) ja uueman litteräärisen toimen välilä (sievälitteratuuri, lukema-/oppikirjat, tekstikokhoonpanot).[20] Kirjailiijat Finmarkussa kekkä oon kirjoittanheet litteratuurii kvääniksi oon Alf Nilsen-Børsskog (romaanit, lyrikki), Agnes Eriksen (oppikirjat, lastenkirjat) ja Solgunn Hesjevoll (muistelukset). Kvääniin/norjansuomalaissii teemoi käsitelhään assiipruusassa ja sievälitteratuurissa norjan kielelä muun myötä näitten kirjaliijoitten kirjoissa: Ingeborg Arvola, Hans Kristian Eriksen, Idar Kristiansen, Olav Beddari (antoi ulos kans tekstiitä suomeksi), Thor Robertsen ja Henry Pedersen.

Se oon kirjoitettu litteratuurii kvääniin/norjansuomalaisten ympäri monissa sjangeriissa, niin ko vanhemissa ja uuemissa reisukuvvauksissa, paikalishistuurialisissa publikasjuuniissa ja tutkimuslitteratuurissa. Olletikki vuoen 1970 jälkhiin kvääniin kieli, kylttyyri ja histuuria oon tulheet omiksi tutkimusaloiksi. Tämän resyltaattina oon annettu ulos kirjoi. Kans Suomessa oon annettu ulos paljon litteratuurii kvääniin/norjansuomalaisten oloista, sekä sievälitterääristä ja faakilitterääristä. Jokku täheliset tutkiijat, kekkä oon työtelheet kvääniin/ norjansuomalaisten olloin kans, oon muun myötä Kaisa Maliniemi, Venke Olsen, Pia Lane, Irene Andreassen, Einar Niemi ja Teemu Ryymin.

Kvääninkielistä litteratuurii ei ole paljon tähän saakka. Tarvithaan toimet jokka inspireerathaan litterääristä originaaliproduksjuunii ja kääntämistointa, niin ko kirjoittamiskyrsit ja kääntämiskyrsit, ja tässä pittää freistata saaha nuoret myötä. Tarvithaan kans kuurto-oorningit publikasjuuniile tahi kirjailiija-opinoile. Kvääniin litteratuurii ei räknätä myötä Kylttyyriraatin litteratuurin ostamisoorninkhiin, jos kirja ei ole kaksikielinen (norja- kvääni).

20 Maliniemi: Kvensk litteratur

Kuva/valokuva/foto/govven: Sonja Siltala

Tässä näjemä osaresyltaatin kahenvuotisesta biilateraalisesta vieraskynstiprosjektista "Kven connection" kväänin/norjansuomalaisen minuriteetin ympäri. Prosjekti oon yhtheistyöproduksjuuni Vesisaaren museumin – Ruijan kväänimuseumin, Vesisaaren kynstiforeeningin ja Taike Arts Promotion Centre Finlandin (Taiteen edistämikeskus) välilä.*

Tässä näemme tulokset kaksivuotisesta kandenvälisestä vierastaidehankkeesta "Kven Connection", jonka aiheena oli kveeni-/norjansuomalaisvähemmistö. Se oli tuotettu Vesisaaren museon – Ruijan kveenimuseon, Vesisaaren taideyhdistyksen ja suomalaisen Taiteen edistämiskeskuksen välisenä yhteistyönä.

Her ser vi del av resultatet av det toårige bilaterale gjestekunstprosjektet om minoriteten kvener/norskfinner "Kven Connection", en samarbeidsproduksjon mellom Vadsø museum – Ruija kvenmuseum, Vadsø kunstforening og Taike Arts Promotion Centre Finland. Her fra utstillingen ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Dás oaidnit osiid guovtteriikkagaskasaš guossedáiddáriid prošeavttas "Kven Connection", unnitlogu kvena/norggasuopmelaččaid birra. Ovttasbargobuvttadeapmi lea guovttejahkásaš prošeakta gaskal Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea, Čáhcesullo dáiddasearvvi ja Taike dáiddaovddidanguovddáža Suomas. Dás oaidnibehtet čájáhusa Čáhcesullo museas – Ruija kvenamuseas.

8. TAIDE JA KULTTUURI, KIRJALLISUUS JA KIRJASTO

8.1 Kveeni-/norjansuomalaiskirjallisuus

On olemassa koko joukon kirjallisuutta, jota voi kutsua kveenikirjallisuudeksi, joko koska siinä käsitellään kveenejä/norjansuomalaisia koskevia aiheita tai koska kirjailija kirjoittaa kveenin kielellä. Voimme erottaa toisistaan perinteellisen kirjallisen toiminnan (suullisena peritty kansanrunous, kertomukset, uskonnolliset tekstit, laulut) ja uudemman kirjallisen toiminnan (kaunokirjallisuus, luku- ja oppikirjat, tekstikokoelmat).[21] Finnmarkilaisia kirjailijoita, jotka ovat ottaneet käyttöön kveenin kirjallisuuden kielenä, ovat Alf Nilsen-Børsskog (romaaneja, lyriikkaa), Agnes Eriksen (oppikirjoja, lastenkirjoja) ja Solgunn Hesjevoll (kertomuksia). Kveenejä/norjansuomalaisia koskevia aiheita käsittelevät tietokirjallisuudessa ja kaunokirjallisuudessa norjaksi muun muassa Ingeborg Arvola, Hans Kristian Eriksen, Idar Kristiansen, Olav Beddari (julkaisi tekstejään myös suomeksi), Thor Robertsen ja Henry Pedersen.

Kveenejä/norjansuomalaisia koskeva kirjallisuus on jakautunut moniin lajeihin, kuten vanhoihin ja uudempiin matkakuvauksiin, paikallishistoriallisiin julkaisuihin ja tiedekirjallisuuteen. Varsinkin vuoden 1970 jälkeen on kveenien kieli, kulttuuri ja historia tullut omiksi tutkimusalueikseen, jotka ovat tuottaneet kirjajulkaisuja. Myös Suomessa on julkaistu paljon sekä kauno- että tietokirjallisuutta kveenien/norjansuomalaisten oloista. Joitakin keskeisiä kveeni-/norjansuomalaisasioiden tutkijoita ovat

21 Maliniemi: Kvensk litteratur

Kuva/valokuva/foto/govven: Monica Milch Gebhart/Varanger museum

Beddari ja Nilsen piethään koulukonsertin ja työpajan Annijoen koulun 5. - 7. klassin oppiijoitten kans 25. januaarikuuta 2018.

Beddari ja Nilsen pitämässä koulukonserttia ja työpajaa Annijoen koulun 5. - 7. luokkalaisten kanssa tammikuussa 2018.

Beddari og Nilsen holder skolekonsert og workshop med klassene i 5. - 7. trinn fra Vestre Jakobselv 25. januar 2018.

Beddari ja Nilsen lágideigga skuvlakonseartta ja bargobáji Ánnejoga 5. - 7. luohkkálaččaide ođđajagimánu 25. b. 2018.

8. KUNST OG KULTUR, LITTERATUR OG BIBLIOTEK

8.1 Kvensk/norskfinsk litteratur

Det finnes en hel del litteratur som kan kalles kvensk, enten fordi kvenske/norskfinske tema behandles, eller fordi forfatteren skriver på kvensk språk. En kan skille mellom tradisjonell litterær virksomhet (muntlig overlevert folkedikting, fortellinger, religiøse tekster, sanger) og nyere litterær virksomhet (skjønnlitteratur, lese-/lærebøker, tekstsamlinger).[21] Finnmarksforfattere som har tatt i bruk kvensk som litterært språk er Alf Nilsen-Børsskog (romaner, lyrikk), Agnes Eriksen (lærebøker, barnebøker) og Solgunn Hesjevoll (fortellinger). Kvenske/norskfinske tema behandles i sakprosa og skjønnlitteratur i norsk språkform blant annet av Ingeborg Arvola, Hans Kristian Eriksen, Idar Kristiansen, Olav Beddari (utgav også tekster på finsk), Thor Robertsen og Henry Pedersen.

Litteraturen om kvenene/norskfinnene er spredt på mange sjangre, som eldre og nyere reiseskildringer, lokalhistoriske publikasjoner og forskningslitteratur. Særlig etter 1970 har kvensk språk, kultur og historie blitt egne forskningsområder som også har resultert i bokutgivelser. Det er også gitt ut mye litteratur i Finland om kvenske/ norskfinske forhold, både i skjønnlitterær og faglitterær form. Noen sentrale forskere som har arbeidet med kvenske/norskfinske forhold er blant andre Kaisa Maliniemi, Venke Olsen, Pia Lane, Irene Andreassen, Einar Niemi og Teemu Ryymin.

Den kvenskspråklige litteraturen er til nå ikke omfattende. Det er behov for tiltak som inspirerer til litterær originalproduksjon og oversettelsesvirksomhet, for eksempel skrivekurs og oversettingskurs, ikke minst rettet mot ungdom, og støtteordninger til utgivelse eller forfatterstudium. Kvensk litteratur blir ikke vurdert i Kulturrådets innkjøpsordning for litteratur, så fremt boka ikke er tospråklig norsk-kvensk. *Nordnorsk litteraturstrategi 2017-2021*, vedtatt av de tre nordligste fylkeskommunene, har etablert virkemidler som også vil gjelde for kvensk litteratur. Virkemidlene består av årlige

21 Maliniemi: Kvensk litteratur

Kuva/valokuva/foto/govven: Monica Milch Gebhart/Varanger museum

Kylttyrisen koulusäkin tapattuma neulanreikäkuvvaamisen ympäri oli Kivijärven näyttelyn ja Kvääänikansan päivän yhtheyessä 2017. Vesisaaren komuunin 7. klassin oppiijat opithiin analuugisen kuvvaamisen ja Kivijärven kuvviin ympäri. Tämä resylteeras näyttelyn Kvääänikansan päivänä.

Kulttuurikoulurepun pinholevalokuvausohjelma Kivijervestä vuoden 2017 Kveenien päivänä. Vesisaaren seitsemäsluokkalaiset oppivat tämän viikon aikana analogista valokuvausta ja Kivijerven valokuvausta. Tuloksena oli Kveenien päivänä järjestetty näyttely.

Den kulturelle skolesekken-opplegg i pinholefotografering i sammenheng med Kivijervi på Kvenfolkets dag 2017. Vadsø kommunes 7. trinn lærte denne uka om analog fotografering og Kivijervis fotografi. Det hele resulterte i utstilling på Kvenfolkets dag.

Kultuvrralaš skuvlalávkka fálaldat pinholegovvema birra Kivijervi govvačájáhusa oktavuođas mii lágiduvvui Kvenabeaivvi 2017. Čáhcesullo gieldda 7. luohkkálaččat ohppe dan vahku analoga govvema ja Kivijervi govaid birra. Boađus šattai govvačájáhus Kvenabeaivvi.

8. DÁIDDA JA KULTUVRA, GIRJJÁLAŠVUOHTA JA GIRJERÁDJU

8.1 Kvena-/norgga-suomagirjjálašvuohta

Gávdno ollu kvenagirjjálašvuohta, juogo kvena-/norgga-suomatemát, dahje maid girječállit leat čállán kvenagillii. Nu go árbevirolaš girjjálašvuohta (njálmmálaš álbmotdikten, muitalusat, oskkolaš teavsttat, lávlagat) ja ođđaset girjjálašvuohta (čáppagirjjálašvuohta, lohkan/oahppogirjjit, teakstačoakkáldagat). Finnmárkku girječállit geat leat čállán girjjiid kvenagillii leat Alf Nilsen- Børsskog (románat, lyrihkka), Agnes Eriksen (oahppogirjjit, mánáidgirjjit) ja Solgunn Hesjevoll (muitalusat). Ingeborg Arvola, Hans Kristian Eriksen, Idar Kristiansen, Olav Beddari (almmuhan maid teavsttaid suomagillii), Thor Robertsen ja Henry Pedersen leat dárogillii čállán kvena/norgga-suoma temáid birra, sihke áššeprosa ja čáppagirjjálašvuođa teavsttaid.

Kvena-/norgga-suomagirjjálašvuohta gávdno iešguđetlágan šáŋŋeris; boarrásat ja ođđaset mátkegovvádusat, báikkálaš historjjálaš prentosat ja dutkangirjjálašvuohta. Kvenagiella, kultuvra ja historjá lea erenoamážit maŋŋil 1970 šaddan sierra dutkansuorgin, ja máŋga dutkanbohtosa leat almmuhuvvon. Suomas lea maid almmuhuvvon ollu girjjálašvuohta kvena/norgga-suoma dilálašvuođaid birra, sihke čáppagirjjálašvuohta ja fágagirjjálašvuohta. Dovddus dutkit geat leat bargan kvena-/norgga-suomatemáin leat earret eará Kaisa Maliniemi, Venke Olsen, Pia Lane, Irene Andreassen, Einar Niemi ja Teemu Ryymin.

Girjjálašvuohta kvenagillii ii leat gal dán rádjai nu viiddis. Lea dárbu doaibmabijuide movttiidahttit čállit eanet álgoteavsttaid ja jorgalit čállosiid kvenagillii, ovdamearkka dihte čállinkurssaid ja jorgalankurssaid, vuosttamužžan nuoraid várás, ja lea maid dárbu doarjja-

Pohjaisnorjalainen litteratuuristrategia 2017-2021 *(Nordnorsk litteraturstrategi 2017-2021)*, jonka kolme pohjaisinta fylkinkomuunii oon päättänheet, oon perustannu toimikeinot jokka tulhaan kans jällämhään kvääninkielistä litteratuurii. Joka vuosi piethään jakkaat työstipendiitä ja stimyleerinkirahhoi, niin ette pohjaisnorjalaiset kirjailiijat saahaan promoteerata itteensä nasjunaalisissa ja internasjunaalisissa areenoissa.

Se oon puutet ette kvääniin/norjansuomalaisten histuurian ja kylttyyrin oon tyhä pinnalisesti käsitelty leksikuuniissa, nettiresyrsiissä ja histuuriankirjoissa. Tieto kvään/norjansuomalaisen minuriteetin ympäri vailuu liika paljon ylheisesti samfynnissa. Hääymä stimyleerata ette laitethaan uutta ja aktuellii litteratuurii ja oppimateriaalii näistä faakialoista.

8.2 Biblioteekki ja litteratuurin jakaminen
Finmarkun fylkinbiblioteekilla oon nasjunaalinen eesvastaus *Finsk bibliotektjenesten* eestä, jossa oon suomenkielinen litteratuurikokhoonpano, mitä kaikki Norjan suomenkieliset saahaan pittäät. Finmarkun fylkinbiblioteekki ostaa ja jakkaa kans kvääninkielistä litteratuurii *Finmarksbiblioteket*in kokhoonpanhoon. *Kvään in biblioteekkipalvelu 2015*-prosjekti Finmarkun fylkinbiblioteekissa, Tromssan fylkinbiblioteekissa, Raisin bibliote-ekissa ja Universiteetinbiblioteekissa Tromssan universiteettissa – Norjan arktisessa universiteetissa (UiT– Norges arktiske universitet) päätti ette tarvithaan oman palveluksen ette jakkaat kvääninkielistä litteratuurii ja litteratuurii kvääniin/norjansuomalaisten ympäri. Finmarkun fylkinbiblioteekki oon kattonu tämän prosjektin pörhään ja perustannu nettilaian kvenskbibliotektjeneste.no vuona 2017.

Universiteetinbiblioteekilla Tromssan universiteetissa – Norjan arktisessa universiteetissa oon eriliikainen eesvastaus kvään in ja suomen kielen eestä, ko Norjan arktinen universiteetti oon ainua korkkeempi koulutusinstitusjuuni jonka faakipurteföljissä oon kvääni ja suomi. Universiteetinbiblioteekilla oon kans eestvastaus *Kvensk bibliografi – Kveenibibliografi*an eestä, mikä oon tärkkee faakilinen resyrsi.

Pohjaisnorjalainen litteratuuristrategia 2017-2021 (Nordnorsk litteraturstrategi 2017-2021) sovittellee ette Nordlandin, Tromssan ja Finmarkun biblioteekit jajethaan aktiviisesti pohjaisnorjalaista litteratuuri, mihin kuuluu kans kvään in/norjansuomalainen litteratuuri. Kvään in/norjansuomalainen litteratuuri oon luonolinen osa Finmarkun litteratuurifestivaalin programii, jonka Finmarkun fylkinbiblioteekki arrangeeraa. Usseet komunaalit biblioteekit, niin ko Porsangin biblioteekki, otethaan vaarin kvään in litteratuurista ja kylttyyristä omassa jakamistyössä. Halluuma laittaat yhtheistyössä aktööriitten kans omat jakamisprogramit kvään in/norjansuomalaista litteratuurii varten, ja ottaat pithoon usseemppii areenoita.

8.3 Kynsti, musikki, teatteri ja filmi
Kynsti, musikki, teatteri ja filmi oon eriliikaisen täheliset

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Yhestä litteratuuriarransjementista kvääniin/norjansuomalaisten oloista Vesisaaren biblioteekissa syksylä 2017.

Vesisaaren kirjastossa järjestetystä tilaisuudesta, jossa esiteltiin kveenien/norjansuomalaisten oloja kuvailevaa kirjalisuutta.

Fra et arrangement om litteratur om kvenske/norskfinske forhold ved Vadsø bibliotek høsten 2017.

Kvena/norggasuopmelaččaid girjjálašvuođadoaluin Čáhcesullo girjerádjosis, čakčat 2017.

ette tehhään näkkyyväksi ja nostethaan tietämystä kvään in/norjansuomalaisen kylttyyrin ja samfynnielämän ympäri.

Usseemat aktöörit, sekä profesjunellit ja amatöörit, työtelhään kvään in/norjansuomalaisen kynstiproduksjuunin kans. Nykyiset kuurto-oorningit oon pietty, ja viimi vuosina oon kans saatettu söökätä prosjektirahhaa Komunaali- ja uuistusdepartementilta. Prosjektiita, joihon kuuluu kvään in kynsti- ja kylttyyrihaamui, oon viety läpi muun myötä Kainun institutissa, Varenkin museumissa, Vesisaaren museumin – Ruijan kvääni museumin osassa ja Finmarkun Scenessä.

Yksi eksemppeli tällaisesta prosjektista oon Sonja Siltalan näyttelys- ja kirjaprosjekti *Tunturin ja meren*

muun muassa Kaisa Maliniemi, Venke Olsen, Pia Lane, Irene Andreassen, Einar Niemi ja Teemu Ryymin.

Kveeninkielinen kirjallisuus ei tähän mennessä ole laaja. Tarvitaan toimenpiteitä inspiroimaan kirjalliseen alkuperäistuotantoon ja käännöstoimintaan, esimerkiksi kirjoituskursseja ja kääntämiskursseja varsinkin nuorisolle, ja tukijärjestelmiä julkaisemiseen tai kirjailijaopintoihin. Kveenikirjallisuutta ei arvioida Kulttuurineuvoston kirjallisuuden hankintajärjestelmässä, mikäli kirja ei ole kaksikielinen norjan-kveeninkielinen. Kolmen pohjoisimman maakunnan hyväksymä *PohjoisNorjan kirjallisuusstrategia 2017-2021* on kehittänyt vaikutuskeinoja, jotka koskevat myös kveenikirjallisuutta. Vaikutuskeinot ovat vuosittaisten työapurahojen jako ja stimulointivaroja, joiden tarkoitus on antaa pohjoisnorjalaisille kirjailijoille mahdollisuus tehdä itseään tunnetuksi valtakunnallisilla ja kansainvälisillä areenoilla.

Se että kveenien/norjansuomalaisten historiaa ja kulttuuria on käsitelty pintapuolisesti hakuteoksissa, netissä ja historiankirjoissa, on epäkohta. Tiedot kveeni-/norjansuomalaisvähemmistöstä ovat vastaavan puutteellisia yhteiskunnassa yleensä. On stimuloitava uuden ja päivitetyn kirjallisuuden ja oppimateriaalin tuottamista.

8.2 Kirjasto ja kirjallisuuden välitys

Finmarkun maakuntakirjastolla on valtakunnallinen vastuu *suomalaisesta kirjastopalvelusta* ja suomenkielisestä kirjallisuuskokoelmasta, jota kaikki suomenkieliset Norjassa voivat käyttää. Maakuntakirjasto voi myös hankkia ja välittää kveeninkielistä kirjallisuutta *Finmarksbiblioteketin* kokoelmaan. Finmarkun ja Tromsin maakuntakirjastojen, Raisin (Nordreisa) kirjaston sekä Tromssan yliopiston kirjaston hanke *Kvensk bibliotektjeneste 2015* päätteli, että tarvitaan oma palvelu kveeninkielisen ja kveenejä/norjansuomalaisia koskevan kirjallisuuden välittämiseen. Tuloksena Finmarkun maakuntakirjasto on vuonna 2017 perustanut nettisivun kvenskbibliotektjeneste.no.

Tromssan yliopiston kirjastolla on erityinen vastuu kveenin ja suomen kielestä, koska tämä yliopisto on ainoa korkeakoulutuslaitos, jonka oppiainevalikoimassa on kveenin ja suomen kieli. Yliopiston kirjastolla on myös vastuu *Kveenibibliografiasta (Kveenipipliografia)*, joka on tärkeä tieteellinen resurssi.

Pohjoisnorjalainen kirjallisuusstrategia 2017-2021 avustaa Nordlandin, Tromsin ja Finnmarkin kirjastoja harjoittamaan aktiivista pohjoisnorjalaisen ja näin ollen myös kveeni-/norjansuomalaisen kirjallisuuden välittämistä. Kveeni-/norjansuomalainen kirjallisuus on myös luonnollinen osa Finnmarkin kansainvälistä kirjallisuusfestivaalia, jonka järjestää Finmarkun maakuntakirjasto. Useat yleisistä kirjastoista, kuten Porsangin kirjasto, huolehtivat kveenikirjallisuudesta ja kveenien kulttuurista välitystyössään. On toivottavaa, että yhteistyössä useiden toimijoiden kanssa ja useilla uusilla areenoilla kehitetään omia kveeni-/norjansuomalaisen kirjallisuuden välitysohjelmia.

8.3 Taide, musiikki, teatteri ja elokuva

Taide, musiikki, teatteri ja elokuva ovat erittäin tärkeitä kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän näkyväksi ja tiedostetuksi tekemisessä.

Kveenien/norjansuomalaisten taidetuotannossa työskentelee monia sekä ammattilaisia että harrastelijoita. He ovat hyödyntäneet olemassa olevia tukijärjestelmiä, ja viime vuosina on ollut mahdollista hakea hankerahoitusta kunnallis- ja modernisointiminis-

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Varenkinvuono. Illustrasjuunikuva.

Varanginvuonoa. Kuvituskuva.

Varangerfjorden. Illustrasjonsbilde.

Várjjatvuotna. Čájáhusgovva.

utdelinger av arbeidsstipend og stimuleringsmidler som skal gi nordnorske forfattere anledning til å promotere seg på nasjonale og internasjonale arenaer.

Det er en mangel at kvenenes/norskfinnenes historie og kultur har vært overflatisk behandla i oppslagsverk, nettressurser og historiebøker. Kunnskapen om minoriteten kvener/norskfinner er tilsvarende mangelfull i samfunnet generelt. Det må stimuleres til at det blir produsert ny og oppdatert litteratur og læremidler på feltet.

8.2 Bibliotek og litteraturformidling

Finnmark fylkesbibliotek har nasjonalt ansvar for *Finsk bibliotektjeneste*, med en finskspråklig litteratursamling til bruk for alle finsktalende i Norge. Finnmark fylkesbibliotek kjøper også inn og formidler kvenskspråklig litteratur til samlingen *Finmarksbiblioteket*. Prosjekt *Kvensk bibliotektjeneste 2015* ved Finnmark fylkesbibliotek, Troms fylkesbibliotek, Nordreisa bibliotek og Universitetsbiblioteket UiT – Norges arktiske universitet konkluderte med at det er behov for en egen tjeneste til formidling av kvenskspråklig litteratur og litteratur om kvener/norskfinner. Som oppfølging har Finnmark fylkesbibliotek etablert nettstedet kvenskbibliotektjeneste.no i 2017.

Universitetsbiblioteket ved UiT – Norges arktiske universitet har et spesielt ansvar for kvensk og finsk ettersom UiT er den eneste høyere utdanningsinstitusjonen med kvensk og finsk i fagporteføljen. Universitetsbiblioteket har også ansvar for *Kvensk bibliografi – Kveenipipliografia*, som er en viktig faglig ressurs.

Nordnorsk litteraturstrategi 2017-2021 legger til rette for at bibliotekene i Nordland, Troms og Finnmark skal drive aktiv formidling av nordnorsk litteratur, her også kvensk/norskfinsk litteratur. Kvensk/norskfinsk litteratur inngår som en naturlig del av programmet på Finnmark internasjonale litteraturfestival, arrangert av Finnmark fylkesbibliotek. Flere av de kommunale bibliotekene, som Porsanger bibliotek, ivaretar kvensk litteratur og kultur i sitt formidlingsarbeid. Det er ønskelig å utvikle egne formidlingsprogram for kvensk/norskfinsk litteratur, i samarbeid med flere aktører, og ta flere arenaer i bruk.

8.3 Kunst, musikk, teater og film

Kunst, musikk, teater og film er svært viktig for synliggjøring av og bevisstgjøring omkring kvensk/norskfinsk kultur og samfunnsliv.

Det er flere aktører, både profesjonelle og amatører, som arbeider med kvensk/norskfinsk kunstproduksjon. Eksisterende støtteordninger har vært brukt, og i de senere år har det vært mulig å søke prosjektmidler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Prosjekter som inkluderer kvenske kunst- og kulturuttrykk har vært gjennomført blant annet av Kainun institutti - Kvensk institutt, Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum og Scene Finnmark.

Et eksempel på et slikt prosjekt i Finnmark er Sonja

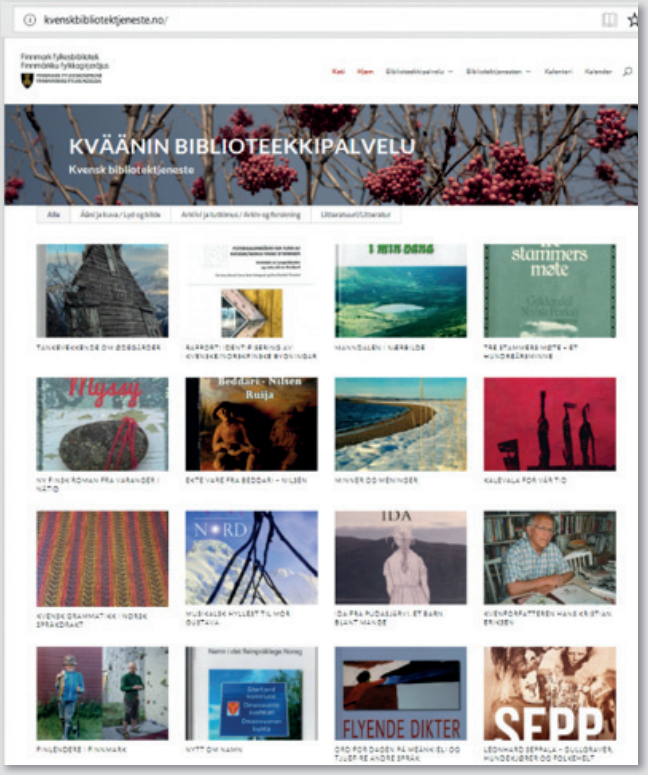

Kvääninn biblioteekkipalvelu.

Kveenin kirjastopalvelu.

Kvensk bibliotektjeneste.

Kvena girjerádjobálvalus.

Siltalas utstilling og bokprosjekt *Tunturin ja meren kansa – Fjellets og havets folk* (2007). Andre eksempler er *Uuet laulut/Odda laulagat/Nye sanger* (2009-2012) og *Kuka mie ole? Hvem er jeg?* (2012-2013) ved Kvensk institutt, Scene Finnmarks musikkprosjekt *Finnmarksoratoriet – Der dagen er nattens bror* (2004, 2017), gjesteutvekslingsprosjektet *Kven Connection* (2016-18) ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum i samarbeid med Vadsø kunstforening og Taike i Rovaniemi.

Kåre Kivijärvi fra Hammerfest var en pioner innen fotojournalistikk og fotokunst, svært bevisst på sine røtter og med tett kontakt med kunstnermiljøer i Finland. Innen filmens verden berører en rekke av Anstein Mikkelsens filmer kvenske forhold, som filmene *Kađonu loru* (2005), *Det tause folkets stille død?* (2006), *Jakten på Soria Moria* (2007), *Äitin sanat – Mors ord* (2009) og *Under en annen himmel* (2014). Sirkka Seljevold laget i 2007 dokumentarfilmen *The language of my heart – Sydämen kieli*, om de første studentene som studerte kvensk ved UiT – Norges arktiske universitet. I Finn McAlindens film *The secret language* (2015) blir en rekke personer intervjuet om deres forhold til det kvenske språket. McAlinden tar også opp situasjonen for språket i dag.

Det er behov for tiltak som kan inspirere og løfte fram nye kvenske/norskfinske kunstprosjekter og kulturuttrykk som kan formidles til barn og ungdom, for eksempel gjennom *Den kulturelle skolesekken*.

Det er også viktig å bidra til at store landsdelsinstitu-

ortnegiidda almmuhemiid dahje čállinoahpu várás. Kulturráđi girjjálašvuođa sisaoastinortnet ii árvvoštala kvenagirjjálašvuođa, jos teaksta ii leat čállojuvvon goappaš gillii, dáro- ja kvenagillii. *Davvi-Norgga girjjálašvuođastrategiija 2017-2021*, maid golbma davimus fylkkagieldda leat dohkkehan, sisttisdoallá váikkuhangaskaomiid mat maiddái gustojit kvena girjjálašvuhtii. Váikkuhangaskaoamit leat bargostipeanddat ja movttiidahttinruhtaortnegat Davvi-Norgga girječálliid várás vai sii besset iežaset buvttademiid márkanfievrridit nationála ja riikkaidgaskasaš oktavuođain.

Kvenaid/norggasuopmelaččaid historjá ja kultuvra lea hui váilevaččat ja coahkásit meannuduvvon giehtagirjjiin, neahttaresurssain ja historjágirjjiin. Máhtolašvuohta unnitloguid kvenaid/norggasuopmelaččaid birra servodagas muđui lea seamma váilevaš. Dan suorggis lea dárbu movttiidahttindoaimmaide vai eanet ja ođastuvvon girjjit almmuhuvvojit, maiddái oahppogirjjit.

8.2 Girjerádju ja girjjálašvuođagaskkusteapmi
Finnmárkku fylkkagirjerádjosis lea nationála ovddasvástádus fuolahit *Suoma girjerádjobálvalusa*, mii hálddaša suomagielat girjjálašvuođačoakkáldaga buot suomagielagiidda Norggas. Finnmárkku fylkkagirjerádju maid oastá ja gaskkusta kvenagielat girjjálašvuođa Finnmárku-girjerádjosii. Finnmárkku fylkkagirjerádjosa, Romssa fylkkagirjerádjosa, Ráissa girjerádjosa ja Universitehtagirjerádjosa UiT – Norgga árktalaš universitehta oktasaš prošeakta *Kvena girjerádjobálvalus 2015* duođašta dárbbu sierra gaskkustanbálvalussii kvenagielat girjjálašvuhtii ja kvenaid/norgga-suoma girjjálašvuhtii. Finnmárkku fylkkagirjerádju lea dan čuovvulan ja ásahii 2017:s neahttabáikki kvenskbibliotektjeneste.no

UiT universitehtagirjerájus - Norgga árktalaš universitehtas lea erenoamáš ovddasvástádus kvena- ja suomagillii dan geažil go universitehta lea áidna alit oahppoásahus gos sáhttá lohkat kvena- ja suomagielfágaid. Universitehtagirjerádju vástida maid Kvena bibliografiija - *Kveenipipliografia*, mii lea dehálaš fágresursa.

Davvi-Norgga girjjálašvuođastrategiija 2017-2021 láhčá Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku girjerájuide vejolašvuođaid árjjálaččat gaskkustit davvinorgga girjjálašvuođa, maiddái kvena-/norgga-suomagirjjálašvuođa. Kvena-/norgga-suomagirjjálašvuohta lea lunddolaš oassi Finnmárkku riikkaidgaskasaš girjjálašvuođafestiválas, maid Finnmárkku fylkkagirjerádju lágida. Máŋga gielddalaš girjeráju, omd. Porsáŋggu girjerádju, gaskkustit kvena girjjálašvuođa ja kultuvrra. Sávvat ahte sierra gaskkustanprográmmat kvena-/norgga-suomagirjjálašvuhtii ovddiduvvošedje, earáiguin ovttas, ja dat attášii vejolašvuođaid geavahišgoahtit eanet arenaid.

8.3 Dáidda, musihkka, teáhter ja filbma
Dáidda, musihkka, teáhter ja filbma leat hui dehálaččat kvena/norgga-suoma kultuvrra ja servodatdili čalmmustahttimii ja diđolašvuhtii.

Kuva/valokuva/foto/govven: Jorun Eikill Veflen

Muisteliijaroikkhaan Skrål og Skrammel kuuluthaan näytteliijät Ørjan Steinsvik ja Borghild Otelie Aasebøstøl. Het reisathaan ympäri ja näytelhään kvääniin ja saamelaisten muisteluksii.

Kertojaryhmä Skrål og Skrammel koostuu näyttelijöistä nimeltään Ørjan Steinsvik ja Borghild Otelie Asebøstøl. He esittävät kveeni- ja saamelaiskertojien esityksiä kiertueillaan.

Fortellertruppen Skrål og Skrammel består av skuespillerne Ørjan Steinsvik og Borghild Otelie Aasebøstøl. De reiser rundt med kvenske og samiske fortellerforestillinger.

Skrål og Skrammel muitalanjoavkkus leat mielde neavttárat Ørjan Steinsvik ja Borghild Otelie Aasebøstøl. Soai johtiba čájálmasain ja gaskkusteaba sámi ja kvena muitalan- ja máinnasárbevieruid.

Ollugat, sihke ámmátdáiddárat ja amatevrrat, buvttadit kvena/norgga-suoma dáidagiid. Gustovaš doarjjaortnegat geavahuvvojit, ja maŋimuš jagiid lea leamaš vejolaš ohcat prošeaktaruđaid Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas. Kvena instituhtta, Várjjat musea, oss. Čáhcesullo musea - Ruija kvenamusea ja Lávdi Finnmárku leat čađahan dáidda- ja kultursuorggi guoskevaš prošeavttaid.

Sonja Siltala čájáhus ja girjeprošeakta Tunturin ja meren kansa – Fjellets og havets folk (2007) lea okta ovdamearka. Muđui sáhttá namuhit eará ovdamearkkaid nu go Uuet laulut/Ođđa lávlagat/Nye sanger (2009-2012) ja Kuka mie ole? Hvem er jeg? (2012-2013) Kvena instituhtas, ja Lávdi Finnmárkku musihkkaprošeakta Finnmarksoratoriet – Der dagen er nattens bror (2004, 2017), ja guosselonohallanprošeakta Kven Connection (2016-18) Čáhcesullo museaossodagas - Ruija kvenmuseas, ovttasbargoprošeakta gaskal Čáhcesullo dáiddasearvvi ja Taike Roavvenjárggas.

Kåre Kivijarvi, Hámmarfeasttas eret, lei ovddasmanni govvenjournalistihkas ja govvadáiddasuorggis, diđii bures gii son lea ja sus lei hui lagas oktavuohta Suoma dáiddabirrasiiguin. Filbmamáilmmis Anstein Mikkelsen filmmat čájehit kvenaid dili, nu go filmmat Kađonu loru (2005), Det tause folkets stille død? (2006), Jakten på Soria Moria (2007), *Äitin sanat – Mors ord* (2009) ja *Under en annen himmel* (2014). Sirkka Seljevold ráhkadii 2007:s dokumentárafilmma *The language of my heart –*

kansa – Fjellets og havets folk (2007). Muut eksemppelit oon Kainun institutin prosjekti *Uuet laulut/Odda lavlagat/Nye sanger* (2009-2012) ja *Kuka mie ole? Hvem er jeg?* (2012-2013), Scene Finmarkun musikkiprosjekti *Finnmarksoratoriet – Der dagen er nattens bror* (2004, 2017), Vesisaaren museumin – Ruijan kväänimuseumin vierasvaihettamisprosjekti *Kven Connection* (2016-18) yhtheistyössä Vadsø kunstforeningin ja rovaniemiläisen Taiken kans.

Hammerfestilainen Kåre Kivijärvi oli kuvajournalistikin ja fotokynstin piuneeri kuka tunsi omat juuret eriliikaisen hyvin. Hän oli tivhiisti kontaktissa Suomen kynstnarimiljöitten kans. Filmin mailmassa Anstein Mikkelsenin usseet filmit kuvathaan kvääniin olloi, niin ko *Kađonu loru* (2005), *Det tause folkets stille død?* (2006), *Jakten på Soria Moria* (2007), *Äitin sanat – Mors ord* (2009) ja *Under en annen himmel* (2014). Sirkka Seljevold teki 2007 dokumentaarifilmin *The language of my heart – Sydämen kieli*, joka muistelee Tromssan universiteetin - Norjan arktisen universiteetin ensimäisen kväänikyrsin studenttiin ympäri. Finn McAlindenin filmissä *The secret language* (2015) puhutelhaan usseita kväänii heän suhtheesta kväänin kielheen. McAlinden ottaa kans ylös kielen nykyisen tilan.

Tarvithaan toimet jokka inspireerathaan ja nostethaan framile uuet kväänin/norjansuomalaiset kynstiprosjektit ja kylttyyrihaamut, ja joita saatethaan jakkaat lapsiin ja nuoriin kans, esimerkiksi *Kylttyyrisen koulusäkin kautta*.

Se oon kans tärkkee auttaat ette isot maanosaninstitusjuunit, niinko Hålogaland Teater ja Festspillene i Nord-Norge, huomathaan enämpi kväänin/norjansuomalaisen kylttyyrin. Tämä tapattuu parhaiten yhtheispelissä usseemppiin aktööriitten kesken, jokka yhessä tehhään sen ette tullee isompi fookus kväänin kielen ja kväänin/norjansuomalaisen kynstin ja kylttyyrin pääle. Fylkinkomuuni saattaa regiunaalisenna eistysaktöörinnä muun myötä stimyleerata siihen ette lisäthään tietoproduksjuunii ja isonethaan nettiverkon. Tämä saattaa paranttaat pääsyn kväänin/norjansuomalaishiin kynstiproduksjuunhiin ja kans produksjuuniin kvaliteetin. Tääpänä vailuthaan kovin tällaiset produksjuunit. Jos tämä osa kylttyyriperimästä saa lissää huomaamista, lissää produksjuunii ja pareman kvaliteetin, niin toivet oon ette regiuunin isot kynsti-institusjuunit ja festivaalit otethaan sen myötä programhiin.

8.4 Lapset ja nuoret

Lapset ja nuoret oon eriliikaisen tähelinen moolijoukko kaikessa työssä kvääniin/norjansuomalaisten assiitten kans. Jos uuet sukupolvet ei saa kielelistä ja kylttyyristä kompetanssii, ei kylttyyri elä tulleevaisuuessa.

Minuriteettilapset hääythään saaha oppiit omasta kylttyyristä ja kielestä, ja ottaat osan hyvhiin kylttyyrielämykshiin, joitten pohja oon oma identiteetti ja oma tavusta. Luusioorninki nuoriin kans ja heiän eestä saattaa näyttäät heile hyvät rollimodellit ja lujittaat heän identiteettii. Luusioorninki pittää tulla fasta oorninki, ja saaha staatilisen finansieeringin, samhaan laihiin ko oon saamelaisten opastajiitten kans. Se pittää kans täkätä koko maan. *Kylttyyrinen koulusäkki* oon toinen oorninki joka saattaa lisätä tiettoo lasten ja nuorten kesken kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyrin ympäri.

Se oon tähelistä ette lapset ja nuoret saahaan tietämystä ja ymmärystä muista minuriteettijoukoista ja heän kylttyyristä, sekä nasjunaalisesti ja internasjunaalisesti, esimerkiksi kylttyyriyhtheistyön ja vaihettamis-/vierailuoorningiitten kautta. Se ette lujitethaan yhtheistyön meänkieli-miljöön kans saattaa olla yksi semmoinen toimi. Kaikki lapset ja nuoret, kylttyyrisestä tavustasta perustamatta, piethään oppiit kvääniistä/norjansuomalaisista ja heän kylttyyristä lastentarhaassa ja koulussa.

Se oon iso tarvet kvääninkieliselle lasten ja nuorten litteratuurile. Kans tässä saatethaan satsata ette käänethään litteratuurii muista kielistä. Kielenoppimisessa oon tähelistä ette lapset ja nuoret saatethaan lukkeet monenlaissii tekstiitä, jokka passathaan heän tasale.

8.5 Strategiat

- Eistäät kväänin biblioteekkipalvelusta
- Työtelä sen etheen ette kväänin litteratuuri näkkyy, ja ette sitä jajethaan kansanbiblioteekiissa.
- Perustaat kuurto-oorningit ette käänttäät ulkomaalaista litteratuurii, jossa muistelhaan kvääniistä/norjansuomalaisista ja kvääniin/norjansuomalaisten oloista.
- Tehhä helpomaksi luoa uutta ja olla kreatiivinen kväänin/norjansuomalaisen kynstin ja kylttyyrin suhtheen.
- Kuurota prosjektiita kvääni-/norjansuomalaissii lapsii ja nuorii varten.
- Stimyleerata ette perustethaan kuurto-oornigit kvääninkielistä litteratuurii, kynstii, filmii, musikkii, tanssaamista ja teatterii varten.

teriöstä. Kveenitaide- ja kulttuuri-ilmaisuja sisältäviä hankkeita ovat toteuttaneet muun muassa Kveeni-instituutti, Vesisaaren museo ja Scene Finnmark.

Esimerkki tällaisesta Finnmarkissa toteutetusta hankkeesta on Sonja Siltalan näyttely ja kirjahanke *Tunturin ja meren kansa – Fjellets og havets folk* (2007). Muita esimerkkejä ovat Kveenin instituutin *Uuet laulut/Odda laulagat/Nye sanger* (2009-2012) ja *Kuka mie ole? Hvem er jeg?* (2012-2013), Scene Finnmarkin musiikkiprojekti *Finnmarksoratoriet – Der dagen er nattens bror* (2004, 2017), Vesisaaren museon, Vesisaaren taideyhdistyksen ja Rovaniemen Taiken välinen vierasvaihtoprojekti *Kven Connection* (2016-18).

Hammarfestilainen Kåre Kivijärvi oli valokuvajournalismin ja valokuvataiteen pioneeri, joka oli tietoinen juuristaan ja piti läheistä yhteyttä suomalaisiin taiteilijamiljöihin. Elokuvan maailmassa koskettavat useat Anstein Mikkelsenin filmit kveenien oloja, kuten filmit *Kađonu loru* (2005), *Det tause folkets stille død?* (2006), *Jakten på Soria Moria* (2007), *Äitin sanat – Mors ord* (2009) ja *Under en annen himmel* (2014). Sirkka Seljevold laati vuonna 2007 dokumentaarielokuvan *The language of my heart – Sydämen kieli*, ensimmäisistä opiskelijoista, jotka opiskelivat kveenin kieltä Tromssan yliopistossa. I Finn McAlindenin filmissä *The secret language* (2015) haastatellaan useita henkilöitä heidän suhteestaan kveenin kieleen. McAlinden käsittelee myös kielen tämänhetkistä tilannetta.

Tarvitaan toimenpiteitä, jotka voivat inspiroida ja nostaa esille uusia kveeni-/norjalaissuomalaisia taidehankkeita ja kulttuuri-ilmaisuja, joita voidaan välittää lapsille ja nuorisolle, esimerkiksi *Kulttuurikoulurepun* välityksellä.

Tärkeää on myös edesauttaa, että suuret pohjoisnorjalaiset laitokset, kuten Hålogaland Teater ja Festspillene i Nord-Norge (Pohjois-Norjan musiikkijuhlat) kiinnittävät enemmän huomiota kveeni-/norjalaissuomalaiseen kulttuuriin. Parhaiten se saadaan aikaan useampien toimijoiden vuorovaikutuksena, joka yhteensä auttaa kiinnittämään enemmän huomiota kveenin kieleen ja kveenien/norjansuomalaisten taiteeseen ja kulttuuriin. Alueellisena kehitystoimijana maakunta voi stimuloida muun muassa tiedon lisäämistä ja verkostojen laajentamista, millä puolestaan voidaan lisätä kveenejä/norjansuomalaisia teemoja käsittelevien taiteellisten tuotosten saatavuutta ja laatua. Tänään sellaisten taiteellisten tuotosten puute on suuri. Kun huomio kasvaa, saatavuus ja laatu paranevat, valitsevat myös suuret taidelaitokset ja juhlat toivottavasti ohjelmistoonsa kulttuuriperinnön tämän osan.

8.4 Lapset ja nuoret

Lapset ja nuoret ovat erittäin tärkeä kohderyhmä kaikessa työssä, mikä koskee kveenien/ norjansuomalaisten asioita. Ilman että kieli- ja kulttuuriosaamista välitetään uusille sukupolville, ei kulttuuri pysy hengissä.

Vähemmistöön kuuluvien lasten on saatava mahdollisuus oppia omaa kulttuuriaan ja kieltään ja osallistua hyviin kulttuurielämyksiin, jotka rakentavat identiteettiä ja yhteisöön kuulumista. Nuorten nuorille suunnattu luotsijärjestelmä voi näyttää hyviä roolimalleja ja auttaa lujittamaan identiteettiä. Luotsijärjestelmästä tulee tehdä pysyvä valtion rahoittama järjestelmä, samalla tavalla kuin saamelaisista Tiennäyttäjistä, ja sen tulee toimia koko maassa. Kulttuurikoulureppu on toinen järjestelmä, jonka avulla voidaan lisätä tietoa kveeni-/norjansuomalaisesta kulttuurista lasten ja nuorten keskuudessa.

On tärkeää, että lapset ja nuoret saavat tietoa ja ymmärtämystä muista sekä kansallisista että kansainvälisistä vähemmistöryhmistä ja niiden kulttuurista, esimerkiksi kulttuuriyhteistyön ja vaihto-/kuunteluoppilasjärjestelmän avulla. Yhteistyön lisääminen meänkielisten kanssa voisi olla tällainen toimenpide. Kaikkien lasten ja nuorten, kulttuuritaustasta riippumatta, tulee päiväkodissa ja koulussa saada tietoa kveeneistä/norjansuomalaisista ja heidän kulttuuristaan.

Lapsille ja nuorille suunnatun kveeninkielisen kirjallisuuden tarve on suuri. Tässäkin voitaisiin panostaa kirjallisuuden kääntämiseen muista kielistä. Kielen oppimisessa on tärkeää, että lapsilla ja nuorilla on saatavilla paljon heidän tasolleen sopivia tekstejä.

8.5 Strategioita

- Jatkaa kveeneille suunnatun kirjastopalvelun kehittämistä
- Edistää kveenikirjallisuuden näkyvyyttä ja sen välittämistä yleisiin kirjastoihin.
- Perustaa tukijärjestelmiä sellaisen ulkomaisen kirjallisuuden kääntämiseksi, joka välittää tietoa kveeneistä/norjansuomaisista ja heidän tilanteestaan.
- Luoda edellytyksiä uuden luomiselle ja luovuudelle kveeni-/norjansuomalaisen taiteen ja kulttuurin alalla
- Tukea kveeni-/norjansuomalaisia lapsia ja nuoria koskevia hankkeita
- Stimuloida tukijärjestelmien perustamista kveenien kirjallisuudelle, taiteelle, musiikille, elokuvalle, tanssille ja teatterille.

sjoner som Hålogaland Teater og Festspillene i Nord-Norge blir mer oppmerksomme på kvensk/norskfinsk kultur. Dette skjer best gjennom et samspill flere aktører imellom som i sum bidrar til et sterkere fokus på kvensk språk og kvensk/norskfinsk kunst og kultur. Fylkeskommunen, som regional utviklingsaktør, kan bidra til å stimulere til blant annet økt kunnskapsproduksjon og større nettverk som i sin tur kan øke tilgangen og kvaliteten på kunstneriske produksjoner med kvenske/norskfinske temaer. I dag er det stor mangel på slike kunstneriske produksjoner. Med økt oppmerksomhet, større tilgang og bedre kvalitet vil forhåpentlig også de store kunstinstitusjonene og festivalene i regionen velge å ta denne delen av kulturarven inn i sin programmering.

8.4 Barn og unge

Barn og unge er en svært viktig målgruppe for alt arbeid med kvenske/norskfinske saker. Uten at språklig og kulturell kompetanse videreføres til nye generasjoner, kan kulturen ikke overleve.

Barn som tilhører minoriteten må få muligheten til å lære om sin egen kultur og språk og ta del i gode kulturopplevelser som bygger identitet og tilhørighet. Losordning med og for ungdom kan vise gode rollemodeller og bidra til styrking av identitet. Losordninga bør bli en fast ordning med statlig finansiering, på samme måte som samiske veivisere, og bør gjelde for hele landet. *Den kulturelle skolesekken* er en annen ordning som kan bidra til økt kunnskap om kvensk/norskfinsk kultur blant barn og unge.

Det er av betydning at barn og unge får kunnskap om og forståelse for andre minoritetsgrupper og deres kultur, både nasjonalt og internasjonalt, for eksempel gjennom kultursamarbeid og utveksling/hospiteringsordninger. Styrking av samarbeidet med meänkieli-miljøet kan være et slikt tiltak. Alle barn og unge, uansett kulturell tilhørighet, bør få lære om kvener/norskfinner og deres kultur gjennom barnehage og skole.

Det er et stort behov for litteratur på kvensk språk for barn og unge. Også her kan man satse på å oversette litteratur fra andre språk. I språklæring er det viktig at barn og unge har mange tekster tilgjengelig som er tilpasset deres nivå.

8.5 Strategier

- Videreutvikle kvensk bibliotektjeneste
- Arbeide for at kvensk litteratur er synlig og blir formidlet i folkebibliotekene.
- Etablere støtteordninger til oversettelser av utenlandsk litteratur som formidler kunnskap om kvener/norskfinner og kvenske/norskfinske forhold.
- Tilrettelegge for nyskaping og kreativitet i kvensk/norskfinsk kunst og kultur.
- Støtte prosjekter for kvenske/norskfinske barn og unge.
- Stimulere til etablering av støtteordninger til utgivelse av kvenskspråklig litteratur, kunst, musikk, film, dans og teater.

Sydämen kieli, vuosttas studeanttaid birra geat lohke kvenagiela UiT – Norgga árktalaš universitehtas. Finn McAlindens filmmas *The secret language* (2015) muitalit máŋggas oaiviliiddiset kvenagiela hárrái. McAlindin guoskkaha maid dálá gielladili kvenagiela dáfus.

Lea dárbu doaibmabijuide mat movttiidahttet ja loktejit ođđa kvena/norgga-suoma dáiddaprošeavttaid ja kulturbuvttademiid, maid lea vejolaš gaskkustit mánáide ja nuoraide *Kultuvrralaš skuvlalávkka* bokte.

Lea maid dehálaš váikkuhit dasa ahte stuora riikaoasseásahusat nu go Hålogalándda Teáhter ja Davvi-Norgga Feastariemut eanet atnet ávvira kvena/norgga-suoma kultuvrras. Buot buoremus livčče jos eanet aktevrrat ovttasbarget go dat nannešii kvenagiela ja kvena/norgga-suoma dáidda- ja kultursuorggi. Fylkkagielda, regionála ovddideaddjin, sáhttá maid váikkuhit dasa ahte buoridit máhttobuvttadeami ja viiddidit fierpmádagaid, mat fas sáhttet mielddisbuktit ahte kvena/norgga-suoma buvttadeamit lassánivčče ja kvalitehta maid buorránivčče. Váilivuohta dáiddalaš buvttademiid hárrái lea dál hui stuoris. Eanet fuomášupmi, eanet buvttadeamit ja buoret kvalitehta sávvamis dagahivčče ahte regiovnna stuora dáiddaásahusat ja festiválat vuoruhivčče dán oasi kulturárbbis go mearridit prográmmasisdoalu.

8.4 Mánát ja nuorat

Kvena/norgga-suoma áššiid oktavuođas leat mánát ja nuorat dehálaš ulbmiljoavku. Kultuvra ii ceavzze jos gielalaš ja kultuvrralaš gelbbolašvuohta ii fievrriduvvo viidáseappot ođđa buolvvaide.

Unnitlogu mánát fertejit oažžut vejolašvuođa oahppat ieżaset kultuvrra ja giela ja beassát oassálastit buriid kulturdáhpáhusain mat nannejit ieśdovddu ja gullevašvuođa. Ofelašortnega vuođđun lea ahte nuorat ieža gaskkustit dieđuid eará nuoraide ja ofelaččat sáhttet šaddat buorren ovdagovven ja identitehtanannejeaddjin. Ofelašortnet berre šaddat bistevaš ortnegin maid stáhta ruhtada, seamma go sámi ofelaččaid, ja berre leat riikkamiehtásaš ortnet. *Kultuvrralaš skuvlalávka* lea eará ortnet mii buorida máhtolašvuođa kvena/norgga-suoma kultuvrra birra mánáid ja nuoraid guovdu.

Lea hui mávssolaš ahte mánát ja nuorat nannejit máhtolašvuođa ja áddejumi eará unnitlohkojoavkkuide ja sin kultuvrii, sihke riikkas ja riikkaidgaskasaččat, ovdamearkka dihte kulturovttasbarggu ja lonohallan/guosseoahppiortnega bokte. Meänkieli-giellabirrasa nannen ja ovttasbargu dan olis sáhttá leat dakkár doaibmabidju. Buot mánát ja nuorat, beroškeahttá kultuvrralaš gullevašvuođas, berrejit mánáidgárddis ja skuvllas oahppat kvenaid/norggasuopmelaččaid birra ja sin kultuvrra.

Lea stuora dárbu mánáid ja nuoraid girjjálašvuhtii kvenagillii. Maiddái lea dárbu jorgalit girjjálašvuođa eará gielain. Giellaoahppamis lea dehálaš ahte mánát ja nuorat ožžot valjis teavsttaid mat leat heivehuvvon sin dássái.

8.5 Strategiijat
Viidáset ovddidit kvena girjerádjobálvalusa

- Bargat dan ovdii ahte kvena girjjálašvuohta čalmmustahttojuvvo ja gaskkustuvvo álbmotgirjerájuin
- Ásahit doarjjaortnegiid jorgalit olgoriikalaš girjjálašvuođa mii gaskkusta dieđuid kvenaid/norggasuopmelaččaid ja kvena/norgga-suoma áššiin
- Láhčit dili ođđaset ja hutkkálaš kvena/norggasuoma dáidagii ja kultuvrii
- Doarjut prošeavttaid kvena/norggasuopmelaš mánáid ja nuoraid várás
- Movttiidahttit ásahit doarjjaortnegiid vai eanet kvenagielat girjjálašvuohta, dáiddaduojit, musihkka, filbma, dánsa ja teáhter buvttaduvvojit ja almmuhuvvojit

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad FFK

Detalji Tuomaisentalosta Vesisaaren komuunissa.

Yksityiskohta Tuomaisen talosta Vesisaaressa.

Detalj fra Tuomainengården i Vadsø kommune.

Dás oainnát oasáža Tuomainengárdinis Čáhcesullo gielddas.

9. KYLTTYYRIMUISTOT, MUSEMI JA EI-MATERIAALINEN KYLTTYYRIPERIMÄ

9.1 Kylttyyrimuistot

Kvääninn/norjansuomalaisten kylttyyrimuistot kuuluthaan jo Finmarkun fylkinkomuunin työhön kylttyyrimuistoin ja kylttyyriperinön kans. Tääpänä oon tyhä 6 kvääninn kylttyyrimuistoo rauhoitettu Norjassa, ja 5 niistä oon Finmarkussa. Rahoitetut rustingit oon Bietilægården, Tuomainengården, Kumpulagården, Vesisaaren vanhaa rukkoushuonet, eli «Det gamle bedehuset», ja Holmengrån lohikylä Etelä-Varenkissa. Lisäksi työtelhään ette saatethaan laittaat ylinäkymän ja registreerata muita kvääninn/norjansuomalaissii kylttyyrimuistoi, ja jakkaat tiettoo näitten ympäri komuuniile plaana-assiissa.

Se oon synti ette kylttyyrimuistolaki ei jällää kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyrimuistoi. Laki suojelee automaatisesti kylttyyrimuistot jokka oon vanhemat ko vuoelta 1537, ja saamelaisten kylttyyrimuistot jokka oon vanhemat ko vuoelta 1917. Sen tähen oon tähelistä ottaat vaarin kvääninn/norjansuomalaisista kylttyyrimuistoista uussiin rauhoittamispäätöksiin kautta. Halluuma kans työtelä sen etheen ette kylttyyrimuistolain rauhoituksen raja vuoelta 1917 jällää kans kvääniin /norjansuomalaisten kylttyyrimuistoi.

Vuosina 2017-2018 oon fylkinkomuuni myötä Riikinantikvaarin työssä rauhoitusstrategian kans, ja kans heän prosjektissa nasjunaalisten minuriteettiin kylttyyrimuistoi varten. Riikinantikvaari tekkee ylinäkymän kvääninn/norjansuomalaisista kylttyyrimuistoista ja tähelisistä kylttyyrimuistotyypiistä. Tämä ylinäkymä luo sitte pohjan rauhoitusehotukselle valittui kylttyyrimuistoi varten.[21] Siihen otethaan myötä kylttyyrimuistot sekä Finmarkussa ja Tromssassa, ja se oon tärkkee ette saahaan myötä kylttyrimuistoi usseista paikoista. Riikinantikvaari tekkee työtä yhessä kvääniin/norjansuomalaisten yhistyksiin ja fylkinkomuuniin kans, ja oon ollu useeman kerran tutkimusreisula Finmarkussa ja Tromssassa fylkinkomuuniin kans. Prosjekti kartoittaa nykyiset kylttyyrimuistotyypit, niin ko maanpruuki- ja rakenusmiljööt, tervahauat, turvetalat ja kulkematiet. Se oon ollu aikomus laajenttaat kylttyyrimuistosanan, niin ette se täkkää kans objektit joita emmä ole alkupöräisesti hunteeranheet ette net kuuluttais kvääninn/norjansuomalaisten kylttyyrimuisthoin. Tässä yhtheyessä saatama mainita Alattion rahtuindustrin ja Kaivuonon kruuvan kylttyyrimuistot.

21 Riksantikvaren: *Nasjonale minoriteters kulturminner*

Kuva/valokuva/foto/govven: Synnøve Thingnæs / Marit Reiersen FFK

Lohikammi Syyrykopassa, Porsangin komuunissa.

Lohikammi Surbuktissa Porsangin kunnassa.

Laksegamme i Surbukt, Porsanger kommune.

Luossagoahti Suvrragohpis, Porsáŋggu gielddas.

9. KULTTUURIMUISTOT, MUSEOT JA AINEETON KULTTUURIPERINTÖ

9.1 Kulttuurimuistomerkit

Kveenien/norjansuomalaisten kulttuurimuistomerkit ovat integroitu osa Finnmarkin maakunnan kulttuurimuistomerkkejä ja kulttuuriperintöä koskevaa työtä. Norjassa on tällä hetkellä vain 6 rauhoitettua kveenien kulttuurimuistomerkkiä, joista 5 on Finnmarkissa. Rauhoitetut kohteet ovat Bietilægården, Tuomainengården, Kumpulagården, «Vanha rukoushuone» Vesisaaressa sekä Holmengrån lohenkalastuskylä Etelä-Varangissa. Lisäksi pyritään kartoittamaan ja rekisteröimään muita kveenien/norjansuomalaisten muistomerkkejä ja välittämään tietoja näistä kunnille kaavoituksen yhteydessä.

Kulttuurimuistomerkkilaki ei valitettavasti koske kveenien/norjansuomalaisten muistomerkkejä, se koskee automaattisesti muistomerkkejä ajalta ennen vuotta 1537 sekä saamelaisia muistomerkkejä ajalta ennen vuotta 1917. Siksi kveenien/norjansuomalaisten muistomerkeistä on tärkeä huolehtia uusilla rauhoituspäätöksillä, ja on toivottavaa pyrkiä muuttamaan lakia niin, että vuoden 1917 rauhoitusraja koskisi myös kveenien/norjansuomalaisten muistomerkkejä.

Vuosina 2017-2018 maakunta oli mukana Norjan museoviraston (Riksantikvaren) rauhoitusstrategiaa koskevassa työssä sekä sen kansallisten vähemmistöjen kulttuurimuistomerkkejä koskevassa projektissa. Museovirasto laatii luettelon kveenien/norjansuomalaisten kulttuurimuistomerkeistä ja tärkeistä muistomerkkityypeistä, mikä muodostaa perustan valittujen kulttuurimuistomerkkien rauhoitusehdotuksille.[22] Sekä Finnmarkin että Tromsin kulttuurimuistomerkit arvioidaan, ja on tärkeää, että rauhoitetut muistomerkit hajautetaan maantieteellisesti. Museovirasto tekee yhteistyötä kveenien/norjansuomalaisten yhdistysten ja maakuntien kanssa, ja se on käynyt useilla tarkastuskäynneillä Finnmarkissa ja Tromsissa maakuntien edustajien kanssa. Hankkeessa kartoitetaan jo tunnettuja kulttuurimuistomerkkityyppejä, kuten maatiloja, rakennusryhmiä, tervahautoja, turpeennostoalueita ja kulkuteitä. Tarkoitus on ollut laajentaa kulttuurimuistokäsitettä koskemaan myös kohteita, joita ei perinteisesti ole ajateltu kveenien/norjansuomalaisten muistomerkkeinä. Siinä yhteydessä voidaan mainita Alattion liuskakiviteollisuuteen ja Kåfjordin (Kaavuono) kaivostoimintaan liittyviä muistomerkkejä

22 Riksantikvaren: *Nasjonale minoriteters kulturminner*

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Eteläsatamassa Vuoreassa olthiin paljon assuujiita keilä oli suomalainen tavusta. Yksi eksemppeli tästä oon Ronthintalo jonka fiskari Thomas Jacobsen pykkäs vuosina 1865-66. Hiljemin talon omisti kuusamolainen Johan Henrik Ronthi, kenen jälkhiin talo oon saanu nimen. Talo oli suuriin laikkotalo Eteläsatamassa, ja enimästi assuujiila oli suomalainen alkupörä. Ronthintalo päässee nyt myötä prusjekthiin missä jajethaan tiettoo vanhoin pytingiitten restaureringista ja sikringistä. Prusjektii ohjaa Vardø Restored yhessä Vardø og Vardøhus museumsforeningin kans mikä kuuluu Varenkin museumhiin. Kalttii: Vardø Restored.

Vuoreijan Østervågenissa oli paljon suomalaistaustaisia. Esimerkkinä siitä on Ronthin talo, jonka kalastaja Thomas Jacobsen rakensi vuosina 1865–1866 ja jota kutsutaan myöhemmän omistajansa, kuusamolaisen Johan Henrik Ronthin mukaan. Talo oli Østervågenin suurin vuokra-asuntorakennus, ja sen useimmat asukkaat olivat peräisin Suomesta. Ronthin talo on mukana hankkeessa, jossa välitetään tietoa entistämisestä ja vanhan asutuksen suojelusta, jota toteuttaa Vardø Restored yhteistyössä Vuoreijan museon ja Vardøhus museumsforeningin kanssa. Lähde: Vardø Restored

I Østervågen i Vardø var innbyggere med finsk bakgrunn sterkt representert. Ronthigården, oppført i 1865-66 av fisker Thomas Jacobsen, og med navn fra senere eier Johan Henrik Ronthi fra Kuusamo, er et eksempel på dette. Gården var den største leiegården i Østervågen og de fleste beboerne var av finsk opprinnelse. Ronthigården inngår nå i et formidlingsprosjekt om restaurering og sikring av eldre bebyggelse i regi av Vardø Restored i samarbeid med Varanger museum avd. Vardø og Vardøhus museumsforening. Kilde: Vardø Restored

Østervågen nammasaš báikkis Várggáin leat ollu olbmot geain lea suomaduogáš. Ronthigárdin, maid guolásteaddji Thomas Jacobsen huksii jagiin 1865-66, ja gos Guossánlaš Johan Henrik Ronthi ásai, lea dasa ovdamearkan. Gárdin lei dan áiggi stuorámus láigoviessu Østervågen nammasaš báikkis ja eanaš olbmuin lei suomaduogáš. Ronthigárdin lea dál mielde dološ viesuid divodanprošeavttas maid Vardø Restored ovttasbarggus Várjjat musea Várggáid ossodagain ja Vardøhus museaservviin leat álggahan. Gáldu: Vardø Restored.

9. KULTURMINNER, MUSEUM OG IMMATERIELL KULTURARV

9.1 Kulturminner

Kvenske/norskfinske kulturminner er en integrert del av arbeidet med kulturminner og kulturarv i Finnmark fylkeskommune. Det er i dag bare 6 kvenske kulturminner som er fredet i Norge, 5 av dem i Finnmark. De fredete anleggene er Bietilægården, Tuomainengården, Kumpulagården, «Det gamle bedehuset» i Vadsø og Holmengrå laksefiskevær i Sør-Varanger. I tillegg jobbes det med å kartlegge og registrere andre kvenske/norskfinske kulturminner, og å videreformidle kunnskap om disse til kommunene i plansaker.

Dessverre omfattes ikke de kvenske/norskfinske kulturminnene av kulturminneloven, som gjelder automatisk freda kulturminner eldre enn 1537 og samiske kulturminner eldre enn 1917. Derfor er det viktig å ivareta de kvenske/ norskfinske kulturminnene gjennom nye fredningsvedtak, og det er ønskelig å arbeide for å endre kulturminneloven til ei fredningsgrense fra 1917 også for kvenske/norskfinske kulturminner.

I 2017-2018 er fylkeskommunen involvert i Riksantikvarens arbeid med fredningsstrategi og deres prosjekt for nasjonale minoriteters kulturminner. Riksantikvaren

Kuva/valokuva/foto/govven: Synnøve Thingnæs / Marit Reiersen FFK

Tradisjuunikäsityöntekkiijä Arne Graven restaureeraa navettaa Repokoskessa, Porsangin komuunissa. Kirjoitetuissa lähtheissä sanothaan ette navetta oon ollu piossa jo 1700-luvula.

Perinnekäsityöläinen Arne Graven entistää navettaa Repokoskella Porsangin kunnassa. Kirjallisten lähteiden mukaan navetta on ollut käytössä jo 1700-luvulla.

Tradisjonshåndverker Arne Graven restaurerer fjøs i Repokoski, Porsanger kommune. I følge skriftlige kilder har fjøsen vært i bruk allerede på 1700-tallet.

Árbevirolaš giehtaduojár Arne Graven divvumin náveha Riebannjavis, Porsáŋggu gielddas. Čálalaš gálduid mielde návet geavahuvvui juo 1700-logus.

9. KULTURMUITTUT, MUSEA JA VUOIŊŊALAŠ KULTURÁRBI

9.1 Kulturmuittut

Kvena/norgga-suoma kulturmuittut gullet Finnmárkku fylkkagieldda kulturmuito- ja kulturárbehálddašeapmái. Dál gávdnojit dušše 6 kvena suddjejuvvon kulturmuittu Norggas, dain leat 5 Finnmárkkus. Suddjejuvvon rusttegat leat Bietilædállu, Tuomainendállu, Kumpuladállu, «Boares čoakkalmasviessu» Čáhcesullos ja luossabivdosadji Ruksesvuonas Mátta-Várjjagis. Dan lassin kártejuvvojit ja registrerejuvvojit eará kvena/norgga-suoma kulturmuittut, ja gielddat ožžot dieđuid daid birra plánaáššiid oktavuođas.

Dađibahábut eai suddjejuvvo kvena/norgga-suoma kulturmuittut kulturmuitolága vuođul, mii suddje automáhtalaš ráfáidahttojuvvon kulturmuittuid mat leat áiggis ovdal 1537 ja sámi kulturmuittuid mat leat áiggis ovdal 1917. Dan dihte lea ge dehálaš suodjalit kvena/norgga-suoma kulturmuittuid ođđa ráfáiduhttinmearrádusaid bokte, ja sávahahtti livčče rievdadit kulturmuitolága dainna lágiin ahte maiddái kvena/norgga-suoma kulturmuittuid ráfáiduhttinrádji biddjo jahkái 1917.

Fylkkagielda oassálastá 2017-2018 rájes Riikaantikvára ráfáiduhttinstrategiijabarggus ja sin nationála unnitloguid kulturmuitoprošeavttas. Riikaantikváras leat ollislaš dieđut kvena/norgga-suoma kulturmuittuid ja dehálaš kulturmuitošlájaid birra, mat biddjojit vuođđun válljejuvvon kulturmuittuid guoskevaš ráfáiduhttinevttohussii.[20] Sihke Finnmárkkus ja Romssas galget kulturmuittut árvvoštallojuvvot, ja geográfalaš juohkáseapmi lea hui dehálaš. Riikaantikvára ovttasbargá kvena/norgga-suoma servviiguin ja fylkkagielddaiguin, ja lea máŋgii ovttas fylkkagielddaiguin čađahan diđoštallamiid Finnmárkkus ja Romssas. Prošeavtta olis galget dovddus kulturmuitošlájat kártejuvvot, nu go dállodoalut ja huksenbirrasat, bihkkarokkit, lavdnječuohpahagat ja johtolagat. Áigumuš lea leamaš viiddidit kulturmuitodoahpaga nu ahte dat sisttisdoallá maiddái objeavttaid

20 Riikaantikvára: *Nasjonale minoriteters kulturminner*

9.2 Museumit ja arkiivit

Museumit ja arkiivit oon iso resyrsi ko jajethaan ja lisäthään tietämystä kvääninn/norjansuomalaisen kylttyyrin ja histuurian ympäri.

Vesisaaren museumila – Ruija kvääninmuseumila, joka oon Varenkin musemin yksi osa, oon erityinen eesvastaus kvääniistä/norjansuomalaisista Finmarkussa, ja se tekkee tutkimusyhtheistyötä laakissa Tromssan universiteetin – Norjan arktisen universiteetin kans. Muut fylkin museumit jokka työtelhään kvääninn/ norjansuomalaisen histuurian kans, oon Alattion museumi ja RiddoDuottarMuseat – Porsangin museumi.

Tromssan museumi – Universiteetin museumi (Tromsø museum – Universitetsmuseet) oon se, jolla oon kokhoonpanot joissa oon tavaroita, kuvvii ja tutkimus-arkiivi. Museumi oon tähelinen resyrsi kvääninn/norjan-suomalaiselle kylttyyrille koko Pohjais-Norjassa.

Finmarkun fylkinbiblioteekilla oon eesvastaus ette koordineerata privaattiarkiiviitten verkkoo Finmarkussa. Privaattiarkiiviitten kokhoonpanot oon fylkinbiblioteek-issa, museumissa, Interkommunalt arkiv Finnmark (IKAF) ja Staatinarkiivissa Tromssassa. Nettiverkossa oon prosjektiita missä kovothaan materiaalii, niin ko vaikka prosjektissa *Vi er også her! Synliggjøring av glemte grupper*. Finmarkun fylkinbiblioteekissa ja Finmarkun museumissa oon kuvakokhoonpanot ja arkiivit missä oon kvääninn/ norjansuomalainen sisälys. Tähän laihiin meilä oon materiaalii mistä plokata privaatiitten kvääniin/norjansuomalaisten samfynniaktööriitten jälkhiin, ja saatama tehhä nämät näkkyyviksi ja jakkaat niistä tiettoo. DigitaltMuseum oon kuvamateriaaliitten yhtheinen jakamisfooruumi, ja arkiiviportaali Asta oon privaattiarkiivin jakamisfoorumi.

9.3 Ei-materiaalinen kylttyyriperintö

17. januaarikuuta vuona 2007 Norja ratifiseeras UNESCOn konvensjuunin *Konvensjuuni 17. oktooperikuuta vuona 2003 ei-materiaalisen kylttyyriperimän suojelusta.* Konvensjuuni oon tärkkee, ko sen kans lujitethaan tietämystä ja suojeluu alkupöräiskanssoin ja nasjunaalisten minuriteettiin kylttyyriperinöstä. Norjassa Kylttyyridepartementilla oon eesvastaus siitä ette konvensjuunin panhaan alule. Norjan UNESCO-kommisjuuni selittää mitä ei-materiaalinen kylttyyriperimä meinaa:

> *Kieli, performance-kynsti, sosiaaliset tavat ja skikat, tradisjunellin käsityön taijot, rituaalit, tieto ja taijot jokka kuuluthaan luonthoon oon eksemppelit ei-materiaalisesta kylttyyriperinöstä. Monile kansanjoukoile se oon juuri ei-materiaalinen perimä joka oon identiteetin kalttii, jolla oon histuurialinen pohja. Filosofian, arvot ja ajattelutavat viehään etheenkäsin suulisesti, kielen ja muitten ei-materiaalisten kommunikasjuunitappoin kautta. Tämän pohjan pääle oon samfynnin rakenettu.*[22]

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Paikannimet oon kans immateriaalinen kylttyyriperintö jonka oon tärkkee tehhä näkkyyväksi. Tässä kolmikielinen tiesjiltti Vesisaaren komuunissa.

Myös paikannimet ovat aineetonta kulttuuriperintöä, jota on tärkeää tehdä näkyväksi. Kuvassa kolmikielinen liikennemerkki Vesisaaresta.

Stedsnavn er også immateriell kulturarv som det er viktig å synliggjøre. Her et trespråklig veiskilt fra Vadsø kommune.

Báikenamat leat maid oassin vuoiŋŋalaš kulturárbbis ja daid lea dehálaš čalmmustahttit. Dá oaidnibehtet Čáhcesullo gieldda geaidnogalbba golmma gillii.

Finmarkussa kvääniin/norjansuomalaisten ei-materiaalinen kylttyyriperintö näkkyy tradisjunellisissa käsityötaijoissa niin ko venheen pykkäämisessä, kutomamönsteriissä, pukkuin neulomisessa, hirsipykkäämisessä, rauttiintyössä ja snikkarintyössä, ja kans laulu- ja musikkitradisjuunissa, ruokatradisjuunissa, saunatradisjuuniissa ja paikannimissä. Kieli oon tähelinen työkalu ko jajethaan ei-materiaalista kylttyyriperinttöö. Lisäksi kieli oon tärkkee ko viehään ei-materiaalisen kylttyyriperinön etheenkäsin tulleevalle sukupolvele. Suuliset muistelukset, eeventyyrit ja sanaparret kuuluthaan ei-materiaalisheen kylttyyri-perinthöön. Museumin silmissä ei-materiaaliset kylttyyri-muistot oon sama täheliset ko fyysiset kokhoonpanot.

Se oon tärkkee lujittaat kvääniin/norjansuomalaisten kylttyyriperinttöö, niin ette sen säilyttämisen ja käytön ehot oon hyvät kans tulleevaisuuessa. Tääpänä tehhään faakilista työtä tämän kans, muun myötä prosjektissa *Kvääniin/norjansuomalaisten ei-materiaalinen kylttyyri-perintö Varenkissa (Kvensk/norskfinsk immateriell kultur-arv i Varanger)* jonka Varenkin museumin Vesisaaren museumi – Ruijan kvääninmuseumi viepi läpi yhtheisty-

22 UNESCO: *Immateriell kulturarv*
23 Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger*
24 UiT – Norges arktiske universitet: *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture History*

9.2 Museot ja arkistot

Museot ja arkistot ovat suuri voimavara kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin ja historian välityksessä ja tiedon lisäämisessä niistä.

Vesisaaren museo on Finnmarkin kveeni-/norjansuomalaisvähemmistön vastuumuseo ja tekee tutkimusyhteistyötä Tromssan yliopiston kanssa. Muut maakunnan museot, jotka tutkivat kveenien/norjansuomalaisten historiaa, ovat Alta museum Alattiossa ja RiddoDuottar-Museat – Porsangin museo.

Tromssan yliopiston museon kokoelmissa on esineitä, valokuvia ja tutkimusarkisto, ja se on tärkeä voimavara kveeni-/norjansuomalaiselle kulttuurille koko Pohjois-Norjassa.

Finmarkun maakuntakirjastolla on vastuu Finnmarkin yksityisarkistoverkon koordinoimisesta. Yksityisarkistokokoelmia on maakuntakirjastossa, museoissa, Finnmarkin kuntienvälisessä arkistossa (IKAF) ja valtionarkistossa Tromssassa. Verkostolla on hankkeita aineiston keräämiseksi, esimerkiksi hanke *Vi er også her! Synliggjøring av glemte grupper* (Mekin olemme täällä! Unohdettujen ryhmien näkyväksi tekeminen). Finmarkun maakuntakirjastossa ja Finnmarkin museoissa on kveenejä/norjansuomalaisia koskevia valokuvakokoelmia ja arkistoja, jotta varmistetaan hyvä valikoima kveeni-/norjansuomalaistaustaisten yksityisten yhteiskunnan toimijoiden arkistoja ja saadaan ne yleisön tietoisuuteen ja välitetyksi. DigitaltMuseum on valokuva-aineiston yhteinen välitysalusta, ja arkistoportaali Asta on yksityisarkistojen välitysalusta.

9.3 Aineeton kulttuuriperintö

Norja hyväksyi 17. tammikuuta 2007 UNESCO:n 17. lokakuuta 2003 solmiman *yleissopimuksen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta.* Yleissopimus on tärkeä, koska se merkitsee alkuperäiskansojen ja kansallisten vähemmistöjen kulttuuriperintöä koskevan tietoisuuden ja suojelun lisäämistä. Norjassa yleissopimuksen täytäntöönpanosta vastaa kulttuuriministeriö. Norjan UNESCO-komissio antaa seuraavan selityksen siitä, mitä aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan:

> *Kieli, esittävä taide, sosiaaliset käytännöt, perinteiset käsityöläistaidot, rituaalit ja luontoon liittyvät tiedot ovat esimerkkejä aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Monille kansanryhmille aineeton perintö antaa tunteen identiteetistä ja historiaan kytkemisestä. Filosofia, arvot ja ajatustavat välittyvät suullisten perinteiden, kielen ja muiden aineettoman kommunikaation muotojen avulla ja muodostavat yhteiskunnan perustan.*[23]

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad FFK

Kväänin/norjansuomalainen pykkäämistapa oon osa kväänin/norjansuomalaisesta immateriaalisesta kylttyyriperinöstä. Tässä Varenkintalo-näyttelystä Vesisaaren museumissa – Ruijan kväänimuseumissa

Kveenien/norjansuomalaisten rakennustyyli on osa heidän aineetonta kulttuuriperintöään. Tässä Vesisaaren museon Varangintalo-näyttelyä.

Kvensk/norskfinsk byggestil er en del av den kvenske/norskfinske immaterielle kulturarven. Her fra utstillinga om Varanger-hus ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Kvena/norgga-suoma huksenvierru lea oassi kvena/norgga-suoma vuoiŋŋalaš kulturárbbis. Dás oainnát oasi Várjjat-viessočájáhusas Čáhcesullo museas – Ruija kvenamuseas.

Finnmarkissa kveenien/norjansuomalaisten aineeton perintö ilmenee muun muassa perinteisissä käsityöläistaidoissa, kuten veneenrakennuksessa, neulemalleina, pukuompelussa, salvomisessa, sepäntöissä ja puutöissä. Kieli on tärkeä väline aineettoman kulttuuriperinnön välittämisessä ja on lisäksi tärkeässä osassa, kun aineetonta kulttuuriperintöä välitetään seuraavalle sukupolvelle. Suulliset kertomukset, sadut ja sananlaskut kuuluvat aineettomaan kulttuuriperintöön. Museoissa aineettomilla kulttuuriperinnöillä on sama asema kuin museon muilla, fyysisillä kokoelmilla.

Kveenien/norjansuomalaisten aineettoman kulttuuriperinnön vahvistaminen on tärkeää, jotta sille varmistetaan hyvät edellytykset säilyä ja olla käytössä jatkossakin. Asian hyväksi tehtävästä tieteellisestä työstä voi mainita projektin *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger,* jota Vesisaaren museo toteuttaa yhdessä Norjan teknillis-luonnontieteellisen yliopiston (NTNU) ja Ruijan Kveeniliiton kanssa,[24] sekä projektin *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture Industry*, jossa yhteistyökumppanit ovat Tromssan yliopisto, Vesisaaren museo ja Nicolaysen Film.[25]

23 UNESCO: *Immateriell kulturarv*
24 Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger*
25 UiT – Norges arktiske universitet: *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture History*

utarbeider en oversikt over kvenske/norskfinske kulturminner og viktige kulturminnetyper, som vil danne grunnlag for et fredningsforslag til utvalgte kulturminner.[22] Kulturminner i både Finnmark og Troms skal vurderes, og det er viktig med en geografisk spredning. Riksantikvaren samarbeider med kvenske/norskfinske foreninger og med fylkeskommunene, og har hatt flere befaringer i Finnmark og Troms sammen med fylkeskommunene. Prosjektet innebærer kartlegging av allerede kjente kulturminnetyper, slik som gårdsbruk og bygningsmiljøer, tjæremiler, torvuttak og ferdselsveier. Det har vært en hensikt å utvide kulturminnebegrepet til å omfatte objekter som vi ikke tradisjonelt har tenkt på som kvenske/ norskfinske. I den sammenheng kan kulturminner knyttet til skiferdrift i Alta og gruvedrift i Kåfjord nevnes.

9.2 Museer og arkiv
Museer og arkiver er en stor samfunnsressurs for formidling og økt kunnskap om kvensk/norskfinsk kultur og historie.

Varanger museum avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum er ansvarsmuseum for minoriteten kvener/norskfinner i Finnmark, og har forskningssamarbeid med UiT – Norges arktiske universitet. Andre museer i fylket som arbeider med kvensk/norskfinsk historie er Alta museum og RiddoDuottarMuseat – Porsanger museum.

Tromsø museum – Universitetsmuseet har samlinger av gjenstander, foto og forskningsarkiv, og er en viktig ressurs for kvensk/norskfinsk kultur i hele Nord-Norge.

Finnmark fylkesbibliotek har koordineringsansvar for nettverk for privatarkiv i Finnmark. Samlinger av privatarkiv finnes på fylkesbiblioteket, i muséene, i Interkommunalt arkiv Finnmark (IKAF) og Statsarkivet i Tromsø. Nettverket har prosjekter for innsamling av materiale, f.eks. prosjektet *Vi er også her! Synliggjøring av glemte grupper*. Finnmark fylkesbibliotek og museene i Finnmark har fotosamlinger og arkiv med kvensk/norskfinsk innhold for å sikre et godt utvalg etter private kvenske/ norskfinske samfunnsaktører, og for å synliggjøre og formidle disse. DigitaltMuseum er felles formidlingsplattform for fotomateriale, og arkivportalen Asta er formidlingsplattform for privatarkiv.

9.3 Immateriell kulturarv
Den 17. januar 2007 ratifiserte Norge UNESCOs *Konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*. Konvensjonen er viktig da den innebærer en styrking av bevisstheten og vernet om urfolks og nasjonale minoriteters kulturarv. I Norge er Kulturdepartementet ansvarlig for implementering av konvensjonen. Den norske UNESCO-kommisjonen gir følgende forklaring på hva som menes med immateriell kulturarv:

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad

Kvääninkieliset paikannimet koristethaan Vesisaaren museumin – Ruijan kväänimuseumin ulkopuolta.

Kveeninkieliset paikannimet koristavat Vesisaaren museon pihaa.

Stedsnavn på kvensk pryder utsiden av Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Kvena báikenamat čiŋahit Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea olgoseainni.

> *Språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er eksempler på immateriell kulturarv. For mange folkegrupper er den immaterielle arven en kilde til identitet med forankring i historien. Filosofi, verdier og tenkemåter overføres gjennom muntlige tradisjoner, gjennom språk og andre former for ikke-materiell kommunikasjon, og utgjør samfunnets fundament.*[23]

I Finnmark gir den kvenske/norskfinske immaterielle kulturarven seg uttrykk i blant annet tradisjonelle håndverksferdigheter som båtbygging, strikkemønster, draktsøm, lafting, smedarbeid og snekring, og også i

22 Riksantikvaren: *Nasjonale minoriteters kulturminner*
23 UNESCO: *Immateriell kulturarv*

maid mii dábálaččat eat ane kvena/norgga-suoma kulturmuitun. Dan oktavuođas sáhttá namuhit kulturmuittuid Áltá ráktodoaimma ja Gávvuona veaikeruvkke oktavuođas.

9.2 Museat ja arkiiva

Museat ja arkiivvat leat stuora servodatresursa kvena/norgga-suoma kultuvrra ja historjjá gaskkusteapmái ja gelbbolašvuođa ovddideapmái.

Várjjat musea oss. Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea ovddasvástida unnitloguid kvenaid/norggasuoma museaberoštumiid Finnmárkkus, ja das lea dutkanovttasbargu UiT – Norgga árktalaš universitehtain. Eará museat fylkkas mat barget kvena/norgga-suoma historjjáin leat Álttá musea ja RiddoDuottarMusea – Porsáŋggu musea.

Romssa museas – Universitehtamuseas gávdnojit dávvir- ja govvačoakkáldagat ja dutkanarkiiva, ja lea mávssolaš resursa kvena/norgga-suoma kultuvrii olles Davvi-Norggas.

Finnmárkku fylkkagirjerájus lea koordinerenovddasvástádus Finnmárkku priváhtaarkiivafierpmádahkii. Priváhtaarkiivačoakkáldagat gávdnojit fylkkagirjerájus, museain, Gielddaidgaskasaš arkiivvas Finnmárkkus (IKAF) ja Stáhtaarkiivvas Romssas. Fierpmádagas leat jođus dávvirčohkkenprošeavttat, omd. Prošeakta *Mii leat ain dás! Vajálduvvon joavkkuid čalmmustahttin*. Finnmárkku fylkkagirjerájus ja Finnmárkku museain leat govvačoakkáldagat ja arkiivat kvena/norgga-suoma áššiid birra sihkkarastin dihte dehálaš priváhta dieđuid kvenaid/norggasuopmelaččaid maŋis, ja daid lea vejolaš čalmmustahttit ja gaskkustit. DigitálaMusea lea oktasaš gaskkustangaskaoapmi govvačoakkáldagaid várás, ja arkiivaportála Asta lea fas gaskkustangaskaoapmi priváhtaarkiivva várás.

9.3 Vuoiŋŋalaš kulturárbi

Ođđajagimánu 17.b.2007 vuolláičálii Norga *UNESCO-soahpamuša vuoiŋŋalaš kulturárbbi suodjaleami birra*, mearriduvvon golggotmánu 17.b.2003. Konvenšuvdna lea dehálaš go dan ulbmil lea lasihit diđolašvuođa ja suodjalit eamiálbmogiid ja našuvnnalaš unnitloguid vuoiŋŋalaš kulturárbbi. Norggas lea Kulturdepartemeanttas ovddasvástádus doibmiibidjat soahpamuša. Norgga UNESCO-kommišuvdna čilge maid vuoiŋŋalaš kulturárbbi mearkkaša dáinna lágiin:

> *Giella, dáidda, sosiála vierut, árbevirolaš giehtaduodji, rituálat, luonddu guoskevaš máhttu ja čehppodat leat vuoiŋŋalaš kulturárbbi ovdamearkkat. Vuoiŋŋalaš kulturárbi lea ollu álbmotjoavkkuide identitehtadovdomearka čadnojuvvon historjái. Filosofiija, árvvut ja jurddašanvuogit fievrriduvvojit njálmmálaš árbevieruid bokte, giela ja eará vuoiŋŋalaš gulahallamiid bokte, ja leat servodaga vuođđun.*[21]

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad, FFK

Osa Varenkintalo-näyttelystä Vesisaaren museumissa – Ruijan kväänimuseumissa.

Osa Vesisaaren museon Varangintalo-näyttelyä.

Del av utstillinga om Varangerhus ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum.

Dás oainnát oasáža Várjjatvieso-čájáhusas, Čáhcesullo museas – Ruija kvenamuseas.

Finnmárkkus oidno kvena/norgga-suoma vuoiŋŋalaš ulturárbi earret eará árbevirolaš giehtaduojis, omd. fanashuksen, gođđinminstarat, bivttasgoarrun, ceahkkun, rávdedoaibma ja snihkkáruššan, maiddái lávlun- ja musihkkavierut, borramušvierut, sávdnjevierut ja báikenamat. Giella lea dehálaš vuoiŋŋalaš kulturárbedieđuid gaskkusteamis, lassin dan ahte giella lea dehálaš go vuoiŋŋalaš árbedieđuid galgá viidáset fievrridit boahtte buolvvaide. Njálmmálaš muitalanvierut, máidnasat ja sátnevádjasat gullet vuoiŋŋalaš kulturárbái. Museat árvvusatnet vuoiŋŋalaš kulturmuittuid seamma ollu go fysalaš čoakkáldagaid mat muđui gávdnojit museain.

Kvena/norgga-suoma vuoiŋŋalaš kulturárbbi lea dehálaš nannet sihkkarastin dihte buriid geavahan- ja gáhtteneavttuid. Fágalaš prošeavttat dan oktavuođas leat Kvena/norgga-suoma vuoiŋŋalaš kulturárbi Várjjagis maid Várjjat musea ossodat Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea čađaha ovttasbarggus Norgga teknihkalaš luonddudieđalaš universitehtain (NTNU) ja Norgga kvenaid servviin – Ruijan Kveeniliitto,[22] ja prošeakta *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture Industry*, ovttasbargu gaskal UiT – Norgga árktalaš universitehta, Varjjat musea oss. Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea ja Nicolaysen Film.[23]

21 UNESCO: *Immateriell kulturarv*
22 Várjjat musea, oss. Čáhcesullo musea – Ruija kvenamusea: *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger*
23 UiT – Norgga árktalaš universitehta: *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture History*

össä Norjan teknilis-luonontietheelisen universiteetin (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU) ja Ruijan Kveeniliiton – Norske kveners forbund kans,[23] ja prosjektissa *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture Industry*, joka oon yhtheistyö Tromssan universiteetin – Norjan arktisen universiteetin, Varenkin museumin Vesisaaren museumin – Ruijan kvääninmuseumin ja Nicolaysen Filmin kans.[24]

9.4 Paikannimet

Paikannimet näytethään meile tien, niin ette saatama orienteerata mailmassa. Net oon kans kieleliset kylttyyrimuistot. Paikannimilä oon oikkeus samhaan suojelhuun ko vanhoila rakenuksila ja tingoila. Dokumenteeratut paikannimet oon ei-materiaalinen kylttyyrimuisto ja nasjunaalinen rikkhaus, jota pittää suojela ja vieä etheenkäsin. Kvääninkieliset paikannimet muistelhaan asettumisesta, elämäkeinosta ja kylttyrisestä yhtheenkuulumisesta meän maanoshaan läpi monet saat vuoet. Viraliset ja privaatit monenkieliset sjiltit oon selvä merkki yhen alan monenkielisyyestä ja kylttyyrisestä monipuolisuuesta.[25]

Tääpänä löyämä kvääninpaikannimmii usseissa komuunissa Finmarkussa ja Pohjais-Tromssassa. Finmarkussa Alattion, Porsangin, Tenon, Etelä-Varenkin, Vesisaaren ja Vuorean komuuniissa oon viljasti kvääninpaikannimmii. Monet näistä kvääninpaikannimistä oon tyhä kvääninpaikannimistä tahi suomen kielen puhhuujiitten piossa, ko taas toiset nimet oon laajemin tunnetut, niin ko Vesisaari (Vadsø), Pyssyjoki (Børselv), Pykeijä (Bugøynes) ja Kirkkoniemi (Kirkenes).[26]

Paikannimilain – Lov om stadnamn – mooli oon säilyttäät paikannimet kylttyyrimuistoina ja anttaat yhtheiset reekelit siitä kunka paikannimet kirjoitethaan viralisesti. Kylttyyridepartementti valittee paikannimikonsulentit norjankielissii ja kvääninkielissii paikannimmii varten. Norjankielinen ja kvääninkielinen paikannimipalvelus oon Kieliraatin alla. Paikannimipalvelus – Kvensk stedsnavntjeneste redigeeraa ja ylösdateeraa Kvääninpaikannimidaattabaasin (www.kvenskestedsnavn.no), joka oon osa Kieliraatin paikannimipalveluksesta.

Paikannimilaissa §1 kolmanessa osassa seissoo: "*Lova gjeld når organ for stat, fylkeskommune og kommune skal fastsetje stadnamn eller skrivemåten av dei, eller bruke dei i tenesta*." Erityisesti se ette paikannimilaki jällää sillon ko viraliset orgaanit piethään paikannimmii, oon tyhä vähän tunnettu. Tämä jällää esimerkiksi ko laitethaan informasjuunikarttoi, tahi merkathaan polkkui sjilttiilä.

Kieliminuriteetin jäseniilä saattaa olla eri meiningit nimmiin antamisesta ja kunka paikannimet kirjoitethaan, mutta paikannimilain fookus oon siinä, ette kunka nimet sanothaan paikan päälä.

Kvääninpaikannimet tarvithaan eriliikaisen suojelun. Minuriteettikielen osina net oon painostuksen alla. Kvääninpaikannimilä oon suojelu paikannimilain jälkhiin, mutta tyhä harvat nimet oon tulheet myötä kartthoin, ja vielä harvemat tiesjiltthiin.[27]

Finmarkun fylkinkomuuni meinaa ette se oon tähelistä suojela paikannimet samhaan laihiin ko kylttyyrimuistot, niin ette net säilythään ja tehhään näkkyyviksi.

9.5 Strategiat

- Kuurota jakamistoimii kvääninpaikannimistä kylttyrii, histuuriaa ja samfunnielämää varten, eriliikaisesti lapsii ja nuorii kohthaan.
- Jatkata työn, missä registreerathaan kvääninpaikannimet kylttyyrimuistot.
- Työtelä sen etheen ette kylttyyrimuistolain rauhoitusraja vuoelta 1917 jällää kans kvääninpaikannimissii kylttyyrimuistoi.
- Lujittaat ja konkretiseerata kylttyyrimuistosuojelun kvääninpaikannimissii kylttyyrimuistoi varten.
- Olla toimiija siinä ette kvääninkylttyyri museumiissa saa hyvät eelytykset.
- Turvata ette meilä oon hyvät arkiivit privaatiitten kvääniin/norjansuomalaisten samfynninaktööriitten jälkhiin, ja kans ette nämät tehhään näkkyyviksi ja tunnetuiksi.

25 Språkrådet 2015a; 2015b
26 Andreassen 2008; Språkrådet 2015c
27 Andreassen 2008

9.4 Paikannimet

Paikannimet ovat tienviittoja, jotka auttavat meitä perehtymään ympäristöömme. Ne ovat myös kielellisiä kulttuurimuistoja. Paikannimillä on oikeus suojeluun samalla tavoin kuin vanhoilla rakennuksilla ja esineillä. Dokumentoidut paikannimet ovat aineettomia kulttuurimuistoja, joita tulee suojella ja joiden käyttöä tulee jatkaa. Kveeninkieliset paikannimet todistavat asutuksesta, elinkeinoista ja kuulumisesta alueemme kulttuuriin usean vuosisadan ajan. Julkiset ja yksityiset monikieliset paikannimikilvet ovat selkeitä merkkejä alueen monikielisyydestä ja kulttuurin moninaisuudesta.[26]

Nykyään kveeninkielisiä paikannimiä on monissa Finnmarkin ja Tromsin kunnissa. Runsaasti kveeninkielistä nimistöä säilyttäneitä Finnmarkin kuntia ovat Alta (Alattio), Porsanger (Porsanki), Tana (Teno), Sør-Varanger (Etelä-Varanki), Vadsø (Vesisaari) ja Vardø (Vuoreija). Monia kveeninkielisiä paikannimiä käyttävät vain kveenin tai suomen kielen puhujat, toiset nimet taas ovat yleisesti tunnettuja, kuten Vesisaari, Pyssyjoki (Børselv), Pykeijä (Bugøynes) ja Kirkkoniemi (Kirkenes).[27]

Paikannimilain tarkoituksena on säilyttää paikannimiä kulttuurimuistomerkkeinä ja antaa yhteiset säännöt julkisessa käytössä olevien paikannimien kirjoitusasulle. Kulttuuriministeriö nimittää paikannimineuvojia norjalaisille ja kveeninkielisille paikannimille. Norjan ja kveenin paikannimipalvelua hallinnoi Kielineuvosto (Språkrådet). Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus toimittaa ja päivittää paikannimitietokantaa (www.kvenskestedsnavn.no) osana Kielineuvoston paikannimipalvelua.

Paikannimilain 1,3 §:ssä sanotaan: "*Laki koskee valtion, maakunnan ja kunnan elimiä, kun ne vahvistavat paikannimiä tai niiden kirjoitusasuja tai käyttävät niitä virantoimituksessaan*." Varsinkin se, että lakia tulee noudattaa, kun paikannimeä käytetään virantoimituksessa, tunnetaan huonosti. Määräys koskee esimerkiksi informaatiokarttojen laatimista tai retkipolkujen viitoittamista.

Kielivähemmistön sisällä voi olla eriäviä käsityksiä paikannimien antamisesta ja kirjoitusasusta, mutta paikannimilaki tähdentää voimakkaasti paikallista ääntämystä.

Kveeninkieliset paikannimet tarvitsevat erityistä suojelua, koska niihin vähemmistökielisinä kohdistuu erityisen kova paine. Kveeninkieliset paikannimet ovat paikannimilain nojalla suojeltuja, mutta silti vain harvat nimet on otettu karttoihin, ja vielä harvemmat tienviittoihin.[28]

Finnmarkin maakunta pitää tärkeänä suojella paikannimiä kulttuurimuistomerkkeinä varmistaakseen hyvät edellytykset niiden säilymiselle ja tunnetuksi tulemiselle.

9.5 Strategiat

- Tukea varsinkin lapsille ja nuorille suunnattuja kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin, historian ja yhteiskunnan välitystoimenpiteitä.
- Jatkaa kveenien/norjansuomalaisten kulttuurimuistomerkkien rekisteröintityötä.
- Vaatia edelleenkin kulttuurimuistomerkkilain muuttamista siten, että automaattinen rauhoitusraja 1917 koskisi myös kveenien/norjansuomalaisten kulttuurimuistomerkkejä.
- Edesauttaa kveenien/norjansuomalaisten kulttuurimuistomerkkien suojelun vahvistamista ja konkretisointia.
- Kannustaa hyvien edellytysten luomista museoiden kveenikulttuurin välitykselle.
- Varmistaa hyvä valikoima yksityisten kveeni-/norjansuomalaisten yhteiskunnan toimijoiden arkistoja ja huolehtia niiden tunnetuksi tekemisestä ja välityksestä.

26 Språkrådet 2015a; 2015b
27 Andreassen 2008; Språkrådet 2015cc
28 Andreassen 2008

sang- og musikktradisjon, mattradisjon, badstu-tradisjoner og stedsnavn. Språket er et viktig verktøy i formidling av immateriell kulturarv, i tillegg til at språk spiller en viktig rolle i overføringen av immateriell kulturarv til neste generasjon. Muntlige fortellinger, eventyr og ordtak hører til immateriell kulturarv. For museene har de immaterielle kulturminnene samme status som museenes øvrige fysiske samlinger.

Det er viktig å styrke stillingen for kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv for å sikre gode vilkår for videre bevaring og bruk. Av faglig arbeid som gjøres med dette, kan nevnes prosjektet *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger* som Varanger museum avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum gjennomfører i samarbeid med Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Norske kveners forbund – Ruijan Kveeniliitto,[24] og prosjektet *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture Industry*, et samarbeid mellom UiT – Norges arktiske universitet, Varanger museum avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum og Nicolaysen Film.[25]

9.4 Stedsnavn

Stedsnavn er veivisere som hjelper oss med å orientere oss i omverdenen. De er også språklige kulturminner. Stedsnavn har krav på vern på samme måte som gamle bygninger og gjenstander. Dokumenterte stedsnavn er immaterielle kulturminner og en nasjonal rikdom som bør vernes om og videreføres. Kvenske stedsnavn vitner om bosetting, næring og kulturell tilhørighet til landsdelen vår gjennom flere hundre år. Offentlige og private skilt på flere språk er tydelige tegn på flerspråklighet og kulturelt mangfold i et område.[26]

I dag finner vi kvenske stedsnavn i flere kommuner i Finnmark og Nord-Troms. I Finnmark har kommunene Alta, Porsanger, Tana, Sør-Varanger, Vadsø og Vardø et rikt kvensk navnetilfang. Mange av de kvenske stedsnavna er kun i bruk blant brukere av kvensk eller finsk språk, mens andre navn er mer allment kjent, slik som Vesisaari (Vadsø), Pyssyjoki (Børselv), Pykeijä (Bugøynes) og Kirkkoniemi (Kirkenes).[27]

Lov om stadnamn har som formål å bevare stedsnavn som kulturminner og gi felles regler for skrivemåten av stedsnavn i offentlig bruk. Kulturdepartementet oppnevner stedsnavnkonsulenter for norske og kvenske stedsnavn. Den norske og kvenske stedsnavntjenesten administreres av Språkrådet. Kvensk stedsnavndatabase (www.kvenskestedsnavn.no) redigeres og oppdateres av Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus, som er en del av stedsnavntjenesten i Språkrådet.

I stadnamnlova §1 tredje ledd står det: "*Lova gjeld når organ for stat, fylkeskommune og kommune skal fastsetje stadnamn eller skrivemåten av dei, eller bruke dei i tenesta.*" Særlig dette med at lova skal følges når stedsnavn brukes i tjeneste er lite kjent. Dette vil gjelde når det for eksempel produseres informasjonskart eller skilting av turstier.

Innbyrdes i den språklige minoriteten kan det være ulike oppfatninger om navngiving og stavemåten av stedsnavn, men i stadnamnlova er fokuset på den stedlige uttalen sterkt.

De kvenske stedsnavnene trenger et spesielt vern, da de som del av et minoritetsspråk blir utsatt for et særlig press. Kvenske stedsnavn har vern etter lov om stedsnavn, men det er likevel få navn som er kommet med på kart, og enda færre på vegskilt.[28]

Finnmark fylkeskommune mener det er viktig å verne om stedsnavn som kulturminner for å sikre gode vilkår for videre bevaring og synliggjøring.

9.5 Strategier

- Støtte formidlingstiltak for kvensk/norskfinsk kultur, historie og samfunnsliv, spesielt overfor barn og unge.
- Fortsette arbeidet med registrering av flere kvenske/norskfinske kulturminner.
- Fortsatt være pådriver for en endring av kulturminneloven til ei fredningsgrense fra 1917 også for kvenske/norskfinske kulturminner.
- Bidra til styrking og konkretisering av kulturminnevernet for kvenske/norskfinske kulturminner.
- Være en pådriver for gode vilkår for formidling av kvenkultur i museene.
- Sikre et godt utvalg av arkiver etter private kvenske/norskfinske samfunnsaktører, og sørge for at disse blir synliggjort og formidlet.

24 Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger*
25 UiT – Norges arktiske universitet: *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture History*
26 Språkrådet 2015a; 2015b
27 Andreassen 2008; Språkrådet 2015c

9.4 Báikenamat

Báikenamat leat oahpisteaddjit mat veahkehit min dádjadit máilmmis. Dat leat maid gielalaš kulturmuittut. Gáhttengáibádus gusto maiddái báikenamaide, nu go boares visttiide ja dávviriidda. Duođaštuvvon báikenamat leat vuoiŋŋalaš kulturmuittut ja nationála riggodat maid berre suodjalit ja viidáset fievrridit. Kvena báikenamat duođaštit ássanbáikkiid, ealáhusaid ja kultuvrralaš gullevašvuođa min riikkaoasis čuohtejagiid čađa. Guovllu máŋggagielatvuohta ja kulturšláddjivuohta čalmmustahttojuvvo čielgasit almmolaš ja priváhta máŋggagielat galbbaid bokte.[24]

Kvena báikenamat gávdnojit máŋgga gielddas Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Finnmárkkus leat gielddain nu go Álttás, Porsáŋggus, Deanus, Mátta-Várjjagis, Čáhcesullos ja Várggáin valjit kvena báikenamat. Muhtun kvena báikenamat geavahuvvojit sin gaskkas geat hálddašit kvena- dahje suomagiela, ja muhtun namat leat eanet dovddus almmolaš oktavuođas, nu go Vesisaari (Čáhcesuolu), Pyssyjoki (Bissojohka), Pykeijä (Buođggát ja Kirkkoniemi (Girkonjárga).[25]

Báikenammalága ulbmil lea gáhttet báikenamaid kulturmuitun ja mearridit oktasaš čállinvuogi njuolggadusaid báikenamaide mat geavahuvvojit almmolaččat. Kulturdepartemeanta nammada báikenammakonsuleanttaid dárogielat ja kvenagielat báikenamaide. Giellaráđđi hálddaša dárogiel ja kvenagiel báikenammabálvalusa. Kvena báikenammabálvalus – Paikannimipalvelus, mii lea oassi Giellaráđđi báikenammabálvalusas doaimmaha ja ođasmahttá kvena báikenammadiehtovuođu (www.kvenskestedsnavn.no)

Báikenammalága §1 goalmmát lađas cealká: “Láhka gusto go orgánat nu go stáhta, fylkkagielda ja gielda galget mearridit báikenama dahje riektačállima báikenamaide, dahje jos dat galget geavahuvvot almmolaš oktavuođas.” Erenoamášvuohta lea dat ahte lea uhcán dovddus ahte láhka galgá maid čuvvojuvvot go báikenamma geavahuvvo almmolaš oktavuođas. Dat gusto ovdamearkka dihte go ráhkaduvvojit diehtokárttat ja galbbat bálgáide.

Gielalaš unnitlogu siskkobealde sáhttet leat iešguđet oaivilat namaid ja riektačállima dáfus, muhto báikenammalágas deattuhuvvo báikkálaš olbmuid dadjanvuohki nannosit.

Kvena báikenamaid lea erenoamáš dárbu gáhttet, dan dihte go unnitlohkogiella lea sakka áitojuvvon. Kvena báikenamat galget suodjaluvvot báikenammalága vuođul, muhto almmatge leat uhcán namat mielde kárttain, ja ain hárvvibut geaidnogalbbat[26] kvenagillii.

Finnmárkku fylkkagielda oainnu mielde lea dehálaš gáhttet báikenamaid kulturmuitun sihkkarastin dihte buriid eavttuid viidáset suodjaleapmái ja čalmmustahttimii.

9.5 Strategiijat

- Doarjut kvena/norgga-suoma kultuvrii, historjái ja servodateallimii guoskevaš gaskkustandoaibmabijuid, erenoamážit mánáid ja nuoraid guovdu
- Joatkit registreret eanet kvena/norgga-suoma kulturmuittuid
- Ain áŋgiruššat kulturlága rievdadusa ovdii, nu ahte maiddái kvena/norgga-suoma kulturmuittuid ráfáiduhttinrádji biddjo jahkái 1917.
- Fuolahit ahte kvena/norgga-suoma kulturmuittuid suodjaleapmi nannejuvvo ja čielggaduvvo
- Áŋgirit oaččuhit áigái buriid eavttuid kvenakultuvrii guoskevaš gaskkusteapmái museain.
- Sihkkarastit valjis arkiivačoakkáldagaid priváhta kvena/norgga-suoma servodataktevrraid maŋis, ja fuolahit ahte dat čalmmustahttojuvvojit ja gaskkustuvvojit.

24 Giellaráđđi 2015a; 2015b
25 Andreassen 2008; Giellaráđđi 2015c
26 Andreassen 2008

Susiaalinen meedia saattaa olla helppo ja effektiivinen tapa tehhä kvääninnorjansuomalaisen kylttyyrin ja samfynnielämän näkkyyväksi. Tässä markkeerathaan Kvääninkansan päivää Sentraaliadministrasjuunissa Finmarkun fylkinkomuunissa vuona 2018.

Somen käyttö voi olla yksinkertainen ja tehokas tapa tehdä kveenien/ norjansuomalaisten kulttuuria ja yhteiskuntaelämää näkyväksi. Kuvassa Finnmarkin maakunnan keskushallinnon Kveenien päivän 2018 viettoa. .

Bruk av sosiale medier kan være en enkel og effektiv måte å synliggjøre kvensk/norskfinsk kultur og samfunnsliv på. Her fra markering av Kvenfolkets dag 2018 i Sentraladministrasjonen i Finnmark fylkeskommune.

Sosiála mediaid lea álki geavahit čalmmustahttit kvena/norgga-suoma kultuvrra ja servodateallima. Kvenabeaivvi 2018 ávvodoaluin Guovddášhálddahusas, Finnmárkku fylkkagielddas.

Kuva/valokuva/foto/govven: FFK

10. INTERNASJUNAALINEN YHTHEISTYÖ, KYLTTYYRIELÄMÄNKEINO, TURISMI JA MEEDIAT

10.1 Internasjunaalinen yhtheistyö
Finmarkun fylkinkomuunin selvä mooli oon tehhä yhtheistyön kanssoin välilä maholiseksi. Tähelisimät toimikeinot tässä tappauksessa oon Barentsin yhtheistyö ja Pohjaiskalotin yhtheistyö.

EU-programit, missä koulut tehhään yhtheistyötä, tahi oppiijat kylästelhään muitten minuriteettijoukkoin tykönä Euroopassa, saatethaan olla hyvä tapa lujittaat identiteettii ja yhtheenkuulumista. Prosjektit, missä tehhään yhtheistyötä sekä jajethaan kokemuksii ja tiettoo muitten minurieettijoukkoin kans Pohjalan ulkopuolela, saatethaan lujittaat ja tehhä kvääninkielen ja kvääninnorjansuomalaisen kylttyyrin näkkyyväksi. Norrbottenin läänilä oon usseita valvomiskomuuniita meänkieltä varten. Se saattaa olla eriliikaisen kannattaava tehhä yhtheistyötä Tornionlakson komuuniitten ja miljöitten kans, missä työtelhään systemaattisesti ette lujittaat meänkielen paikkaa kylttyyri- ja samfynnielämässä.

Finmarkun fylkinkomuuni teki vuona 2017 yhtheistyösopimuksen Lapplandin regiunaaliraatin kans Suomessa.[29] Sopimuksheen kuuluu muun myötä turismi, elämänkeino ja kylttyyri, ja tämän alle vielä litteratuuri- ja biblioteekkiyhtheistyö. Usseitten toimiin päämoolijoukko oon lapset ja nuoret.

10.2 Kvääniin/norjansuomalaisten assiit meediassa
Kvääniin/norjansuomalaisten assiit oon tyhä vähän näkkyyvät meediassa. Raadiossa, TVssä ja muissa meedioissa kuuluu harvoin kvääninja suomen kieltä. NRK P2ssa oli usseitten vuossiin aijan 12 minuutin suomenlähätys kerran viikossa, eli *Finsksendinga*, joka täkkäs Pohjais-Norjan. Nyt oon sen sijhaan tullu nettilaita www.nrk.no/kvensk/.

Riikinmeedioissa oon tyhä vähän uutismateriaalii missä otethaan ylös kvääniin/norjansuomalaisten histuurian ja samfynnielämän. Yksi syy siihen saattaa olla journalistiin tietotasa ja redaksjuunin prioriteeringit.

29 Yhtheistyösopimus Finnmarkin fylkinkomuunin ja Lapplandin regiunaaliraatin kans.
Lujettavissa: https://www.ffk.no/_f/p10/id3ba1d96-051c-452f-a82f-e83a0ae8fcac/samarbeidsavtale-finnmark-lappland.pdf

Kuva/valokuva/foto/govven: Synnøve Thingnæs / Marit Reiersen FFK

Rahtuhytät Peskassa. Hytät oon siiretty, alkupöräisesti net seisothiin rahturotkon likelä ja niissä työtelthiin ja kans asuthiin.

Liuskakivimajoja Pæskatunissa. Majat on siirretty, alun perin ne sijaitsivat liuskakivilouhimoilla, ja niitä käytettiin sekä asuntoina että työpajoina.

Skiferhytter på Pæskatun. Hyttene er flyttet, de stod opprinnelig ved skiferbruddene og ble brukt både til å bo og arbeide i.

Barttat ráktodoaimma oktavuođas. Barttat leat sirdojuvvon, álggos dat ledje huksejuvvon ráktodoaimma várás ja geavahuvvojedje ássan ja bargobáikin.

10. KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ, KULTTUURIELINKEINOT, MATKAILU JA VIESTIMET

10.1 Kansainvälinen yhteistyö

Finnmarkin maakunnan nimenomainen tavoite on luoda mahdollisuudet kansalaisyhteistyölle. Tärkeimmät välineet siihen ovat Barentsin yhteistyö ja Pohjoiskalotin yhteistyö.

EU:n kouluyhteistyö- tai oppilasvaihto-ohjelma Euroopan muiden vähemmistökieliryhmien kanssa voi olla hyvä tapa vahvistaa identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta. Yhteistyö-, kokemustenvaihto- ja tiedonvälityshankkeet pohjoismaiden ulkopuolisten vähemmistöryhmien kanssa voivat edistää kveenin kielen ja kveenien/norjansuomalaisten kulttuurin näkyvyyttä ja vahvuutta. Norrbottenin läänissä on useita kuntia, joissa meänkielellä on virallinen asema. Erityisen hedelmällistä olisi yhteistyö Tornion laakson kuntien ja miljöiden kanssa, joissa työskennellään järjestelmällisesti meänkielen paikasta kulttuuri- ja yhteiskuntaelämässä.

Finnmarkin maakunta solmi vuonna 2017 yhteistyösopimuksen Lapin maakunnan kanssa.[29] Sopimus käsittää muun muassa matkailun, elinkeinoelämän ja kulttuurin, mukaan lukien kirjallisuus- ja kirjastoyhteistyön. Useiden toimenpiteiden pääkohderyhmänä ovat lapset ja nuoret.

10.2 Kveenit/norjansuomalaiset viestimissä

Kveenejä/norjansuomalaisia koskevat asiat ovat heikosti näkösällä viestimissä, ja radiossa, televisiossa ja muissa viestimissä kuulee vähän kveeniä ja suomea. NRK P2:ssa oli vuosikausia 12 minuuttia kestävä viikoittainen suomenkielinen lähetys, jonka kuuluvuusalue oli Pohjois-Norja. Se on nyt korvattu nettisivulla www.nrk.no/kvensk/.

Valtakunnallisissa viestimissä on yleensä niukasti aineistoa, joka käsittelee kveenien/norjansuomalaisten historiaa ja yhteiskuntaelämää. Yhtenä syynä saattaa olla toimittajien tiedontaso ja toimituksen priorisoinnit.

Sanomalehti Ruijan Kaiku perustettiin vuonna 1995, ja

29 Finnmarkin maakunnan ja Lapin maakunnan yhteistyösopimus, osoite: https://www.ffk.no/_f/p10/id3ba1d96-051c-452f-a82f-e83a0ae8fcac/samarbeidsavtale-finnmark-lappland.pdf

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad,FFK

Teemana fotograaffi Jaakko Heikkilän monissa kuvissa oon minuriteetti ja kylttyyrinen identiteetti. Tässä hän muistelee yhen prusjektin ympäri missä hän oon pitäny meänkieltä omassa työssä. Vuona 2017 Heikkilälle annethiin Barentsin kylttyyristipendin hänen rajanylittäävästä kynsti- ja kylttyyrityöstä.

Valokuvaaja Jaakko Heikkilän kuvien teemana on usein vähemmistö ja kulttuuri-identiteetti. Tässä hän kertoo hankkeesta, jossa hän on käyttänyt meänkieltä työssään. Vuonna 2017 Heikkilälle jaettiin Barentsin kulttuuriapuraha rajat ylittävästä taide- ja kulttuurityöstään.

Temaet i mange av fotografen Jaakko Heikkiläs bilder er minoriteter og kulturell identitet. Her forteller han om et prosjekt hvor han har brukt meänkieli i arbeidet sitt. I 2017 ble Heikkilä tildelt Barents kulturstipend for sitt grensekryssende kunst- og kulturarbeid.

Govvejeaddji Jaakko Heikkilä govaid fáddá lea dávjá unnitlogut ja kultuvrralaš identitehta. Dás muitala son iežas prošeavtta birra mas son geavahii meänkieli. Heikkilä oaččui 2017:s Barents kulturstipeandda iežas rádjarasttideaddji dáidda- ja kulturbarggu ovddas.

10. INTERNASJONALT SAMARBEID, KULTURNÆRING, REISELIV OG MEDIER

10.1 Internasjonalt samarbeid
Det er et uttalt mål for Finnmark fylkeskommune å tilrettelegge for folk-til-folk-samarbeid. De viktigste virkemidlene i så måte er Barentssamarbeidet og Nordkalottsamarbeidet.

EU-programmer for skolesamarbeid eller elevutveksling med andre minoritetsspråklige grupper i Europa kan være en god måte å styrke identitet og tilhørighet på. Prosjekter med samarbeid, erfaringsutveksling og kunnskapsoverføring med minoritetsgrupper utenfor Norden kan bidra til synliggjøring og styrking av kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur. Norrbotten län har flere forvaltningskommuner for meänkieli. Særlig kan det være fruktbart å samarbeide med kommuner og miljøer i Tornedalen, der det jobbes systematisk med styrking av meänkieli sin plass i kultur- og samfunnsliv.

Finnmark fylkeskommune inngikk i 2017 samarbeidsavtale med Lappland regionale råd i Finland.[29] Avtalen omfatter blant annet reiseliv, næring og kultur, herunder også litteratur- og biblioteksamarbeid. Barn og unge er hovedmålgruppe for flere av tiltakene.

10.2 Kvensk/norskfinsk i media
Kvenske/norskfinske saker er lite synlige i mediene, og det er lite kvensk og finsk tale å høre i radio, TV og andre

29 Samarbeidsavtale mellom Finnmark fylkeskommune og Lappland regionale råd. Tilgjengelig fra: https://www.ffk.no/_f/p10/id3ba1d96-051c-452f-a82f-e83a0ae8fcac/samarbeidsavtale-finnmark-lappland.pdf

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad FFK

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

10. RIIKKAIDGASKASAŠ OVTTASBARGU, KULTUREALÁHUS, MÁTKEEALÁHUS JA MEDIAT

10.1 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu
Finnmárkku fylkkagielda lea cealkán ahte fylkkagieldda mihttomearrin lea láhčit vejolašvuođaid álbmogis-álbmogii ovttasbargui. Dan oktavuođas leat Barentsovttasbargu ja Davvikalohttaovttasbargu deháleamos váikkuhangaskaoamit.

EO-prográmmat mat ovddidit skuvlaovttasbarggu dahje ohppiidlonohallama eará unnitlohkogiellajoavkkuiguin Eurohpás sáhttet buori vuogi mielde nannet nuoraid identitehta ja gullevašvuođa.

Ovttasbargoprošeavttat, vásáhuslonohallan ja gelbbolašvuođasirdin eará unnitlohkojoavkkuiguin Davviguovlluid olggobealde leat mielde čalmmustahttimin ja nannemin kvenagiela ja kvena/norgga-suoma kultuvrra. Norrbotten Guovllus leat máŋga hálddašanguovllu gieldda. Lea erenoamáš stuora ávki ovttasbargat Duortnosleagi gieldda-iguin ja birrasiiguin, gos diđolaččat barget dan ovdii ahte nannet meänkieli sajádaga kultur- ja servodateallimis.

Finnmárkku fylkkagielda dagai 2017:s ovttasbargošiehtadusa Lapplándda regionála ráđiin Suomas.[27] Šiehtadus siskkilda earret eará mátkeealáhusa, ealáhussuorggi ja kultuvrra, nu maiddái girjjálašvuođa- ja girjerádjoovttasbarggu. Mánát ja nuorat leat ollu doaibmabijuin váldoulbmiljoavku.

10.2 Kvena/norgga-suoma media
Kvena/norgga-suoma áššit leat uhcán oidnosis mediain, ja uhcán kvena- ja suomagiella gullo rádios, TV:s ja eará mediain. NRK P2 sáddii máŋga jagi *Finsksendinga*, 12 minuhta guhkkosaš prográmma mii sáddejuvvui juohke vahkku ja gullui dušše Davvi-Norggas. Dat lea dál heaittihuvvon ja dan sadjái lea ásahuvvon ođđa fálaldat; neahttabáiki www.nrk.no/kvensk/

Riikkamediain leat dábálaččat uhcán áššit kvena/norgga-suoma historjjá ja servodateallima birra. Okta sivva dasa sáhttá leat journalisttaid máhttodássi ja doaimmahuslaš vuoruheamit.

27 Ovttasbargošiehtadus gaskal Finnmárkku fylkkagieldda ja Lapplándda regionála ráđi. Dás gávnnat dokumeantta: https://www.ffk.no/_f/p10/id3ba1d96-051c-452f-a82f-e83a0ae8fcac/samarbeidsavtale-finnmark-lappland.pdf

Kuva/valokuva/foto/govven: Monica Milch Gebhart/Varanger museum

Kääniviikola 2016 tehhään oppiijat sjilttiitä joissa oon kääninkieliset paikannimet. Tässä klassi 5C Vesisaaren lastenkoulusta. Tieätkö mitä nämät kääninkieliset paikannimet oon norjaksi?

Kveeniviikolla oppilaat tekevät kilpiä kveeninkielistä paikannimistä. Tässä Vesisaaren alakoulun 5C luokka käymässä. Tiedätkö, mitä nämä kveeninkieliset nimet ovat norjaksi?

På Kvenuka 2016 lager elevene skilt med kvenske stedsnavn. Her er klasse 5C fra Vadsø barneskole på besøk. Vet du hva de kvenske stedsnavnene er på norsk?

2016 Kvenavahkus oahppit ráhkadedje báikenammagalbbaid kvenagillii. Dá lea Čáhcesullo 5C luohkká guossis. Dieđát go kvena báikenamaid dárogillii?

Ruijan Kaiku-aviisin perustethiin vuona 1995 ja se tullee ulos joka viies viikko. Sen mooli oon olla ittenäinen uutisaviisi kääniile, norjansuomalaisile ja suomalaisile Norjassa. Ruijan Kaiku saapi kuurttoo staatin budsjetin kautta.

Finmarkun fylkinkomuunilla oon oma nettilaita kvääninnorjansuomalaissii assiita varten; https://www.ffk.no/kultur/kvensk-norskfinsk/. Fylkinkomuuni saattaa tehhä kääniin/norjansuomalaisten olot näkkyyvämmäksi meedia- ja tietotyön avula omissa pulitikkialoissa.

10.3 Kylttyyrielämänkeino ja turismi

Kylttyyrielämäkeino ja turismi, jonka pohjana oon monikielinen Finmarkku ja kvääninnorjansuomalainen kylttyyri ja histuuria, oon jotaki missä oon iso potensiaali. Saamelainen turismi ja kylttyyrielämänkeino oon ollu eistyksessä pitemän aijan, mutta kvääninnorjansuomalainen kylttyyri ja histuuria oon enämenki ollu ylheisesti piossa markkinaviemisessä. Tyhä harvat kvääninnorjansuomalaisprofiiliset aktöörit oon vienheet konseptii etheenkäsin ja tarjonheet elämyksii missä pohjana oon kvääninnorjansuomalainen kylttyyri ja histuuria. Yksi hyvä ja läpityötelty konsepti oon Elsa Haldorsenin Bugøynes Opplevelser Etelä-Varenkin komuunissa. Firma oon monen vuoen aijan pitäny norjansuomalaisen kylttyyrin ja histuurian kauppamielessä, ja satsanu tämän pääle. Muita eksemppeliitä oon Alattion rahun histuurian jakaminen ja Kventunet Porsangissa.

Finmarkun museumit oon tärkkeet turistimoolit. Tavalisesti museumiissa oon käyny joukon paljon vierhaita, kans suomalaissii turistiita. Suomenkielinen opastus ja profileerausmateriaali suomeksi, ja hiljemin kans kääniksi, oon osa tarjouksesta. Museumit annethaan kans ulos monikielissii publikasjuuniita kvääninnorjansuomalaisten teemoin ympäri.

Se oon tarvet ette tullee lissää yhtheistyötä niitten viralisten ja privaatiitten aktööriitten kesken, jokka työtelhään turismineistyksen kans ja jajethaan tiettoo kvääninnorjansuomalaisen histuurian ja samfynnielämän ympäri.

Tässä fylkinkomuuni saattaa ottaat eesvastauksen eistysaktöörinnä ja koordineerata työtä ja työtelä sen etheen ette turismieistyksen ja kylttyyrielämänkeinon kvääninnorjansuomalaiset aktöörit opastuthaan toinen toishiin. Matkaelämän ja pohjaisten opinttoin institutti Tromssan universiteetissa (kampus Alattio) oon luonolinen faakilinen yhtheistyöpartneri turismieistyksen työn kans.

10.4 Strategiat

- Työtelä internasjunaalisen yhtheistyön etheen, muun myötä yhtheistyö kanssoin kesken.
- Työtelä kvääninnorjansuomalaisen kylttyyrielämäkeinon ja turismin etheen
- Innostaat ette kvääninkielen otethaan pithoon meediassa, kielisentteriissä ja muissa kohattelupaikoissa.
- Markkeerata Kääninkansan päivää ja muita tärkkeitä tapattummii Finmarkun fylkinkomuunissa, ja tähän laihiin tehhä kvääninnorjan-suomalaiset näkkyyvämmiksi.

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

se ilmestyy joka viides viikko. Sen tavoitteena on olla riippumaton uutislehti kveeneille/norjansuomalaisille ja Norjassa asuville suomalaisille. Ruijan Kaiku saa tukea valtion budjetista.

Finnmarkin maakunnalla on oma kveenejä/norjansuomalaisia asioita käsittelevä verkkosivu osoitteessa https://www.ffk.no/kultur/kvensk-norskfinsk/. Maakunta voi auttaa lisäämään kveenien/norjansuomalaisten asioiden näkyvyyttä media- ja tiedotustyössään politiikkansa alueilla.

10.3 Kulttuurielinkeinot ja matkailu

Monikieliseen Finnmarkiin ja kveenien/norjansuomalaisten kulttuuriin ja historiaan perustuvilla kulttuurielinkeinoilla on suuri potentiaali. Kun saamelaisten kulttuurielinkeino ja matkailu ovat kehittyneet jo pidemmän aikaa, on kveenejä/norjansuomalaisia suuremmassa määrin käytetty yleisellä tasolla markkinoinnissa. Harvat kveeni-/norjansuomalaistaustaiset toimijat ovat kehittäneet konseptia, joka tarjoaa elämyksiä, jotka perustuvat erityisesti kveenien/norjansuomalaisten kulttuuriin ja historiaan. Hyvin työstetty hanke on Elsa Haldorsenin luoma Bugøynes Opplevelser Etelä-Varangin kunnassa. Yritys on vuosikausia panostanut markkinoinnissaan määrätietoisesti norjansuomalaisten kulttuuriin ja historiaan. Muita esimerkkejä välityksestä ovat Alattion liuskakiven historia ja Porsangerissa sijaitseva Kventunet.

Finnmarkin museot ovat tärkeitä matkailukohteita. Perinteisesti museoissa on käynyt runsaasti vierailijoita, myös Suomesta. Opastus ja profilointiaineisto suomeksi ja vähitellen myös kveeniksi on osa museoiden tarjontaa. Museot painattavat myös monikielisiä julkaisuja, joiden aiheet käsittelevät kveenejä/norjansuomalaisia.

Tarvittaisiin lisää julkisten ja yksityisten tarjoajien välistä yhteistoimintaa matkailun kehittämisessä ja kveenien/norjansuomaisten historian ja yhteiskuntaelämän välittämisessä. Siinä voisi maakunta ottaa vastuun kehittäjänä koordinoimalla työtä ja luomalla edellytyksiä verkoston rakentamiselle kveenien/norjansuomalaisten matkailun kehittämisessä ja kulttuurielinkeinoissa. Matkailun ja pohjoisten opintojen instituutti Tromssan yliopistossa (Alattion kampus) on luonnollinen asiantuntijayhteistyökumppani matkailun kehitystyössä.

10.4 Strategiat

- Luoda edellytyksiä kansainväliselle yhteistyölle, muun muassa kansalaisyhteistyölle.
- Luoda edellytyksiä kveenien/norjansuomalaisten kulttuurielinkeinoille ja matkailulle.
- Kannustaa kveenin kielen käyttöön ottoa viestinten, kielikeskusten ja muiden kohtaamispaikojen avulla.
- Edesauttaa lisäämään näkyvyyttä viettämällä Kveenien päivää (Kvenfolkets dag) ja muita tärkeitä tapahtumia Finnmarkin maakunnassa.

Kuva/valokuva/foto/govven: Synnøve Thingnæs / Marit Reiersen FFK

Alattionrahtu Peskassa. Trond Strifeldt näyttää kunka rahtui katkaisthaan.

Alattion liuskakiveä Pæskatunissa, Trond Strifeldt näyttää, miten liuskakivi katkaistaan.

Altaskifer på Pæskatun. Trond Strifeldt viser kutting av skifer.

Pæskatun ráktodoaibma. Trond Strifeldt čájeha mo ráktogeđggiid galgá čuohpat.

medier. NRK P2 hadde i flere år Finsksendinga, med 12 minutters sendetid per uke til dekningsområde Nord-Norge. Dette tilbudet er nå erstattet av nettsiden www.nrk.no/kvensk/.

I riksmediene er det generelt lite stoff som tar opp kvensk/norskfinsk historie og samfunnsliv. En årsak kan være journalisters kunnskapsnivå og redaksjonelle prioriteringer.

Avisa Ruijan Kaiku ble grunnlagt i 1995 og kommer ut hver femte uke, med formål om å være en uavhengig nyhetsavis for kvener, norskfinner og finlendere i Norge. Ruijan Kaiku får støtte over statsbudsjettet.

Finnmark fylkeskommune har en egen side for kvenske/ norskfinske saker, tilgjengelig på https://www.ffk.no/kultur/kvensk-norskfinsk/. Fylkeskommunen kan bidra til økt synliggjøring av kvenske/ norskfinske forhold gjennom medie- og informasjonsarbeid innen sine politikkområder.

10.3 Kulturnæring og reiseliv

Kulturnæring og reiseliv basert på det flerspråklige Finnmark og kvensk/norskfinsk kultur og historie har et stort potensial. Mens samisk reiseliv og kulturnæring har hatt en utvikling over lengre tid, har det kvenske/norskfinske i større grad vært brukt på en generell måte i markedsføring. Få aktører med kvensk/norskfinsk profil har videreutviklet konseptet med tanke på å tilby opplevelser basert spesifikt på kvensk/norskfinsk kultur og historie. Et godt og gjennomarbeida konsept er Bugøynes Opplevelser ved Elsa Haldorsen i Sør-Varanger kommune. Firmaet har i mange år har hatt målrettet satsing og markedsføring av norskfinsk kultur og historie. Andre eksempler er formidling av Alta-skiferens historie og Kventunet i Porsanger.

Museene i Finnmark er viktige turistmål. Tradisjonelt har museene vært godt besøkt, også av turister fra Finland. Finsk guiding og profileringsmateriale på finsk og etterhvert også kvensk er en del av tilbudet. Museene gir også ut flerspråklige publikasjoner om kvenske/norskfinske tema.

Det er behov for økt samhandling mellom offentlige og private tilbydere for reiselivsutvikling og formidling av kvensk/norskfinsk historie og samfunnsliv. Her kan fylkeskommunen ta ansvar som utviklingsaktør ved koordinerende arbeid og tilrettelegging for nettverksbygging innen kvensk/norskfinsk reiselivsutvikling og kulturnæring. Institutt for reiseliv og nordlige studier ved UiT (campus Alta) er en naturlig faglig samarbeidspartner i arbeid med reiselivsutvikling.

10.4 Strategier

- Tilrettelegge for internasjonalt samarbeid, blant annet folk-til-folk-samarbeid.
- Tilrettelegge for kvensk/norskfinsk kulturnæring og reiseliv.
- Være pådrivere for å ta kvensk språk i bruk via media, språksentra og andre møtesteder.
- Bidra til økt synlighet gjennom å markere Kvenfolkets dag og andre viktige begivenheter i Finnmark fylkeskommune.

Kuva/valokuva/foto/govven: Nina Merete Austad FFK

Illustrasjuunikuva.

Kuvituskuva.

Illustrasjonsbilde.

Čájáhusgovva.

Aviisa FFL Ruijan Kaiku álggahuvvui jagi 1995 ja almmuhuvvo juohke viđát vahku, ja ulbmil lea doaibmat sorjjasmeahttun ja ođasaviisan kvenaid, norggasuopmelaččaid ja suopmelaččaid várás Norggas. Ruijan Kaiku oažžu doarjaga stáhtabušeahta bokte.

Finnmárkku fylkkagielddas lea sierra neahttabáiki kvena/norgga-suoma áššiid várás, mii gávdno dáppe: https://www.ffk.no/kultur/kvensk-norskfinsk/. Fylkkagielda áigu iežas politihkkasurggiid siskkobealde fuolahit ahte kvena/norgga-suoma áššit eanet bohtet oidnosii media- ja diehtojuohkinbarggus.

10.3 Kulturealáhus ja mátkeealáhus

Kulturealáhusas ja mátkeealáhusas vuođđuduvvo máŋggagielat Finnmárkui ja kvena/norgga-suoma kultuvrii ja historjái leat ollu vejolašvuođat. Sámi mátkeealáhus ja kulturealáhus leat ovdánan hui bures juo máŋga jagi, muhto kvena/norgga-suoma áššit eai leat ožžon erenoamáš fuomášumi márkanastindoaimmain. Eai leat galle kvena/norgga-suoma aktevrra geat leat ovddidan fálaldagaid vuođđuduvvon kvena/norgga-suoma kultuvrii ja historjái. Okta buorre ja buresdoaibmi fálaldat lea Buođggáid Vásáhusat (Bugøynes Opplevelser) maid Elsa Haldorsen, Mátta-Várjjagis lea álggahan. Fitnodat lea ollu jagiid ulbmillaččat vuoruhan ja márkanfievrridan norgga-suoma kultuvrra ja historjjá. Eará ovdamearkkat leat Álttá-ráktoruvkke historjjá gaskkusteapmi ja Kventunet Porsáŋggus.

Finnmárkku museat leat dehálaš turistabáikkit. Álo leamaš nu ahte ollu olbmot fitnet museain, nu dahket maiddái Suoma mátkkošteaddjit. Oahpisteapmi ja márkanfievrridanmateriálat suomagillii ja dađi mielde maiddái kvenagillii lea oassi museaid fálaldagas. Museat almmuhit maid máŋggagielat čállosiid kvena/norgga-suoma áššiid birra.

Dárbbašuvvo buoret ovttasbargu almmolaš ja priváhta mátkeealáhusdoaimmaheddjiid ja kvena/norgga-suoma historjjá ja servodateallima gaskkusteddjiid gaskkas. Das sáhttá fylkkagielda ovdáneami oččodeaddjin váldit ovddasvástádusa koordinerendoaimmain ja kvena/norgga-suoma mátkeealáhusa ja kulturealáhusa fierpmádatláhčimis. Mátkeealáhusa ja Davviguovllu oahpuid instituhtta (campus Álttá) lea lunddolaš fágalaš ovttasbargoguoibmi mátkeealáhusa ovddidanbarggus.

10.4 Strategiijat

- Láhčit dili riikkaidgaskasaš ovttasbargui, earret eará álbmogis-álbmogii-ovttasbargui.
- Láhčit dili kvena/norggasuoma kulturealáhussii ja mátkeealáhussii.
- Áŋgirit oaččuhit eanebuid geavahišgoahtit kvenagiela medias, giellaguovddážiin ja eará deaivvadanbáikkiin.
- Váikkuhit dasa ahte Kvenabeaivvi ávvudeapmi ja eará dehálaš dáhpáhusat Finnmárkku fylkkagielddas čalmmustahttojuvvojit buorebut.

11. LITTERATUURI / LITTERATUR / GIRJJÁLAŠVUOHTA

Andreassen, Irene (2008): *Kvenske stedsnavn* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Lar-meir-om-namn/Artiklar/Kvenske-stedsnavn/ [Sist besøkt: 29.05.2018]

ELDIA – European Language Diversity for All: *About the project* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.eldia-project.org/index.php/about-the-project [Sist besøkt: 04.04.2018]

Evjen, Bjørg: *Bidrag til historien om den kvenske befolkningen i Finnmark* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://kvenskinstitutt.mediaserver.no/historie/bidrag-til-historien-om-den-kvenske-befolkningen-i-finnmark/ [Sist besøkt: 22.11.2017]

Finnmark fylkeskommune (2018): *Samarbeidsavtale mellom Finnmark fylkeskommune og Lappland regionale råd* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.ffk.no/_f/p10/id3ba1d96-051c-452f-a82f-e83a0ae8fcac/samarbeidsavtale-finnmark-lappland.pdf [Sist besøkt: 03.05.2018]

Finnmark fylkesting (2018): *Vedtak i sak 9/18, Behandling av resultat av forhandlinger med Troms fylkeskommune*. Tilgjengelig fra: http://opengov.cloudapp.net/Meetings/ffk/Meetings/Details/531354?agendaItemId=203880 [Sist besøkt: 02.05.2018]

Finnmark fylkesting (2014): *Vedtak i sak 28/14: Innbyggerinitiativ for oppgradering av kvensk språk fra nivå II til nivå III i Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk.* Tilgjengelig fra: http://opengov.cloudapp.net/Meetings/ffk/Meetings/Details/253731?agendaItemId=201245 [Sist besøkt: 31.01.2018]

Kainun institutti – Kvensk institutt: *Om Kainun institutti – Kvensk institutt*. Tilgjengelig fra: http://www.kvenskinstitutt.no/om-kainun-institutti/ [Sist besøkt: 28.05.2018]

Kommunal- og moderingseringsdepartementet (2018): *Regjeringen gir støtte til tre nye kvenske språksentre* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-gir-stotte-til-tre-nye-kvenske-spraksentre/id2597102/

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2017): *Målrettet plan 2017-2021 – videre innsats for kvensk språk.* Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/videre-innsa/id2587416/ [Sist besøkt: 29.06.2018]

Kommunal- og regionaldepartementet (2000): *St. meld. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar.* Tilråding frå Kommunal- og regionaldepartementet av 8. desember 2000, godkjent i statsråd same dagen. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-15-2000-2001-/id585195/ [Sist besøkt: 09.05.2018]

Kultur- og kirkedepartementet (2007): *St. meld. 35 (2007-2008) Mål og meining. En heilskapleg norsk språkpolitikk.* Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/ [Sist besøkt: 09.05.2018]

Kulturrådet (2010): *Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven.*

Maliniemi, Kaisa: *Kvensk litteratur* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.kvenskinstitutt.no/kultur/kvensk-litteratur/ [Sist besøkt: 28.05.2018]

Niemi, Einar (2006): "National Minorities and Minority Policy in Norway", in Sia Spiliopoulou Akermark (ed.): *International Obligation and National Debates: Minorities around the Baltic Sea.* The Åland Islands Peace Institute, pp. 397-451.

Niemi, Einar, Jan Eivind Myhre og Knut Kjeldstadli (2003): *Norsk innvandringshistorie*, bind 1 og 2. Pax forlag: Oslo.

Nygaard, Vigdis og Jørgen Bro (2015). *Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk*. Rapport 14/2015, Norut.

Office of the United Nations High Commissioner on Human Rights (1966): *International Covenant on Civil and Political Rights* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://web.archive.org/web/20080705115024/http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm [Sist besøkt: 01.02.2018]

Regjeringen (2017): *Politisk plattform for en regjering utgått fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre: Jeløya-plattformen* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/e4c3cfd7e4d4458fa8d3d2bb1e43bcbb/plattform.pdf [Sist besøkt: 29.04.2018]

Riksantikvaren: *Nasjonale minoriteters kulturminner* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.riksantikvaren.no/Tema/Urfolk-minoritetar-og-kulturminne/Nasjonale-minoriteters-kulturminner [Sist besøkt: 09.05.2018]

Ryymin, Teemu & Jukka Nyyssönen (2012): «Fortellinger i nordnorsk minoritetshistorie». Tilgjengelig fra: https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/4869/article.pdf?sequence=1 [Sist besøkt: 28. mai 2018]

Statsspråk (2013): *Statlig språkmangfold*. Nr. 3, 2013.

Språkrådet (2015a): *Hvorfor trenger vi en stedsnavnlov?* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Skrivematen-av-stedsnavn/Hvorfor-lov/ [Sist besøkt: 12.01.2018]

Språkrådet (2015b): *Kvensk stedsnavndatabase* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Stedsnavntjenesten/Kvensk/Kvensk-stedsnavndatabase-/ [Sist besøkt: 12.01.2018]

Språkrådet (2015c): *Kvensk* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Stedsnavntjenesten/Kvensk/ [Sist besøkt: 12.01.2018]

Troms fylkeskommune (2017): *Handlingsplan for kvensk språk og kultur i Troms 2017 – 2020*. Tilgjengelig fra: http://www.tromsfylke.no/Tromsfylke/media/3183/handlingsplan-for-styrking-av-kvensk-kultur-og-spr%C3%A5k-i-troms.pdf [Sist besøkt: 09.05.2018]

UiT – Norges arktiske universitet: *Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture History* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://uit.no/prosjekter/prosjekt?p_document_id=522723 [Sist besøkt: 19.01.2018]

UiT – Norges arktiske universitet - Universitetsbiblioteket: *Kvensk bibliografi* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.ub.uit.no/baser/kvensk/index.php

UNESCO (ua): *Immateriell kulturarv* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/ [Sist besøkt: 19.01.2018]

Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Kvensk/norskfinsk immateriell kulturarv i Varanger* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.varangermuseum.no/prosjekter/kvensknorskfinsk-immateriell-kulturarv-i-varanger/[Sist besøkt: 09.05.2018]

Varanger museum, avd. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Kvensk/norskfinsk historie* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.varangermuseum.no/fagomrader/kvener-norskfinner/ [Sist besøkt: 29.05.2018]

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA

Finnmark fylkeskommune / Finnmárkku fylkkagielda
Fylkeshuset, 9815 Vadsø
Tlf. 78 96 30 00 / Fax 78 96 30 01
e-post: postmottak@ffk.no
www.ffk.no

Grafisk produksjon: To Typer AS – www.totyper.no